

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL. BIBL.
25 OKT 1958
STOCKHOLM

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1958:34

Inrikesdepartementet

SOU
1958:34
A A

**SOCIALPOLIS
OCH
KVINNLIG POLIS**

BETÄNKANDE AV
POLISVERKSAMHETSUTREDNINGEN

Stockholm 1958

Statens offentliga utredningar 1958

Kronologisk förteckning

1. Vägplan för Sverige. 1. Riktlinjer och förslag samt kartbilagor. Idun. 226 s. K.
2. Vägplan för Sverige. 2. Expertutredningar och övriga textbilagor. Idun. 243 s. K.
3. Utredning om vissa förhållanden vid konserveringsforskningsinstitutet. Marcus. 270 s. H.
4. Promemoria med förslag om fondförvaltning m. m. i samband med en utbyggd pensionering. Idun. 91 s. S.
5. Permanent skördeeskadeskydd. Idun. 547 s. Jo.
6. Författningsutredningen. 1. Kandidatnominering vid andrakammarval. Av L. Sköld. Idun. 355 s. Ju.
7. Småbrukarstödet. Marcus. 120 s. Jo.
8. Gemensam nordisk hälsovårdsutbildning. Norstedt. 95 s. I.
9. Häradsrätts sammansättning i brottmål. Idun. 24 s. Ju.
10. Förslag till varumärkeslag. Idun. 464 s. Ju.
11. Reserverna för högre utbildning. Idun. 124 s. E.
12. Civilförsvarsutbildningen. Idun. 176 s. I.
13. Civilförsvarets organisation. Idun. 465 s. I.
14. Regeringsarbetet. Idun. 164 s. Ju.
15. Hälsovård och öppen sjukvård i landstingsområdena. Idun. 429 s. I.
16. Betänkande med förslag till allmän tjänstepliktslag m. m. Idun. 154 s. S.
17. Socialförsäkring och rehabilitering. Kihlström. 87 s. S.
18. Gotland. Idun. 195 s. S.
19. Supplement nr 9 till Sveriges familjenamn 1920. Statens Reproduktionsanstalt. 95 s. Fi.
20. Behandlingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar. Idun. 78 s. I.
21. Lärarbrist och läraröverskott. Idun. 110 s. E.
22. Tornedalsutredningen. Idun. 234 s. S.
23. Sjukreseersättningar. Kihlström. 128 s. S.
24. Bättre matpotatis. Idun. 91 s. Jo.
25. Ändrad utbildning av tandtekniker. Idun. 56 s. E.
26. Regionsjukvården. Idun. 338 s. 7 st. bilagor. I.
27. Förslag till förenklingar i vissa delar av aktiebolagslagen. Norstedt. 205 s. Ju.
28. Reviderad nationalbudget för år 1958. Marcus. I—VII + 157 s. Fi.
29. Författningsutredningen. 3. Majoritetsval. Norstedt. 481 s. + 1 kartbilaga. Ju.
30. Skogsvården å enskilda skogar. Idun. 279 s. Jo.
31. Nordiskt ekonomiskt samarbete. Idun. 136 s. H.
32. Forskningens villkor och behov. Idun. 291 s. E.
33. Sjöbefälsutbildningens organisation m. m. Idun. 178 s. H.
34. Socialpolis och kvinnlig polis. Idun. 92 s. I.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1958:34

Inrikesdepartementet

SOCIALPOLIS
OCH
KVINNLIG POLIS

BETÄNKANDE
AV
POLISVERKSAMHETSUTREDNINGEN

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1958

STATENS OFFENTLIGT BOKHUS
Kjøbenhavn

SOCIETET
FOR
KVINDELIG POLITI

1892

UDGIVET AF SAMMENFØJTE HJERPER

UDGIVET AF SAMMENFØJTE HJERPER
Kjøbenhavn

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Den 29 juni 1956 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning rörande lämpliga åtgärder i syfte att effektivisera polisens verksamhet för bekämpande av brottsligheten m. m. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för inrikesdepartementet statsrådet Gunnar Hedlund samma dag såsom sakkunniga ordföranden i arbetsdomstolen, f. d. justitierådet Gunnar Dahlman, vilken utsågs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete, förste polisassistenten Evert R. Andersson, kommunalnämndsordföranden Nils Eliasson, landsfogden Henrik Enhörning, byråchefen Torsten Eriksson, polismästaren Nils Luning, numera förste kriminalassistenten Alarik Ohlsson, numera kanslirådet Gustaf Persson, ledamoten av riksdagens andra kammare Göran Petterson, statspolisintendenten Georg Thulin, landsfiskalen Lars Waesterberg och stadsfiskalen John Östin.

Den 20 augusti 1956 tillkallades som ytterligare sakkunnig advokaten Valborg Lundgren. Samma dag förordnades biträdande stadsfiskalen Klas Lithner att från och med den 3 september 1956 vara sekreterare åt de sakkunniga. Den 3 januari 1958 entledigades Lithner såsom sekreterare och förordnades att fr. o. m. samma dag biträda utredningen såsom expert. Den 17 januari 1958 förordnades t. f. förste stadsfiskalsassistenten Claes Zeime att fr. o. m. den 20 januari 1958 vara sekreterare åt utredningen.

De sakkunniga ha antagit namnet polisverksamhetsutredningen.

Den 20 augusti 1956 uppdrogs åt t. f. biträdande stadsfiskalen Kurt Lindroth att såsom expert biträda utredningen. Lindroth har bl. a. deltagit i utarbetandet av det betänkande, som nu föreligger. Expertuppdrag har vidare givits den 15 mars 1957 åt t. f. rådmannen Hans Engfeldt, numera byråchefen vid polisväsendets organisationsnämnd Håkan Djurberg, förste byråsekreteraren i statistiska centralbyrån Sven Rengby, jur. kand. Gunnar

Fredriksson och sekreteraren Sten Möller — Engfeldt och Djurberg vid behandling av frågan om förenkling av utredningsförfarandet i trafikmål, Djurberg, Rengby och Fredriksson vid behandling av frågan om utarbetande av anvisningar för enhetligt förfarande vid lämnandet av uppgifter till polisstatistiken m. m. samt Möller vid behandling av förekommande frågor rörande polistjänstens organisation och utförande. Att såsom experter biträda utredningen förordnades vidare den 6 juni 1957 kriminalkommisariern Nils Fahlander och ledamoten av riksdagens andra kammare, förste kriminalassistenten Ragnvald (Ragnar) Lassinantti samt den 1 november 1957 biträdande polisintendenten Christer Horn af Rantzien, den sistnämnde vid behandling av frågan om vidgad användning av tekniska hjälpmedel beträffande polisens förbindelsetjänst.

Kungl. Maj:t har till utredningen för att tagas i beaktande vid utredningsuppdragets fullgörande överlämnat *dels* den 1 februari 1957 en framställning från Föreningen Sveriges poliskommisariater om utredning angående protokolls-förfarandet och upprättandet av standardiserade blanketter och formulär för olika arbetsuppgifter inom polisväsendet och *dels* den 29 april 1958 vissa yttranden över Statens sakrevisions år 1957 avlämnade redogörelse och förslag i anledning av iakttagelser rörande statlig upphandlings- och kontrollverksamhet m. m.

I enlighet med direktiven har utredningen under sitt arbete samrått med polisväsendets organisationsnämnd. För att undvika dubbelarbete har därvid en gränsdragning gjorts mellan utredningens och nämndens arbete. Detta skedde genom en överenskommelse den 24 oktober 1956, vilken innebär att nämnden — i förekommande fall efter samråd med utredningen — skulle verkställa utredning och avgiva förslag angående rationalisering av den polisiära kontorstjänsten, varvid nämnden skulle upptaga sådana frågor till behandling, vilka bl. a. gällde anlitande av arbetskraft utan polisutbildning för utförande av kontorsmässiga och liknande göromål, kontorsteknisk utrustning, förenkling av arbetsmetodiken och utarbetande av blanketter jämte anvisningar för deras användning.

Från följande utredningar ha upplysningar inhämtats och material erhållits: strafflagberedningen, 1951 års rättegångskommitté, utredningen för översyn av brottsregistreringen, barnavårdskommittén, 1953 års trafik-säkerhetsutredning, statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggnad och utredningen för anordnande av fjärrskriftsförbindelser för polisväsendet.

För att vinna en närmare kännedom angående polisens verksamhet på olika områden har utredningen från polismyndigheterna och vissa sociala organ i ett antal polisdistrikt inhämtat uppgifter angående bl. a. ordningspolisens patrulleringssystem och bevakningsmetoder, lösdrivarlagens tillämpning, polisdistriktens utrustning med motorfordon och radioanläggningar samt samarbetet mellan polismyndigheter och sociala organ. Utredningen har vidare haft ett flertal överläggningar med polischefer, polisper-

sonal, representanter för sammanslutningar inom polisväsendet och utomstående sakkunniga på olika områden.

I studiesyfte har utredningen besökt polisverken i Stockholm, Göteborg, Malmö och Köpenhamn, statens kriminaltekniska anstalt och statspolisen i Stockholm. Utredningens ledamot kanslirådet Persson har vid besök i Schweiz och England studerat polisväsendet för utredningens räkning. Sådana studier har också bedrivits av utredningens sekreterare, bitr. stadsfiskalen Lithner under ett besök i Storbritannien.

Med anledning av remisser har utredningen avgivit utlåtanden

1) den 25 mars 1957 över en inom inrikesdepartementet utarbetad P. M. angående kvinnlig personal för trafikövervakning,

2) den 17 september 1957 över »Utredning angående svenska polisväsendets förseende med fjärrskriftsapparater»,

3) den 19 september 1957 över styrelsens för statens kriminaltekniska anstalt anslagsäskanden för budgetåret 1958/59,

4) den 15 oktober 1957 över en framställning från Sveriges polistekniska förbund om statsanslag till försöksverksamhet med brottsplatsundersökningsbuss,

5) den 9 november 1957 över en framställning från innehavaren av firma Svensk Säkerhetstjänst i Nässjö angående registrering och identifiering av hittegoods,

6) samma dag över »Iakttagelser rörande statlig upphandlings- och kontrollverksamhet m. m. Redogörelse och förslag av statens sakrevision»,

7) den 11 februari 1958 över av polisväsendets organisationsnämnd upprättad »PM angående statsbidrag till avlöningskostnaderna för personal inom polisväsendet tillhörande den s. k. kontorskarriären»,

8) den 1 mars 1958 över inom riksdagen väckta motionen I: 151, lika lydande med II: 175, om utredning rörande prostitutionsproblemet,

9) den 3 juli 1958 över överståthållarämbetets framställning om åtgärder för att stävja i trafikärenden förekommande missbruk av befogenhet att begära biträde med utredning samt

10) samma dag över länsstyrelsens i Uppsala län framställning om statsmedel för anskaffande av polisbrickor och stoppspadar åt frivilliga trafikövervakare i Uppsala län.

I skrivelse den 17 september 1957 till chefen för inrikesdepartementet har utredningen föreslagit, att polisväsendets organisationsnämnd måtte erhålla uppdrag att utföra en fullständig genomgång och granskning av polisens arbetsuppgifter på områden, som ligga utanför det rent polisiära. Sådant uppdrag har i anledning av framställningen lämnats nämnden den 17 oktober 1957.

Utredningen har vidare i skrivelse den 16 december 1957 till chefen för inrikesdepartementet hemställt, att denne ville hos chefen för justitiedepar-

tementet göra framställning om utredning angående rätt för polisman att förelägga böter för enklare förseelser m. m.

I direktiven för utredningen anföres bl. a., att utredningsarbetet borde, i den mån så lämpligen kunde ske, bedrivas i etapper samt förslag efter hand framläggas rörande de frågor, som upptoges till särbehandling. Utredningen har av olika skäl funnit det mest angeläget att i första hand undersöka möjligheterna för en förstärkning av polisens brottsförebyggande verksamhet genom organiserandet av särskild socialpolis. I samband därmed har utredningen även upptagit till behandling frågan om kvinnors anlitande i polistjänst. Vid arbetet härmed har utredningen samrått med experterna Lassinantti, Lindroth och Möller samt polisväsendets organisationsnämnds kansli.

I enlighet med vad nu sagts får utredningen härmed överlämna ett första delbetänkande om inrättande av särskild socialpolis samt angående kvinnlig polis.

Stockholm den 4 september 1958.

Gunnar Dahlman

Evert R. Andersson

Nils Eliasson

Henrik Enhörning

Torsten Eriksson

Valborg Lundgren

Nils Lünig

Alarik Ohlsson

Gustaf Persson

Göran Petterson

Georg Thulin

Lars Waesterberg

John Östin

/ Klas Lithner

Kurt Lindroth

Undertecknade, vilka såsom tillkallade experter deltagit i polisverksamhetsutredningens handläggning av i detta betänkande upptagna frågor, förena sig i dess förslag och uttalanden.

Stockholm som ovan.

Ragnar Lassinantti

Sten Möller

Innehåll

Kap. 1. Inledning	9
-----------------------------	---

Avdelning I

Socialpolis

Kap. 2. Tidigare utredningar	11
Kap. 3. Gällande bestämmelser m. m.	13
Allmänna polisinstruktionen	13
Lösdrivarlagen	14
Barnavårdslagen	16
Lagen om nykterhetsvård	19
Den numera upphävida lagen om fattigvård	20
Polisens skyldighet att verkställa utredning och lämna handräckning i vissa fall	21
Övervakningsuppgifter beträffande den öppna kriminalvårdens klientel	22
Kap. 4. Polisen och det brottsförebyggande arbetet	24
Erfarenheter från vissa polisdistrikt här i landet	24
Vissa utländska erfarenheter	28
Kap. 5. Vissa åtgärder i brottsförebyggande syfte genom socialvårdens försorg	31
Kap. 6. Brottslighetens omfattning och utveckling	33
Kap. 7. Synpunkter och förslag	38
Behovet av en förstärkt verksamhet i brottsförebyggande syfte	38
Polisens uppgift i den brottsförebyggande verksamheten	39
Organisatoriska frågor	41
Utredningens förslag	43
Socialpolisarbetet — en uppgift för varje polisman	45
Utredningens förslag	46
Socialpolisens uppgifter m.m.	46
Uppgifter av utpräglat social natur	46
Uppgifter av polisiär beskaffenhet	49
Utredningens förslag	50
Övriga uppgifter	61
Utbildningsfrågor	63

Ett samarbetsorgan	66
Utredningens förslag	67
Kap. 8. Sammanfattning	69

Avdelning II

Kap. 9. Kvinnlig polis

Tidigare utveckling	73
Nuvarande användning av kvinnlig polis	75
Användning av kvinnlig polis i vissa andra länder	77
Förslag beträffande kvinnlig polis.	78
Allmänna synpunkter	78
Uppgifter för kvinnlig polis.	78
Rekrytering	81
Kvalifikationer och utbildning	82
Tjänstegrader	82
Tjänstgöringsförhållanden och arbetstid	82
Överväganden angående användandet och behovet av kvinnlig polispersonal i olika polisdistrikt och vid statspolisen.	83
Kap. 10. Sammanfattning m. m.	87
Förslag till författningsändringar	89

KAPITEL I

Inledning

I de för utredningen givna direktiven, vilka återfinnas i statsrådsprotokollet över inrikesärenden den 29 juni 1956, lämnas inledningsvis en redogörelse för brottslighetens utbredning på grundval av en särskild statistisk utredning ävensom en redovisning av det huvudsakliga innehållet i en inom departementet upprättad promemoria. I denna promemoria har bl. a. behandlats frågan, huruvida och på vad sätt polisen borde medverka i det mera socialt betonade arbetet i syfte att förebygga brott särskilt bland ungdom samt huruvida polisverksamheten kunde närmare samordnas med det arbete, som bedrivs av samhällets sociala organ. De i departementspromemorian framlagda riktlinjerna för en reform i detta avseende refereras i direktiven på följande sätt.

Polisens *brottsförebyggande* verksamhet bör förstärkas genom organiserandet av särskild socialpolis med åliggande att i främsta rummet ägna sig åt uppgifter av socialt betonad natur bland ungdom och vuxna. I större poliskårer bör ungdomsfrågorna handhas av särskild personal (ungdomspolis). För anställning vid socialpolisen, i vars personalstat bör ingå kvinnliga poliser i erforderlig utsträckning, bör fordras speciell teoretisk och praktisk utbildning.

I anslutning härtill anföres i direktiven följande.

En brottsförebyggande verksamhet av mera social karaktär bedrivs i viss utsträckning i samband med polisens övervakning av lösdrivare och prostituerade. Detta sammanhänger bl. a. med de begränsade möjligheterna för samhällets social- och sjukvårdsmyndigheter att komma i kontakt med de vårdbehövande bland detta klientel. Polisen har här en viktig funktion att fylla genom sin befogenhet att kunna tillfälligt omhändertaga vederbörande för att, om förutsättningar därför föreligger, hänvisa honom till social- eller sjukvård.

En intensifierad uppsikt över de asociala elementen utgör otvivelaktigt ett viktigt led i den brottsförebyggande verksamheten. På detta verksamhetsfält har polisen att verka för tillgodoseende av såväl samhällets skyddsbehov som individuella vårdsynpunkter. Med hänsyn härtill synes starka skäl tala för att det i promemorian framlagda förslaget om inrättande av särskild socialpolis inom polisorganisationen blir föremål för närmare övervägande. Även denna fråga bör upptagas av utredningen.

Inom ramen för en mera socialt betonad brottsförebyggande verksamhet knyter sig intresset i främsta rummet till spörsmålet om vidgade insatser från polisens sida för motverkande av ungdomsbrottsligheten. I viss motsättning till vad fallet är beträffande de förut berörda grupperna av socialt missanpassade i vuxen ålder bedrivs inom ungdomsvårdens område ett omfattande arbete såväl genom samhällets egna organ som genom enskilda institutioner av skilda slag. Med anled-

ning härav uppställer sig frågan, om det här finns något utrymme för insatser från polisens sida. Såsom framhålles i departementspromemorian bör det vara naturligt att polisen fungerar som ett informations- och förmedlingsorgan och vid konstaterandet av förhållanden, som tyder på att någon befinner sig i riskzonen, medverkar till att vederbörande myndighet eller annat stödorgan kan gripa in. Emellertid synes erfarenheterna från andra länder ge vid handen, att polisen kan ha en viktig uppgift att fylla även när det gäller mera aktiva åtgärder inom ungdomsvården. I nuvarande läge synes det angeläget att detta spörsmål också hos oss upptages till närmare övervägande. Härvid torde den i departementspromemorian framförda tanken på inrättandet av en specialutbildad ungdomspolis böra underkastas en ingående prövning ur såväl principiella som praktiska synpunkter. Detta torde lämpligen böra ske genom den förut förordade utredningen.

Polisens övertillsättningsverktyg för förätlarna som utgående av en socialt socialt med åtgärder till i första rummet äga sig till uppgifter av social betona natur bland ungdom och vuxna. I större polisårer bör ungdomsvården handas av särskild personal i ungdomspolis för anslutning till socialpolisen, i vars verksamhet bör ingå tekniska polis i utbildning för förätlarna specialtjänst och praktisk utbildning.

I anslutning hertil anföres i direktiven följande:

En brottförbyggande verksamhet av mera social karaktär bedrivs i viss utsträckning i samband med polisens förvärdning av löstlivare och jädeltare. Denna verksamhet är i och för sig av betydelse för samhällets social- och arbetsmarknadsförhållanden. Den är dock i jämförelse med de förhållanden som råda i andra länder av betydelse för ungdomsvården. I vissa delar av landet råder ett tillstånd av socialt och arbetsmarknadsförhållanden som är av betydelse för ungdomsvården. I dessa delar bör en särskild verksamhet för ungdomsvård inrättas. Denna verksamhet bör utgå från ungdomspolis och ungdomsvårdare som är utbildade för ungdomsvård.

En särskild verksamhet för ungdomsvård inrättas i vissa delar av landet. Denna verksamhet bör utgå från ungdomspolis och ungdomsvårdare som är utbildade för ungdomsvård. I dessa delar bör en särskild verksamhet för ungdomsvård inrättas. Denna verksamhet bör utgå från ungdomspolis och ungdomsvårdare som är utbildade för ungdomsvård.

I om rangel för en mera social betona brottförbyggande verksamhet knyter sig inrättat i första rummet till spörsmålet om vidgade insatser från polisens sida för motverkande av ungdomsarbetslösheten. I viss utsträckning till vad följande är beträffande de löstlivare grupper av socialt misspassade i vissa länder bedrivs inom ungdomsvården mer eller mindre omfattande arbete såväl genom samhällets egen organ som genom särskilda institutioner av skilda slag. Med und-

Avdelning I

SOCIALPOLIS

KAPITEL 2

Tidigare utredningar

Frågor, som sammanhånga med polisens brottsförebyggande verksamhet, ha berörts i vissa tidigare utredningar. I *utredningen angående omorganisationen av polisväsendet i riket* (SOU 1922: 49) återfinnes sålunda en utförlig redovisning av polisens uppgifter och åligganden. I kapitlet om ordningspolisuppgifter behandlas under avsnittet om åtgärder till tryggande av allmän säkerhet polisens befattning med bl. a. lösdrivare, bettlare, alkoholister, sinnessjuka och villkorligt frigivna. I avsnittet om sociala uppgifter lämnas vidare en redogörelse för polisens befattning med bl. a. vanartade barn, fosterbarn, barn utom äktenskapet samt nödställda personer. — I *betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer* (SOU 1944: 53) återfinnes i avsnittet om polisorganisationens uppgifter en redogörelse för innebörden av begreppet förebyggande av brott. Vidare behandlas den polisverksamhet som utövas på grund av särskilda stadganden och som delvis gäller socialt betonade arbetsuppgifter. — I *betänkande med förslag till tjänstereglemente för polisväsendet* (SOU 1947: 45) anföres bl. a. följande beträffande de spörsmål, varom här är fråga (sid. 75—77).

Av största betydelse är vidare att polisen aktivt medverkar i den omfattande verksamhet som från samhällets sida utövas i syfte att undanröja sådana missförhållanden, som erfarenhetsmässigt ge upphov till brott och annan asocialitet. Med hänsyn till den rika fond av erfarenhet som polisen i sitt dagliga arbete förvärfvar om hithörande ting synes den här kunna göra icke obetydliga insatser. Ur denna synpunkt är det närmast ägnat att förvåna att polisen icke inlemmats i det system av skyddsorgan som uppbyggs på det sociala området eller att samhället icke på annat sätt tillvaratagit den tillgång som polisen härvidlag representerar.

— — — — —

Vad angår formerna för den medverkan som polisen i vårt land bör lämna vid bekämpande av brottsligheten och andra asociala företeelser synes polisen främst böra inrikta sig på att upprätthålla fortlöpande kontakt med sådana myndigheter och organisationer, som huvudsakligen arbeta med dessa frågor, och hålla dem underkunniga om alla sådana förhållanden av betydelse för deras verksamhet varom polisen under sitt arbete erhåller kännedom. Av särskild vikt är givetvis att dylikt samarbete äger rum med de institutioner och organisationer som äro

verksamma inom barna- och ungdomsvården. Med hänsyn till angelägenheten av att polismyndigheterna överhuvud i största möjliga utsträckning samarbeta med myndigheter och organisationer med socialvårdande uppgifter har utredningen, såsom framgår av det följande, ansett sig böra föreslå en allmän skyldighet för polischeferna till sådan samverkan.

Klart är att, om bästa resultat skall kunna utvinnas av den samhälleliga skyddsverksamheten mot brottslighet och andra former av asocialitet, även de i denna verksamhet engagerade socialorganen böra uppehålla en motsvarande fortlöpande kontakt med polismyndigheterna. För närvarande synes man emellertid kunna spåra en viss obenägenhet hos de socialvårdande myndigheterna att söka samarbete med polisen i andra fall än då polisorganen enligt gällande föreskrifter ha att biträda dem. Förklaringen härtill torde, liksom till den negativa inställning allmänheten intager till polisen, väsentligen vara att söka i bristande kännedom om polisens nutida uppgifter och deras samhälleliga betydelse. Det är emellertid hög tid att denna förlegade uppfattning försvinner och att polisen erkännes såsom en social institution med uppgifter av lika samhällsgagnande karaktär som andra grenar av den offentliga verksamheten. Så länge samhällets egna organ icke ha rätt inställning till polisen, kan man icke gärna räkna med att allmänheten skall intaga en mera positiv hållning.

I syfte att främja samarbetet mellan polismyndigheterna och socialvårdsorganen torde det förtjäna övervägas, huruvida ej till poliskårerna i de större städerna borde knytas särskilda socialvårdstjänstemän. Dylika socialkuratorer, till vilka härför lämpliga polismän synas böra utbildas, skulle även ur andra synpunkter innebära en värdefull tillgång för poliskårerna i nämnda städer. Sålunda skulle de kunna fylla betydelsefulla uppgifter vid handläggningen av de skiftande frågor av mera utpräglat social natur som ankomma på polisen, såsom beträffande barn och ungdom som beträdas med brottslighet eller annan asocialitet, alkoholist, lösdrivare, sinnessjuka, hemlösa och andra personer som söka hjälp hos polisen, vidare fattigvårds- och barnavårdsfrågor, fall av hustrumisshandel och familjetvister, m. m. Vidare skulle dessa socialvårdstjänstemän kunna tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar i olika sociala frågor.

Den i referatet här ovan framförda tanken om anställande av särskilda socialkuratorer inom polisen har ej lett till någon åtgärd.

Slutligen kan nämnas, att i *betänkandet angående rekrytering och utbildning av polispersonal* (SOU 1952: 30) framhållits betydelsen av att polismännen själva från början finge en mera socialt betonad inställning till sin arbetsuppgift.

Av de utredningar, som här omnämnts, framgår, att man funnit det i hög grad angeläget, att polisen i största möjliga utsträckning medverkar i strävandena att undanröja sådana missförhållanden, som erfarenhetsmässigt ge upphov till brott. I samband därmed har bl. a. framhållits, att polismännen, tack vare sin person- och lokalkännedom, ansetts vara särskilt lämpade, då det gäller att redan på ett tidigt stadium ingripa mot brottsframkallande företeelser. I detta sammanhang har man också framhållit betydelsen av att en brottsförebyggande verksamhet av denna karaktär bedrivs i nära samarbete med de socialvårdande myndigheterna och att man bibringar polismännen ett tillräckligt mått av kunskaper beträffande de hjälpåtgärder av skilda slag, som kunna vidtagas av socialvårdens organ.

KAPITEL 3

Gällande bestämmelser m. m.

För att erhålla en närmare kännedom rörande omfattningen och karaktären av den verksamhet, som för närvarande bedrivs från polisens sida i syfte att förebygga brott och annan asocialitet, har utredningen verkställt en genomgång av de bestämmelser i gällande lagstiftning, som ålägga polisen att vara verksam i detta syfte. I anslutning därtill har utredningen också företagit vissa undersökningar för att bilda sig en uppfattning angående tillämpningen av dessa bestämmelser.

Allmänna polisinstruktionen

De grundläggande bestämmelserna angående polisens verksamhet återfinnas i 1 § allmänna polisinstruktionen den 4 juni 1948, där det bl. a. stadgas, att polisen har till uppgift att söka förebygga brott samt hindra att ordningen och säkerheten eljest störes. I de av chefen för inrikesdepartementet meddelade anvisningarna till denna instruktion kommenteras ifrågavarande stadgande på följande sätt.

Här må framhållas, att polisens förebyggande verksamhet ej endast bör gå ut på att i särskilda fall förhindra brott och andra kränkningar av samhällsfriden. Den bör utsträckas till åtgärder av mera generell art. Av vikt är sålunda att polisen aktivt medverkar i den verksamhet, som från samhällets sida utövas i syfte att undanröja sådana missförhållanden som erfarenhetsmässigt ger upphov till brott och annan asocialitet. Härvid åligger det polisen bl. a. att upprätthålla fortlöpande kontakt med de myndigheter och organisationer, som arbetar med dessa frågor, och hålla dem underkunniga om alla sådana förhållanden av betydelse för deras verksamhet, som polisen under sitt arbete får kännedom om. Särskilt angeläget är det att dylikt samarbete äger rum med de institutioner och organisationer, som är verksamma inom barna- och ungdomsvården.

Det framgår sålunda av dessa anvisningar, att varje polisman har skyldighet att ägna uppmärksamhet åt sådana företeelser i samhället, som innebära fara för uppkomsten av brott och annan asocialitet, och att vidarebefordra sina iakttagelser till de samhällsorgan, som äga resurser att inskrida i dylika situationer. — I anvisningarna understrykes också betydelsen av ett gott samarbete mellan polisen och de socialvårdande myndigheterna. För polischefens vidkommande gäller i detta avseende även stadgandet i 6 § polisreglementet, enligt vilket polischefen i erforderlig utsträckning skall samarbeta med bl. a. de socialvårdande myndigheterna.

Lösdrivarlagen

Lagen den 12 juni 1885 angående lösdrivares behandling ger möjligheter att företaga vissa åtgärder beträffande lösdrivare, d. v. s. det klientel, som huvudsakligen utgöres av prostituerade, deras »beskyddare» och andra personer, som underlåter att försörja sig på hederligt sätt.

Den som beträdes med lösdriveri, må anhållas av polisman. Den anhållne skall ofördröjligen inställas till förhör inför vederbörande landsfiskal eller stadsfiskal, som äger att tilldela den anhållne en skriftlig varning, därest det vid förhöret framgår, att lösdriveri föreligger. Varningen skall underställas länsstyrelsen, som har att pröva, huruvida densamma är befogad. Finner länsstyrelsen så vara fallet, kungöres varningen i tidningen Polisunderrättelser. — Jämte denna skriftliga eller offentliga varning tillämpas av flertalet polismyndigheter även s. k. muntlig eller enskild varning. Denna varning medför inga särskilda rättsverkningar och kungöres icke.

Den som inom två år från kungörandet av offentlig varning ånyo gör sig skyldig till lösdriveri, må häktas och överlämnas till länsstyrelsen, som i sådant fall äger döma vederbörande till viss tids tvångsarbete. På samma sätt förfäres med den, som inom två år efter frigivning från tvångsarbetsanstalt ånyo gör sig skyldig till lösdriveri.

I samband med vissa ändringar i lösdrivarlagen, vilka trädde i kraft den 1 januari 1951, utsändes från inrikesdepartementets lagbyrå en promemoria till rikets polismyndigheter, vari framhölls, att lösdrivarlagen borde tillämpas med urskiljning och restriktivitet. Vidare betonades att polismyndigheterna i lösdrivarärenden borde ägna synnerlig uppmärksamhet åt frågan, om icke i stället för behandling enligt lösdrivarlagen åtgärd av annat slag kunde vidtagas, samt i största möjliga utsträckning samråda med socialvårdsorgan, enskilda hjälporganisationer och den offentliga arbetsförmedlingen.

Lagens tillämpning. Utredningen har från samtliga städer med polismästare erhållit uppgifter beträffande lösdrivarlagens tillämpning och i den följande framställningen vill utredningen lämna en redogörelse för de upplysningar, som lämnats. Uppgifterna från de tre största städerna — Stockholm, Göteborg och Malmö — komma därvid att redovisas var för sig och relativt utförligt. Beträffande övriga städer med polismästare — Norrköping, Hälsingborg, Örebro, Uppsala, Västerås, Borås, Linköping, Eskilstuna, Gävle, Jönköping, Karlstad, Halmstad, Karlskrona, Lund och Sundsvall — lämnas däremot en sammanfattande redogörelse för de uppgifter, som utredningen erhållit.

I *Stockholm* voro före tillkomsten av den tidigare nämnda promemorian cirka 12 kriminalpolismän sysselsatta med övervakning av lösdrivarklientelet. Övervakningen kunde bedrivas varje kväll och natt i stadens centrala delar och ett utförligt register upprättades över de observationer, som

polismännen gjorde. Sedan inrikesdepartementet i januari 1951 genom förut berörda promemoria hade anbefallt en restriktiv tillämpning av lösdrivarlagen, minskade man personalstyrkan till endast två man. Några regelbundna observationer kunde inte längre göras, registreringen upphörde och antalet ingripanden minskade högst betydligt. Efterhand skedde emellertid en sådan försämring av ordningen på gatorna och en sådan ökning av den konstaterbara prostitutionen, att man måste förstärka övervakningen av lösdrivarklientelet. — Hösten 1953 fingo sålunda två befattningshavare vid kriminalpolisens nyorganiserade spaningsrotel uppdrag att hålla uppsikt över lösdrivarklientelet i samarbete med ordningspolisens uniformerade personal och civilpatruller i stadens centrala distrikt. Man kunde därigenom göra observationer i avsevärt större omfattning än tidigare. Ingripanden skedde i de mest kvalificerade fallen och antalet varnade och häktade lösdrivare har ökat fr. o. m. år 1954.

I *Göteborg* hade man före tillkomsten av nämnda promemoria tillämpat lösdrivarlagen i viss utsträckning. Promemorian uppfattades emellertid som en fingervisning om att lösdrivarlagen skulle sättas ur spel, varför antalet behandlade, varnade och häktade lösdrivare sjönk till ett minimum. Polismyndigheten kom dock snart till insikt om att de i promemorian angivna samhällsorganen saknade resurser att komma tillrätta med lösdrivarna. Ordningen på stadens gator försämrades och de täta klagomålen däröver ledde till att kriminalpolisens tredje rotel i slutet av 1954 förstärktes med 20 man kriminalstatspolis från andra delar av landet. Under mindre än 6 månader åstadkom man därigenom en upprensning i Göteborgs undre värld. Genom en mycket effektiv observationsverksamhet grundlades också ett omfattande lösdrivarkartotek. — Denna verksamhet påvisade behovet av en speciell permanent styrka för spaningsändamål, övervakning av lösdrivare och vissa andra arbetsuppgifter.

I *Malmö* har lösdrivarlagen sedan lång tid tillbaka tillämpats med urskiljning och återhållsamhet. Redan för cirka 30 år sedan sökte polisen alltid i första hand hjälpa vederbörande till anställning. Under de sista åren har lösdriveriet i staden varit relativt godartat och lagens tillämpning har efter tillkomsten av ovannämnda promemoria blivit ytterligare restriktiv. Ett mycket ringa antal tvångsarbetsdomar ha meddelats och dessa ha gällt synnerligen kvalificerade fall. Det yttre övervakningsarbetet beträffande lösdrivarna jämte vissa andra arbetsuppgifter handhas av en särskild spaningsavdelning om åtta man.

Enligt de uppgifter, som lämnats från *övriga städer* med polismästare, har antalet ingripanden enligt lösdrivarlagen under en lång följd av år undergått en minskning, som varit särskilt påtaglig efter tillkomsten av departementspromemorian år 1951. Varningar och häktningar äro numera sällsynta och några tvångsarbetsdomar förekomma praktiskt taget aldrig. Åtskilliga polismyndigheter ha i detta sammanhang framhållit, att den upp-

fattningen nu råder bland det asociala klientelet, att de icke längre står under någon som helst uppsikt från polisens sida. — Många polismyndigheter ha också riktat uppmärksamheten på det förhållandet, att de socialvårdande myndigheterna icke äga de erforderliga resurserna att tillrättaföra det asociala klientelet. Särskilt gäller detta i fråga om de svårt alkoholiserade och de psykiskt abnorma lösdrivarna. Vidare har man framhållit de problem, som föreligga beträffande den öppna kriminalvårdens klientel, d. v. s. i huvudsak sådana personer, som stå under tillsyn efter villkorlig dom eller villkorlig frigivning från fångvårdsanstalt. En stor del av detta klientel visar en mycket hög grad av misskötsamhet och åsidosätter på ett flagrant sätt de villkor, som gälla för dem. Ett förverkande av den villkorliga domen eller den villkorliga frigivningen framstår i sådana fall ofta som den enda möjligheten att komma tillrätta med dem.

Barnavårdslagen

Lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd innehåller flera bestämmelser, som syfta till att åstadkomma ett samarbete mellan polismyndighet och barnavårdsnämnd. Sålunda finns i denna lag ett stadgande, som ålägger bl. a. polisen att — då den erhåller kännedom om förhållande, som påkallar barnavårdsnämnds ingripande — ofördröjligen göra anmälan därom till nämnden (17 § andra stycket). — En anmälningsskyldighet av detta slag kan uppkomma i sådana fall, då underårig gjort sig skyldig till fylleri eller annan ordningsförseelse av mera kvalificerat slag eller då han förövat stölder eller andra brott. En anledning att underrätta barnavårdsnämnden föreligger även i det fall, då polisen ingriper med anledning av lägenhetsbråk och därvid finner, att barnen på grund av föräldrarnas spritmissbruk eller personliga förhållanden i övrigt löpa fara att bli vanartade. En självklar anmälningsplikt uppstår, då barn blivit utsatta för otuktiga gärningar eller då utredning om hustrumisshandel ger vid handen, att mannen även utsatt sina barn för misshandel. — De här anförda fallen utgöra endast några få exempel på de skiftande situationer, då anledning finnes att underrätta barnavårdsnämnden.

Paragrafens tillämpning. Utredningen har hos polismyndigheterna och barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlstad och Jönköping begärt upplysning om hur många anmälningar jämlikt 17 § andra stycket barnavårdslagen, som avgivits under vart och ett av åren 1954—1956.

Från polismyndigheten i *Stockholm* har därvid uppgivits, att dylika anmälningar icke diarieföras på sådant sätt, att några exakta siffror kunna lämnas. Polismyndigheten har dock meddelat, att anmälningsfrekvensen för ordningspolisens del varit obetydlig. Från de flesta polisvakt-distrikten ha endast några få anmälningar varje år avgivits. Antalet anmälningar från

kriminalpolisen är dock relativt stort. Underrättelseskyldigheten fullgöres genom att man överlämnar förundersökningsprotokoll eller promemorior till barnavårdsnämnden. — Exakta siffror ha däremot lämnats av barnavårdsnämnden i Stockholm. Enligt dessa siffror uppgick antalet anmälningar under de angivna åren till 1 401, 1 281 respektive 1 675.

Antalet diarietförda anmälningar från polismyndigheten i *Göteborg* uppgick under åren 1954—1956 till 271, 329 respektive 391. Polismyndigheten har dock meddelat, att ett stort antal underrättelser lämnas, vilket dock icke framgår av diarierna. Sålunda avger kriminalpolisens spaningsrotel månadsvis listor till barnavårdsnämnden angående iakttagelser av intresse för nämnden.

Anmälningsskyldigheten i *Malmö*, *Karlstad* och *Jönköping* framgår av följande sammanställning, som bygger på de uppgifter, som erhållits från polismyndigheterna i dessa städer.

Stad	1954	1955	1956
Malmö.....	377	286	270
Karlstad.....	215	216	175
Jönköping.....	101	152	122

I den mån exakta uppgifter ej kunnat lämnas, har utredningen med ledning bl. a. av de uppgifter, som finnas beträffande ungdomsbrottslighetens utbredning, sökt bedöma i vad mån underrättelseskyldigheten fullgjorts i tillfredsställande omfattning. Efter en sådan bedömning har utredningen funnit, att anmälningsskyldigheten fullgjorts på ett sätt, som synes stå i överensstämmelse med givna föreskrifter.

I anslutning till det stadgande i barnavårdslagen, som tidigare refererats, finnes i 18 § femte stycket en bestämmelse av innehåll, att representant för polismyndigheten bör beredas tillfälle att deltaga i barnavårdsnämndens överläggningar, då sådant ärende upptages till behandling, vari utredning verkställdes av polisen.

Paragrafens tillämpning. Utredningen har från barnavårdsnämnderna i ovan angivna städer begärt uppgift om det antal gånger under åren 1954—1956, då polismyndigheten beretts tillfälle att deltaga i nämndens överläggningar. Av de svar som inkommit från barnavårdsnämnderna i *Stockholm*, *Karlstad* och *Jönköping* framgår, att så icke skett vid något enda tillfälle under dessa tre år. Detta har icke heller varit fallet i *Göteborg*. Barnavårdsnämnden i denna stad har dock uppgivit, att samråd sker mera informellt under ärendets behandling på kriminalpolisen. I *Malmö* har kallelse till sammanträdena tillställts polismästaren, som också i några fall inställt sig.

Av den undersökning, som utredningen verkställt, synes alltså framgå, att det endast i mycket ringa utsträckning förekommer, att representant för

polismyndigheten deltagar i barnavårdsnämndens överläggningar. Detta förhållande får dock ses mot bakgrunden av att informellt samråd mellan polis- och barnavårdsmyndighet ofta förekommer under utredningen av de brott, som den unge förövat. Vid de överläggningar, som ske inom barnavårdsnämnden, har man med andra ord ofta redan inhämtat polismyndighetens mening beträffande behandlingen av det aktuella fallet.

Enligt 30 § barnavårdslagen bör barnavårdsnämnd underrätta polismyndighet i sådana fall, då nämndens åtgärder beträffande en underårig förärellets exempelvis av föräldrarnas lastbarhet eller av att barnet blivit miss-handlat i föräldrahemmet. Polismyndigheten har då möjligheter att ingripa i fallet för att söka undanröja de missförhållanden, som förärellet barnavårdsnämndens anmälan. Bestämmelsen i 30 § torde sålunda ha en ganska stor betydelse, då det gäller att hindra de barn att bli vanartade, som vistas i asociala hemmiljöer.

Paragrafens tillämpning. Utredningen har från polismyndigheter och barnavårdsmyndigheter i de angivna städerna begärt uppgift om hur många underrättelser enligt 30 §, som lämnats under åren 1954—1956. Av de svar, som inkommit, framgår, att antalet underrättelser till polismyndigheten i *Göteborg* uppgått till endast 11 under denna tre-årsperiod. För *Malmös* del är motsvarande siffra 3. I *Stockholm*, *Karlstad* och *Jönköping* ha några underrättelser icke lämnats av barnavårdsnämnderna.

Utredningen har med stöd bl. a. av vissa tabellbilagor i barnavårdskommitténs betänkande (SOU 1956: 61 sid. 792 och 793) verkställt en beräkning av antalet under år 1954 i Stockholm, Göteborg och Malmö för skyddsuffostran omhändertagna barn, där skälet för åtgärden kunnat vara allvarliga missförhållanden i föräldrahemmet. En sådan beräkning ger vid handen, att antalet omhändertaganden av detta slag enbart under år 1954 uppgått till minst 100. Självfallet har det långt ifrån alltid funnits anledning att underrätta polismyndigheten beträffande förhållandena i föräldrahemmet men i ett icke obetydligt antal fall måste så ändock ha varit fallet. — Granskar man närmare de uppgifter, som utredningen införskaffat, finner man emellertid, att antalet underrättelser från barnavårdsmyndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö endast uppgått till 4 under år 1954.

Underrättelser till polismyndighet enligt 30 § barnavårdslagen lämnas uppenbarligen i en mycket ringa utsträckning. Då man bedömer detta förhållande bör dock beaktas, att de ingripanden, som ske från barnavårdsmyndighetens sida, icke sällan aktualiseras av brott, som den unge gjort sig skyldig till och som blivit föremål för polisutredning. I dylika fall har polisen redan erhållit en uppfattning om de förhållanden, under vilka den unge lever och någon särskild underrättelse om föräldrarnas förhållanden är då vanligen icke påkallad.

Om person, som fyllt aderton men ej tjuguet år, beträdes med oordentligt eller lastbart levnadssätt, som innebär fara för allmän ordning eller säker-

het, äger polismyndigheten enligt 31 § tredje stycket barnavårdslagen på lämpligt sätt omhändertaga vederbörande under förutsättning, att faran är så överhängande att åtgärd, som ankommer på barnavårdsnämnden, ej utan våda kan avvaktas. Är sådan fara icke för handen men kan personens namn, ålder eller bostad icke utrönas, äger polismyndigheten omhändertaga honom till dess utredning i detta hänseende vunnits.

Detta stadgande infördes i barnavårdslagen år 1934 och anledningen till dess tillkomst var den samtidigt genomförda lagändring, varigenom ålderskategorien 18—20 år undantogs från lösdrivarlagens tillämpning och i stället hänfördes under barnavårdslagen. Detta medförde behov av ett tillfälligt tvångsmedel såsom ersättning för anhållande med stöd av lösdrivarlagen.

Paragrafens tillämpning. Uppgifter rörande antalet omhändertaganden med stöd av nämnda stadgande ha införskaffats från polismyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlstad och Jönköping. De erhållna svaren redovisas i följande sammanställning.

Stad	1954	1955	1956
Stockholm.....	Sifferupp- gift kan ej lämnas	se 1954	se 1954
Göteborg.....	36	34	31
Malmö.....	10	42	33
Karlstad.....	0	0	0
Jönköping.....	0	0	0

Från polismyndigheten i *Stockholm* har uppgivits, att diarieföringen icke varit sådan att man kan lämna de begärda uppgifterna. I *Karlstad* och *Jönköping* ha några omhändertaganden icke förekommit. Antalet omhändertaganden i *Göteborg* och *Malmö* uppgå till endast några tiotal fall om året.

Lagen om nykterhetsvård

Lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård, som trädde i kraft den 1 oktober 1955, ålägger polismyndigheten att i vissa hänseenden vara verksam i nykterhetsfrämjande syfte. Om det kommer till polismyndighetens kännedom, att någon gjort sig skyldig till fylleri eller eljest använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig själv eller annan, skall polismyndigheten ofördröjligen göra anmälan därom till nykterhetsnämnden (10 § första stycket). Anmälan skall alltså ske så snart någon blivit omhändertagen för fylleri. Och om det under utredningen om ett brott framkommer, att den misstänkte eller annan är hemfallen åt spritmissbruk, skall även detta bringas till nykterhetsnämndens kännedom. Anmälningsskyldigheten avser även fall, som ur polisiär synpunkt inte föranleda vidare åtgärd. I det icke ovanliga fall, då radiopolisen kallats till ett hem och där avstyrt ett lägenhetsbråk mellan berusade personer, är saken därmed vanligen utagerad ur rent polisiär synpunkt. Nykterhetsnämnden skall likväl underrättas om

vad som förekommit och vilka de inblandade berusade personerna varit. — I 1931 års alkoholistlag, som gällde intill den 1 oktober 1955, fanns i 10 § första stycket ett stadgande av i huvudsak samma innebörd.

Av erfarenhet vet man, att spritmissbruk ofta ger upphov till brottslighet eller annan asocialitet. Att polismyndigheterna i tillfredsställande omfattning fullgör den anmälningsskyldighet, som ålagts dem, framstår alltså såsom utomordentligt betydelsefullt.

Paragrafens tillämpning. Utredningen har från polismyndigheterna och nykterhetsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlstad och Jönköping inhämtat uppgift om i hur många fall underrättelser enligt nämnda lagrum skett under åren 1954—1956. Undersökningen synes giva vid handen, att underrättelserna i det alldeles övervägande antalet fall avsett personer omhändertagna för fylleri. Exempelvis kan nämnas att enligt uppgift från polismyndigheten i Göteborg uppgick antalet underrättelser under dessa år till 7 951, 10 758 resp. 21 843. Under samma tid omhändertogs där 6 632, 10 454 resp. 21 331 fyllerister. I Malmö voro motsvarande siffror 2 132, 2 902 och 4 045 resp. 1 852, 2 474 och 3 342.

Slutligen vill utredningen i detta sammanhang erinra om de övriga skyldigheter, som åligga polismyndigheten enligt lagen om nykterhetsvård. Jämlikt 19 § skall polismyndigheten efter samråd med nykterhetsnämnden eller representant för nämnden hos länsstyrelsen göra ansökan om tvångsintagning av tre kategorier av alkoholmissbrukare, nämligen farliga, kringflackande och de som äro i trängande behov av omedelbar vård. I anslutning därtill stadgas i 21 § skyldighet för polismyndigheten att tills vidare omhändertaga farliga och kringflackande alkoholister samt rättighet att omhändertaga alkoholister som äro i trängande behov av omedelbar vård.

Den numera upphävda lagen om fattigvård

Den till och med utgången av år 1956 gällande lagen den 14 juni 1918 om fattigvård innehöll i 23 § fjärde stycket ett stadgande, enligt vilket bl. a. polisman till fattigvårdsstyrelsen borde göra anmälan, då han fann någon vara i sådan belägenhet, att styrelsens ingripande var av nöden. Denna lag har från den 1 januari 1957 ersatts av lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp, som dock inte innehåller någon liknande uppgift. I förarbetena till lagen uttalas, att någon anmälningsskyldighet icke upptagits i den nya lagen, enär föreskrifter av denna art syntes höra hemma i instruktionen för vederbörande befattningshavare. Ifrågavarande lag intar sålunda i detta hänseende en särställning bland sociallagarna.

Paragrafens tillämpning. För att få ett underlag för bedömningen härav har utredningen begärt upplysning om antalet anmälningar, som gjorts jämlikt berörda stadgande. Uppgifterna därom, som erhållits från polismyndigheterna i fem utvalda städer, redovisas i följande sammanställning.

Stad	1954	1955	1956
Stockholm.....	1	1	1
Göteborg.....	19	20	21
Malmö.....	39	4	2
Karlstad.....	54	89	165
Jönköping.....	2	2	2

1 Endast några få anmälningar ha gjorts under de angivna åren.

2 Några sifferuppgifter kan inte lämnas.

Från Stockholm och Jönköping ha några exakta sifferuppgifter inte kunnat lämnas. Det har dock uppgivits för utredningen, att det icke sällan förekommit en formlös anmälan om hjälpbehov och att sådan anmälan skett vid direkt kontakt mellan polismannen och vederbörande socialvårdstjänsteman. Även från polismyndigheten i Göteborg föreligger en sådan uppgift. — Anmärkningsvärd är den differens, som föreligger i siffrorna från de olika städerna. I Karlstad gjordes sålunda under år 1956 inte mindre än 165 anmälningar, medan däremot i Malmö antalet anmälningar under samma år uppgick till endast 2.

Utredningens förslag. Såsom utredningen tidigare framhållit får polismannen under sin tjänsteutövning en mycket god inblick i människors levnadsförhållanden och blir därigenom i tillfälle att konstatera missförhållanden av skilda slag, som påkalla andra myndigheters ingripanden. Utredningen, som anser det vara av vikt att en direkt uttalad skyldighet föreligger för polismannen att vara verksam i ett så viktigt hänseende som det nu ifrågasvarande, framlägger därför ett förslag till stadgande i lagen om socialhjälp av innehåll, att polismannen till socialnämnden skall göra anmälan, då han finner, att människor leva i en nödställd situation.

Polisens skyldighet att verkställa utredning och lämna handräckning i vissa fall

I ett visst samband med de uppgifter, som ålagts polisen i enlighet med tidigare refererade stadganden, stå vissa utrednings- och handräckningsåtgärder, som polisen har att vidtaga i olika sammanhang.

Sålunda åligger det polismyndighet att verkställa utredning till grund för ansökan om intagande på sinnessjukhus av den som på grund av sinnessjukdom är farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv ävensom att lämna handräckning för in- eller återintagning på sinnessjukhus. — Handräckning skall också lämnas barnavårdsnämnd och styrelse eller rektor för skola tillhörande barna- och ungdomsvården för vissa åtgärder, som ankomma på dessa, t. ex. återförande av elever, som avvikit från ungdomsvårdsskola. — Vidare skall handräckning lämnas för intagning å eller återförande till anstalt av alkoholmissbrukare och försumligen försörjare. Och misstänkes någon vara behäftad med smittosam könssjukdom, är polisen

skyldig att på begäran av sundhetsinspektör eller hälsovårdsmyndighet inställa sådan person till läkarundersökning eller sjukhusvård.

Av betydelse är också de stadganden, som ålägga polismyndighet att enligt vederbörande myndighets beslut taga i förvar ungdomsfängelsefånge, villkorligt frigiven straffarbets- eller fängelsefånge samt provutskrivnen förvarad eller internerad.

Samtliga de uppgifter som här nämnts ingå som led i polisens allmänna uppgift att förhindra uppkomsten av brott och annan asocialitet.

Övervakningsuppgifter beträffande den öppna kriminalvårdens klientel

Enligt lagen den 22 april 1927 om tillsyn över dem som utskrivits på prov från förvaring eller internering i säkerhetsanstalt skall beslut om sådan utskrivning — förutom nödiga ordningsföreskrifter — innehålla erinran därom att den utskrivne skall föra ett ordentligt och ostraffligt leverne, undvika skadligt umgänge samt bemöda sig om utväg att försörja sig på lovligt sätt. Beslutet kan också innehålla förbud för den utskrivne att utan särskilt tillstånd uppehålla sig å vissa angivna orter och ställen eller lämna viss angiven ort så ock erforderliga bestämmelser med avseende å den utskrivnes sysselsättning och levnadssätt. — För den som vid utskrivning ställes under tillsyn, skall interneringsnämnden utfärda frihetspass, innehållande de föreskrifter, som han enligt nämndens beslut har att iakttaga. Avskrift av nämndens beslut rörande den utskrivne skall av nämnden överlämnas bl. a. till länsstyrelse, som skyndsamt skall giva polismyndigheten i orten del av beslutet.

Den utskrivne är på begäran skyldig att uppvisa frihetspasset för polismyndighet. Uppehåller sig den utskrivne på ort, som är honom förbjuden, äger polismyndighet föra honom till den ort där han äger vistas. Och visar sig den utskrivne vådlig för annans säkerhet till person eller egendom, må han tagas i förvar av länsstyrelsen eller i avvaktan på dess beslut av underordnad polismyndighet, som därom genast skall göra anmälan hos länsstyrelsen.

Polismyndigheten har sålunda givits en värdefull möjlighet att i brottsförebyggande syfte ingripa mot det ur kriminell synpunkt hårdast belastade klientelet. Strafflagberedningen har emellertid i sitt förslag till skyddslag (SOU 1956:55) föreslagit, att polismyndighetens befogenheter enligt nämnda tillsynslag skola upphävas. Såsom motiv för beredningens förslag i denna del anföres, att bestämmelserna icke torde ha någon större praktisk betydelse och att polismyndigheten icke självmant bör kunna ingripa i vården av provutskrivna. Denna uppfattning delas icke av utredningen som anser, att övervakningen av den öppna kriminalvårdens klientel ytterligare bör utbyggas. Utredningen föreslår därför att ifrågavarande stadgande bibehålles.

Även beträffande dem, som på prov utskrivits från ungdomsfängelse, har polismyndigheten möjlighet att utöva viss övervakning. I 30 § Kungl. Maj:ts stadga den 8 april 1938 angående vård och behandling av dem, som ådömts ungdomsfängelse, finnes sålunda en bestämmelse att meddelande om provutskrivning skall tillställas i Stockholm kriminalpolisintendenten och eljest landsfogden.

I det brottsförebyggande arbete, som polisen bedriver, är det av särskild vikt, att polismännen ägnar uppmärksamhet i första hand åt sådana personer, som tidigare gjort sig skyldiga till en mer eller mindre kvalificerad brottslighet. Att polismyndigheterna erhålla underrättelse om tidpunkten, då sådan person exempelvis utskrivs från straffanstalt och var han uppehåller sig, framstår därför såsom mycket angeläget. Till denna fråga återkommer utredningen i ett senare sammanhang.

KAPITEL 4

Polisen och det brottsförebyggande arbetet

Utredningen har bl. a. genom konferenser med ett stort antal polismän och under besök vid olika städers poliskårer sökt bilda sig en uppfattning om på vilket sätt den polisiära verksamhet bedrivs, som syftar till att förebygga brott. I viss mån kan man naturligtvis säga, att all polisverksamhet har detta syfte. Vad utredningen emellertid närmast velat undersöka är i vilken omfattning polisen genom särskilda kontroll- och övervakningsåtgärder är verksam i detta hänseende.

Efter en sådan undersökning har utredningen funnit, att de ingripanden och de övriga åtgärder, som företagas av polisen, praktiskt taget alltid ske på grund av misstanke om viss brottslig gärning. Endast i mycket liten utsträckning är polisen verksam för att hindra uppkomsten av brott genom särskilda övervakningsåtgärder beträffande personer, vilkas förhållanden tyda på att de befinna sig i brottslighetens riskzon.

Inom vissa polisdistrikt har verksamheten under senare år dock i allt högre grad kommit att inriktas på de rent brottsförebyggande åtgärderna. Så har exempelvis skett i Göteborg och Malmö.

Erfarenheter från vissa polisdistrikt här i landet

Såsom i tidigare sammanhang omtalats, förstärktes under år 1954 med biträde av statspolispersonal den rotel inom kriminalavdelningen i *Göteborg*, som bl. a. omhänderhade den allmänna spaningen och övervakningen av lösdrivare. Under följande år inrättades en helt fristående avdelning för dessa uppgifter. Avdelningen bestod av 15 polismän med tillfälliga förstärkningar för att nattpatrullering skulle kunna bedrivas i en tillfredsställande utsträckning. Efter en den 1 oktober 1957 genomförd omorganisation av kriminalavdelningen åvila nyssnämnda uppgifter en särskild sektion inom kriminalavdelningens andra rotel. Sektionen består av 1 kriminalkommissarie, 6 förste kriminalassistenter, 20 kriminalassistenter och 2 poliskonstaplar.

I enlighet med den instruktion som utfärdats skall sektionen bl. a. efterspana och gripa efterlysta personer, handlägga ärenden om försvunna personer och fullgöra kriminalavdelningens uppgifter i vad dessa avse lösdrivarlagen. Det framhålles också, att sektionen skall svara för den brottsförebyggande verksamheten och att personalen därvid skall samarbeta inte en-

dast med ordningsavdelningen utan även med barnavårdsnämnden och andra sociala organ. — En order har vidare utgått till all polispersonal — alltså även till polismännen inom ordningsavdelningen — att anteckna barn under 15-årsåldern, som vid flera tillfällen iakttagits utomhus efter kl 21-tiden utan sällskap med äldre person och som av allt att döma driver omkring på gatorna utan godtagbart skäl eller som tidigare iakttagits öva ofog eller störa den allmänna ordningen. Rapporterna i detta hänseende bearbetas av poliskammaren, som i förekommande fall lämnar underrättelse till barnavårdsnämnden.

Beträffande det ungdomliga klientelet bedriver sektionen patrulleringen i samarbete med en kurator vid stadens barnavårdsnämnd. Denne deltar i mån av tid i patrulleringen och ägnar sig i övrigt åt arbetet med de ungdomar, som han själv eller avdelningens personal påträffat eller observerat. I detta sammanhang kan tilläggas, att alla av polispersonalen gjorda iakttagelser rörande det ungdomliga klientelet varje månad sammanfattas i en promemoria, som överlämnas till kuratorn. Denne meddelar därefter sektionen vilka åtgärder, som vidtagits med anledning av uppgifterna i promemorian. Erfarenheterna av samarbetet med kuratorn ha varit synnerligen goda och man överväger att söka få till stånd ett liknande samarbete även med representanter från arbetsförmedlingen, nykterhetsnämnden och socialnämnden.

Förstärkningen av den brottsförebyggande verksamheten i Göteborg har haft en gynnsam inverkan på ordningen och säkerheten i staden. Ett stort antal personer av lösdrivartyp ha överlämnats till nykterhetsnämnd för intagning på alkoholistanstalt, till socialnämnd för intagning på vårdhem eller till polisens utlänningsavdelning för åtgärd enligt utlänningslagen. I vissa fall har polisen genom egna förbindelser kunnat ordna arbete. Beträffande ett visst antal villkorligt dömda och villkorligt frigivna personer har sektionens iakttagelser lett till att den villkorliga domen eller den villkorliga frigivningen förklarats förverkad.

Vid kriminalavdelningen i *Malmö* finns, liksom i flera andra större städer, en särskild sektion för den mera skrivbordsmässiga handläggningen av ärenden rörande i huvudsak de lagar inom socialvårdens område, som tidigare behandlats. I *Malmö* har man givit denna sektion namnet socialavdelning. Avdelningen består av 7 kriminalpolismän och till tjänstgöring på avdelningen utväljas endast sådana befattningshavare, som äro intresserade av och särskilt lämpade för den socialt betonade delen av kriminalpolisens arbete. Polismännen vid socialavdelningen ha under årens lopp förvärvat en ingående kännedom om det klientel, som avdelningen har att ta befattning med, och goda insikter om socialvårdsmyndigheternas möjligheter att komma tillrätta med detta klientel. Avdelningens verksamhet bedrivs också i ett intimt samarbete med personalen inom olika socialvårds-

myndigheter. Detta samarbete har man sökt att göra så informellt som möjligt. Personlig kontakt per telefon eller vid sammanträffanden ha således varit det vanliga. Skriftväxling har man sökt undvika.

För det yttre arbetet beträffande det asociala klientelet finns en särskild spaningsavdelning. Denna avdelning, som lyder direkt under kriminalpolisintendenten, bestod tidigare av 4 man men har från och med den 1 januari 1957 förstärkts och består nu av 8 man. Dess uppgifter äro i stort desamma som för spaningsavdelningen i Göteborg. Avdelningens personal skall sålunda bl. a. ha uppmärksamheten riktad på förhållanden av beskaffenhet att kunna föranleda åtgärder bl. a. enligt lösdrivarlagen och barnavårdslagen.

Mellan spaningsavdelningen och den förut nämnda socialavdelningen råder ett livligt samarbete. I den mån spaningsavdelningen gör iakttagelser eller företager åtgärder, som påkalla särskild utredning från polisens sida, överlämnas ärendet till socialavdelningen. Det har nämligen ansetts önskvärt, att spaningsavdelningens personal i största möjliga utsträckning befrias från utredningsarbete. Personalen inom de olika avdelningarna håller i övrigt en god kontakt och tillgodogör sig varandras erfarenheter inom det arbetsfält, där de äro verksamma.

Beträffande spaningsavdelningens verksamhet må ytterligare framhållas, att tyngdpunkten ligger i det yttre arbetet. Meningen är, att personalen under så stor del av dygnet som möjligt skall finnas ute i staden, medan däremot skrivbordsarbetet är avsett att vara av så liten omfattning som möjligt. Patrulleringen sker normalt i bil omväxlande med tjänst till fots, då så anses erforderligt. Avdelningens 8 polismän äro indelade i 4 patruller och disponera 2 bilar. Tjänstgöringen fortgår till kl 3 på nätterna. Grundvalen för verksamheten är ett flitigt ingripande genom s. k. polisiering av personer, som vistas ute under nätterna på sådana platser och under sådana omständigheter, att personalen finner situationen misstänkt. Representanter från socialvårdsorganen ha rätt att, närhelst de önska, medfölja spaningsavdelningens personal under dess tjänstgöring. Detta sker också i stor utsträckning.

Under åren 1955 och 1956 ingrep spaningsavdelningen mot 496 respektive 455 personer, mot vilka åtgärder av skilda slag befunnos påkallade. Under de första 8 månaderna 1957 — sedan personalstyrkan fördubblats — uppgick siffran till inte mindre än 459. En granskning av de redogörelser, som utredningen erhållit beträffande spaningsavdelningens verksamhet, utvisar att det i ett stort antal fall förelegat anledning till ingripande jämlikt lösdrivar-, sinnessjuk-, nykterhetsvårds- eller barnavårdslagarna. I ett visst antal fall ha ingripandena företagits med anledning av att villkorligt dömda eller villkorligt frigivna personer åsidosatt de villkor, som gälla för dem. I andra fall ha personer påträffats, vilka varit i behov av socialhjälp. Ett stort antal personer ha gripits, enär de rymt från fängelser, förvaringsanstalter,

ungdomsfängelser, ungdomsvårdsskolor, barnavårdsnämndens anstalter, sinnessjukhus eller arbetshem.

Den socialt betonade verksamheten fullgöres emellertid inte enbart av social- och spaningsavdelningarna. Polisledningen i Malmö har på olika sätt velat stimulera all personal till sådan verksamhet. Sålunda har en order utfärdats, som gör personalen uppmärksam på angelägenheten av ett aktivt handlande för att bringa sådana fall till socialvårdsmyndigheternas kännedom, där hjälpåtgärder i en eller annan form äro erforderliga. Ordern ger också praktiska anvisningar för polismännens handlande i dylika fall.

Såsom tidigare nämnts strävar man att upprätthålla ett gott samarbete mellan polisen och de socialvårdande myndigheterna. Som ett led i denna strävan hållas var fjortonde dag konferenser. I dessa deltaga polismän samt representanter för barnavårdsnämnd, ungdomsstyrelse, nykterhetsnämnd, arbetsförmedling och andra organ. Man diskuterar då fall av intresse och utbyter erfarenheter av betydelse för den gemensamma verksamheten. En uttryckligt betonad förutsättning för samarbetet är, att polisen icke skall träda in på de socialvårdande organens verksamhetsområde. Polisen skall spåra upp fallen och de sociala organen skola behandla dem. Från socialvårdsmyndigheternas sida har man uttryckt stor tillfredsställelse med det nära samarbete med polisen, som kommit till stånd. Man har därvid särskilt framhållit, att den polisiära verksamheten skapat möjligheter för socialvårdsmyndigheterna att nå personer, som man tidigare haft svårigheter att komma i kontakt med. Vidare har det blivit möjligt för dessa myndigheter att ingripa på ett tidigare stadium än vad som förut kunnat ske.

Även i andra städer har den stigande brottsligheten föranlett polismyndigheterna att vidtaga särskilda åtgärder för att återställa ordningen och säkerheten på gator och andra allmänna platser.

I *Hälsingborg* inrättades sålunda den 1 januari 1957 en särskild spaningssektion inom kriminalavdelningen. Sektionen består av 3 kriminalpolismän, vilka ha till uppgift att bedriva brottsförebyggande verksamhet enligt i huvudsak samma riktlinjer, som gälla för motsvarande avdelningar i Göteborg och Malmö. — Vidare kan nämnas, att personal från kriminalavdelningens spaningsrotel i *Eskilstuna* tillsammans med en assistent från stadens barnavårdsnämnd under vissa kvällar och nätter besöker sådana gator, kaféer och nöjesplatser, som äro kända som tillhåll för det asociala klientelet. — Utredningen har också erfarit, att kriminalpolispersonal i *Solna* patrullerar tillsammans med en representant från barnavårdsnämnden. Patrulleringen avser i första hand att spåra upp barn och ungdom, som sent på kvällarna och nattetid driver omkring på gatorna. — En verksamhet av här angivet slag bedrivs även i *Stockholm*. På grund av den nuvarande bristen på polispersonal i denna stad har verksamheten dock inte kunnat bedrivas annat än i en relativt obetydlig omfattning.

Utredningen har vid åtskilliga tillfällen under sitt arbete kunnat konstatera, att det bland polismännen här i landet råder ett starkt intresse för sådan verksamhet, som syftar till att redan i ett tidigt skede genom positiva åtgärder av olika slag hindra uppkomsten av brott. Särskilt starkt är detta intresse, då det gäller barn och ungdom. Detta bestyrkes bl. a. av det förhållandet, att polismännen i flera städer genom egna initiativ tagit sig an barn och ungdom, som visat brottsliga tendenser eller som leva under miljöförhållanden, vilka äro ägnade att framkalla brott. Såsom exempel kan nämnas, att det inom polisens idrottsförening i Stockholm finnas särskilda ungdomssektioner, vars medlemmar till en del rekryteras bland socialt missanpassad ungdom. Även i Göteborg, Västerås och Huskvarna bedriver polispersonalen viss ungdomsverksamhet med syfte att tillrättaföra asocial ungdom.

Vissa utländska erfarenheter

I det följande vill utredningen lämna en kortfattad redogörelse för några erfarenheter av särskilt intresse beträffande det brottsförebyggande arbetet i andra länder.

Danmark. I Köpenhamn finns inom ordningspolisen en särskild socialavdelning, »Politiets sociale hjælpetjeneste», knuten till ett av vakt-distrikten i staden. Avdelningen, som består av sex polismän, fungerar i första hand som kontaktorgan mellan polisen och de socialvårdande myndigheterna. Emellertid bedriver denna avdelning även egen social verksamhet. Man skaffar klienterna bostad och arbete, hänvisar sjukdomsfallen till läkare, ordnar hemresa för landsortsbor, som kommit på glid i storstaden, samt befattar sig i viss mån också med klienternas ekonomiska angelägenheter. — Verksamheten är sålunda helt socialt betonad.

Det har ifrågasatts, huruvida icke denna av polisen bedrivna sociala verksamhet lämpligen borde handhas av socialvårdsorgan. Denna fråga har övervägts inom en av socialministeriet tillsatt kommission. Enligt vad utredningen underhand inhämtat har kommissionen nu slutfört sitt arbete och kommer inom den närmaste tiden att i ett betänkande redovisa sitt ställningstagande till berörda spörsmål. Kommissionen lär icke komma att föreslå någon ändring i den nu rådande ordningen.

Av speciellt intresse är det ungdomsarbete, som kommit till stånd under senare år. I januari 1949 bildades en klubb, »Vesterbros Ungdomsklub», för att få grepp om de ungdomar, som drevo omkring på gatorna och hade sitt tillhåll på kaféer och andra enklare näringsställen. Klubben har rönt stor uppskattning bland ungdomen och antalet medlemmar uppgick under år 1955 till inte mindre än 600. Genomsnittsåldern för medlemmarna, som till ungefär lika delar utgöras av pojkar och flickor, är omkring 22 år. Många medlemmar befinna sig alltså i en åldersgrupp, som faller utanför barnavårdsmyndigheternas verksamhetsområde. Klubbens huvudsakliga

syfte är inte att bedriva egen fritidsverksamhet utan att samla in mer eller mindre asociala ungdomar och att därefter lotsa dem över till andra ideella föreningar, som ha möjligheter att tillgodose deras speciella intressen och fallenheter.

År 1952 bildades »Politiets drengeklub» för pojkar i åldern 8—17 år. Rekryteringen till denna klubb försiggår i huvudsak på två olika sätt. Under patrulleringen har ordningspolisen sin uppmärksamhet riktad på ungdomar, som visar ett indisciplinärt uppträdande eller som eljest betar sig på sådant sätt, att polismännen finner dem vara i behov av särskild tillsyn. Polismännen försöker komma till tals med dessa ungdomar och intressera dem för polisens klubbverksamhet. På detta sätt ha åtskilliga medlemmar värvats. Man går vidare igenom de polisrapporter, som upprättats med anledning av misshandel i lägenheter, hemfridsbrott och andra brott, som ge anvisning om dåliga hemförhållanden. Finns det barn i hemmen försöker man värva dem som medlemmar. Klubbverksamheten, som bedrivs under medverkan av en psykolog, syftar huvudsakligen till att ge de unga yrkesvägledning och yrkesutbildning. Klubbledningen har goda kontakter med hantverkare och företag, hos vilka man bereder medlemmarna anställning som lärlingar. — Så småningom försöker man även i denna klubb lotsa medlemmarna över i andra föreningar och sammanlutningar.¹

Norge. Inom Oslopolisen inrättades år 1952 ett »socialkontor», bestående av 4 polismän. Socialkontoret, som är knutet till sivilpolitiet, har till uppgift att ta sig an personer, som polisen kommer i kontakt med och som behöva råd och hjälp i familjeangelägenheter och i ekonomiskt hänseende. Personalen inom kontoret försöker också skaffa klienterna bostad och arbete. Verksamheten bedrivs i nära samarbete med de sociala organen och avdelningen har dessutom kontakt med ett stort antal arbetsgivare, dit klienterna kunna hänvisas. Utmärkande för kontorets arbete är de stora ansträngningar, som göras i syfte att återföra de kvalificerade alkoholisterna till ett nyktert levnadssätt. I dessa strävanden samarbetar kontoret med nykterhetsnämnden och länkrörelsen.

Storbritannien. I detta land är det brottsförebyggande arbetet praktiskt taget helt inriktat på barn och ungdom. En verksamhet av detta slag bedrivs exempelvis i Liverpool, där man år 1949 inrättade en särskild ungdomspolisavdelning, bestående av två manliga och två kvinnliga polismän. Avdelningen, som efterhand alltmera utvidgats, har till uppgift att taga befattning med barn och ungdom under 17 år, som begått brottsliga gärningar av lindrigare beskaffenhet. En förutsättning för avdelningens rätt att ingripa är dock, att den unge erkänt brottet och att föräldrarna lämna sitt samtycke till att deras barn ställas under avdelningens tillsyn. Om dessa förutsätt-

¹ En närmare redogörelse för Köpenhamnspolisens här beskrivna verksamhet har lämnats av Max Schmidt i Samhället och brottslingen, Norstedts 1955.

ningar föreligga, nedlägges brottsutredningen. Den unge erhåller en varning och ställes under övervakning av en polisman vid avdelningen. Man försöker sedan skaffa vederbörande en lämplig anställning och tillser att han undviker dåligt umgänge. Ett intimt samarbete upprätthålles med sociala myndigheter, lärare, ungdomsklubbar o. s. v. Avdelningens polismän ägna sig i stor utsträckning även åt föreläsnings- och propagandaverksamhet i syfte att bringa ungdomen till insikt om nödvändigheten av att föra ett hederligt liv.

USA. I praktiskt taget alla större städer och i viss utsträckning även i mindre samhällen finnas speciella ungdomsbyråer («Juvenile aid bureaux» eller «Juvenile divisions»), som ha att uteslutande befatta sig med kriminalitetsproblem bland barn och ungdom. Organisationen av dessa byråer liksom deras verksamhetsuppgifter företer betydande variationer i de olika delstaterna. I arbetsprogrammet ingår bl. a. att ombesörja patrullering på sådana platser, som bruka utgöra tillhåll för kriminell ungdom (järnvägs- och busstationer, hamnområden, kaféer, danshak etc.), att uppspära ungdomar, som rymt eller försvunnit från hemmet, att upprätthålla kontakt med olika socialvårdsorgan och dit hänvisa sådana fall som anses böra föranleda ingripande från deras sida, att ordna fritidsverksamhet för sysslolös ungdom genom att organisera klubbar för idrott, studier, sång, musik etc. samt att i egen regi anordna övervakning av ungdomar, som kommit på glid.¹

Då man närmare granskar formerna för det brottsförebyggande arbete, som polisen bedriver i andra länder, finner man att polisen där i stor utsträckning åtagit sig uppgifter, som här i landet åvila de socialvårdande myndigheterna. Polisen ordnar husrum åt de bostadslösa och arbete åt de arbetslösa samt befattar sig i viss utsträckning också med de nödställdas ekonomiska situation. Den svenska polisens ingripanden i dessa och andra liknande hänseenden inskränka sig däremot i allmänhet till en anmälan om hjälpbehovet till vederbörande socialorgan.

Såvitt utredningen kunnat finna ligger orsaken till denna olikhet i att den socialvårdande verksamheten i andra länder icke är så omfattande som här i landet. Polisen i utlandet måste själv i stor utsträckning tillgodose de hjälpbehov, som föreligga, därför att andra organ sakna de erforderliga resurserna därtill.

1 Beträffande New York se Fontell i »Beretning om den 5. Nordiske Politichefskonference 1951» sid. 99—101 och beträffande Chicago, Eriksson: »Chicagopolisens ungdomsbyrå» i Polistidningen 1950 nr 11—12 sid. 254—256. För en utförlig systematisk redogörelse för ungdomspolisens organisation och uppgifter i USA jämför John P. Kenney och Dan G. Pursuit: »Police work with Juveniles» (Springfield, Ill., 1954).

KAPITEL 5

Vissa åtgärder i brottsförebyggande syfte genom socialvårdens försorg

Under senare år har man från socialvårdens sida funnit det alltmer angeläget, att dess hjälpåtgärder sättas in i ett skede när de missförhållanden av olika slag, som föreligga, ännu icke hunnit utlösa ett asocialt handlande.

För att belysa, hur angeläget man anser detta vara, kan nämnas, att det i Stockholm för några år sedan inrättades en utesektion (populärt kallad »nattpatrullen») inom barnavårdsnämndens ungdomsbyrå för att handha den uppsökande kurativa verksamheten. Sektionens främsta uppgift är att taga kontakt inte bara med asocial ungdom utan även med ungdom, som befinner sig i riskzonen, samt att genom positiva åtgärder försöka avlägsna dem från de asociala och kriminella härdarna. Den uppsökande verksamheten bedrivs till största delen under kvällar och nätter och är förlagd till sådana platser i staden, som av erfarenhet utgöra tillhåll för personer av ifrågavarande kategori. För att kunna bereda de anträffade ungdomarna en omedelbar hjälp har anordnats en s. k. rehabiliteringscentral med resurser att bl. a. ge klientelet husrum och mat. Erfarenheterna av det arbete, som nattpatrullen utfört, ha varit goda och ha påvisat behovet av en förstärkt verksamhet av detta slag.

I detta sammanhang vill utredningen i korthet redovisa resultatet av en undersökning i Stockholm beträffande sammansättningen av det klientel över 21 år som genom socialvårdsmyndighets försorg bereddes natthärbärg under vintern 1955—1956. Det klientel, varom här är fråga, torde i stort sett vara likartat med det klientel i samma åldersgrupp, som nattpatrullen tar befattning med.

Undersökningen, som omfattade 200 personer, gav beträffande de undersökta personernas arbetsförhållanden vid handen, att inte mindre än 52 % helt saknade arbete och att 37 % endast hade tillfälliga diversearbeten. I fråga om deras bostadsförhållanden utvisade undersökningen, att 22 % hade varit utan bostad minst en vecka. — Inte mindre än 42 % voro hemmahörande i landsorten och 17 % voro utlänningar. En relativt stor del av de undersökta personerna voro belastade med brott och förseelser av olika slag. Sålunda kan nämnas, att 48 % under de två sista åren gjort sig skyldiga till fylleri och att 10 % varit omhändertagna på alkoholistanstalt. En tilläggsundersökning, avseende ytterligare 30 personer, gav vid handen att 13 % under de senaste två åren undergått frihetsstraff.

Ifrågavarande socialundersökning utvisar, att det finnes anledning även för polisen att närmare befatta sig med ifrågavarande klientel.

Ett led i socialvårdsmyndigheternas brottsförebyggande verksamhet är i viss mån också den kontakt, som upprätthålles med polisen under förundersökning angående brott, som förövats av barn och ungdom. Redan år 1948 placerade barnavårdsnämnden i Stockholm en av sina utredningsassistenter som kontaktman vid kriminalavdelningen och för närvarande tjänstgöra där en inspektör och tre assistenter. Deras uppgift är att fungera som vittnen vid förhör med barn och ungdom och att omedelbart tillse, att barnavårdsnämnden träder i verksamhet, då så anses erforderligt, ävensom att själva, där så lämpligen kan ske, ordna upp den unge brottslingens förhållanden.¹

Även vid kriminalavdelningarna i Göteborg och Malmö finnas kontaktmän från barnavårdsnämnden med i huvudsak samma uppgifter.

1 Se Sociala meddelanden 1953 nr 1 Sven Mellberg: Samarbetet mellan kriminalpolis och barnavårdsnämnd.

KAPITEL 6

Brottslighetens omfattning och utveckling

Behovet av ökade insatser i det brottsförebyggande arbetet måste ses mot bakgrunden av brottslighetens omfattning och utveckling. Utredningen vill därför lämna en kortfattad redogörelse för dessa förhållanden med ledning av tillgängligt statistiskt material. Detta finnes väsentligen att tillgå dels i polisstatistiken och dels i domstolsstatistiken. Polisstatistiken, som tillkom först år 1950, lämnar upplysning om antalet brott, som kommit till polisens kännedom, och utgör en bättre mätare av brottslighetens omfattning än domstolsstatistiken, som endast redovisar antalet brott, som blivit föremål för domstols prövning. Men icke heller polisstatistiken ger en fullständig bild av brottslighetens verkliga omfattning. Den redovisar sålunda i huvudsak endast brott mot strafflagen (utom fylleri och förargelseväckande beteende) samt rattfylleribrott, brott mot rusdrycks-, jakt- och fiskelagstiftningen samt brott mot skattestrafflagen. Vidare avser statistiken endast brott som kommit till polisens kännedom. Alla de brott, som undgå polisens upptäckt och som till antalet torde vara ganska betydande, falla utanför. Den verkliga brottsligheten torde sålunda ha en icke oväsentligt större omfattning än vad som framgår av polisstatistiken.

I tabellerna 1 och 2 lämnas vissa uppgifter ur polisstatistiken för bedömningen av brottslighetens omfattning och utveckling under de senare åren. I tabell 1 anges det absoluta antalet brott under åren 1950 och 1957 och i tabell 2 den procentuella ökningen respektive minskningen mellan nämnda år med hänsyn tagen till folkmängdens förändringar.

Tabell 1. Antal brott som kommit till polisens kännedom åren 1950 och 1957

	Hela landet		Stockholm, Göteborg och Malmö		Landet i övrigt	
	1950	1957	1950	1957	1950	1957
Samtliga brott	172 061	272 505	59 870	95 328	112 191	177 177
därav:						
motorfordonstillgrepp	7 065	32 632	4 069	19 626	2 996	13 006
inbrottsstöld	20 714	42 822	9 966	17 958	10 748	24 864
övriga tillgreppsbrott	82 881	116 036	27 520	35 750	55 361	80 286
bedrägeri och förskingring	18 820	21 867	7 323	6 024	11 497	15 843
skadegörelsebrott	7 181	14 800	1 718	3 022	5 463	11 778
misshandel	7 395	8 318	2 728	3 412	4 667	4 906
rattfylleri	3 460	11 934	784	3 388	2 676	8 546

Tabell 2. Den procentuella ökningen resp. minskningen mellan 1950 och 1957 i antalet till polisens kännedom komna brott per 100 000 av medelfolkmängden

	Hela landet	Stockholm, Göteborg och Malmö	Landet i övrigt
Samtliga brott	+ 51	+ 46	+ 52
därunder:			
motorfordonstillgrepp	+340	+341	+318
inbrottsstöld	+ 97	+ 65	+122
övriga tillgreppsbrott	+ 33	+ 19	+ 39
bedrägeri och förskingring	+ 11	— 25	+ 33
skadegörelsebrott	+ 96	+ 61	+107
misshandel	+ 7	+ 14	+ 1
rattfylleri	+229	+296	+207

Av tabell 1 finner man bl. a. att det totala antalet brott i landet under år 1957 uppgick till inte mindre än i runt tal 273 000. Antalet tillgrepp av motorfordon uppgick till 32 632 och antalet inbrottsstöld till 42 822. — Om man ställer brottsligheten i relation till befolkningmängden finner man, att ett alldeles onormalt stort antal brott förövas i de tre största städerna. För perioden 1950—56 uppgick det genomsnittliga årliga antalet brott per 100 000 av medelfolkmängden till 5 510 i dessa städer. Motsvarande siffra för landet i övrigt var däremot endast 2 398. Den här påvisade skillnaden är särskilt påtaglig beträffande vissa typer av brott. För motorfordonstillgreppen voro siffrorna 668 och 100, för inbrottsstölderna 954 och 255, för bedrägeri- och förskingringsbrotten 627 och 218 samt för misshandelsbrotten 226 och 83. Å andra sidan var skillnaden relativt obetydlig i fråga om skadegörelsebrotten (149 resp. 131) och rattfylleribrotten (121 resp. 91). De uppgifter, som här lämnats, utvisa sålunda, att brottsligheten i första hand är ett storstadsproblem.

Det framgår vidare av tabell 2, att det totala antalet brott i landet stigit med 51 % under åren 1950—1957. Den ökning, som inträtt, hänför sig till alla kategorier av brott men är mest påtaglig beträffande motorfordonstillgreppen och rattfylleribrotten, som ökade med inte mindre än 340 respektive 229 %. Även i fråga om inbrottsstölderna och skadegörelsebrotten föreligger en kraftig ökning. Såsom framgår av tabellen fördubblades antalet brott av dessa slag under den angivna perioden. Den förhållandevis blygsamma stegringen av antalet »övriga tillgreppsbrott» beror sannolikt på att under denna brottsgrupp hänförs tillgrepp av cyklar och att antalet sådana fordon alltsedan år 1952, då mopeden började komma i bruk, befunnit sig i en oavbruten minskning. (Tillgrepp av mopeder hänförs under gruppen motorfordonstillgrepp.) Beträffande misshandelsbrotten finner man, att dessa för »landet i övrigt» icke företer någon nämnvärd ökning. I de tre största städerna däremot ha dessa brott stigit med 14 %. En närmare granskning av polisstatistiken ger vidare vid handen, att rånen, som ju visa en synnerligen farlig våldsmålsmentalitet, fördubblats under den angivna

perioden och att rånbrotten har den ojämförligt största utbredningen i de tre största städerna.

Av de uppgifter, som här lämnats, framgår således, att brottsligheten företett en mycket stark ökning under de senaste åren. Ett påfallande drag i denna utveckling är det förhållandet, att brottsligheten grävt sig allt djupare ned i de lägre åldersklasserna. Detta belyses i tabell 3, som anger antalet personer i olika åldersgrupper per 100 000 av medelfolkmängden, som begått brott av så allvarlig beskaffenhet, att de skola rapporteras till allmänna straffregistret, d. v. s. i allmänhet brott, som förskylla frihetsstraff. Dessa personer benämnas här straffregisterbrottslingar. (Den högra kolumnen för varje åldersgrupp anger den procentuella ökningen respektive minskningen i förhållande till närmast föregående tidsperiod.) Personer i åldern 15—17 år erhålla som regel åtalseftergift för de brott, som de föröva, och i dylika fall sker ingen rapportering till straffregistret. (Att åtalseftergift meddelats behöver inte betyda, att någon åtgärd över huvud taget inte vidtages, eftersom åtalseftergiften kan förbindas med intagning i ungdomsvårdsskola, övervakning genom barnavårdsnämnd m. m.) För att inte siffrorna för denna åldersgrupp skola bli alltför missvisande har antagits, att 50 % av dem, som för strafflagsbrott erhålla åtalseftergift enligt 1944 års lag, skulle, därest de sakfällts av domstol, ha blivit rapporterade till straffregistret. Denna procentsiffra torde dock vara för låg. Härtill kommer att ingen hänsyn tagits till dem som för strafflagsbrott erhållit åtalseftergift enligt 44 § 3 mom. barnavårdslagen eller 19 § ungdomsfängeslagen.

Under efterkrigstiden har — såsom framgår av tabell 4 — brottsligheten i alla tre åldersgrupperna visat en tydligt stigande tendens. Från 1946 till 1955 ökade sålunda antalet ungdomsbrottslingar i åldern 15—17 år per 100 000 av medelfolkmängden i denna åldersgrupp med 38,4 %, medan motsvarande ökning i åldern 18—20 år var 56,9 % och för de äldre 51,6 %. Det kan konstateras att, ehuru en högst betydande stegring av ungdomskriminaliteten inträffat under efterkrigstiden, denna ökning icke varit större än för den övriga brottsligheten. Emellertid är *antalet brottslingar i åldern 15—20 år tre gånger större än antalet äldre brottslingar*, om siffrorna sätts i relation till folkmängden i respektive åldrar.

Tabell 3. Antal straffregisterbrottslingar i olika åldersgrupper, per 100 000 av medelfolkmängden i motsvarande åldrar, åren 1917—1955

Period	15—17 år		18—20 år		21 år och äldre	
	Antal	Förändring i %	Antal	Förändring i %	Antal	Förändring i %
1917/19	503,9	—	716,6	—	165,8	—
1920/29	137,8	—72,7	217,5	—69,6	77,3	—53,4
1930/39	272,4	+97,7	267,0	+22,8	96,6	+25,0
1940/49	529,4	+94,3	521,2	+95,2	152,4	+57,8
1950/55	631,8	+19,3	688,7	+32,1	199,5	+30,9

Tabell 4. Antal straffregisterbrottslingar i olika åldersgrupper, per 100 000 av medelfolkmängden i motsvarande åldrar, under vart och ett av åren 1946—1955

År	15—17 år	18—20 år	21 år och äldre
1946	484,7	473,3	155,3
1947	468,7	506,4	147,7
1948	481,8	459,6	127,7
1949	485,1	535,0	143,8
1950	522,3	568,8	156,5
1951	636,6	697,1	188,3
1952	650,6	696,8	204,4
1953	633,8	718,4	202,1
1954	676,7	708,4	210,4
1955	670,6	742,5	235,4

Tabell 5 här nedan belyser ungdomskriminalitetens omfång år 1955, det sista året för vilket uppgifter föreligga. För att ge en mera rättvisande bild av ungdomsbrottslighetens aktuella omfattning ha i denna tabell medräknats icke blott 50 % av dem, som för strafflagsbrott erhållit åtalseftergift enligt 1944 års lag, utan även 50 % av dem, som för dylika brott erhållit åtalseftergift enligt andra lagar. Dessutom ha inkluderats de 103 ungdomar, som jämlikt 1952 års lag sakerförklarats av domstol och överlämnats till barnavårdsnämnd. Det har icke varit möjligt att redovisa antalet 15—17-åringar för sig.

Av tabell 5, som avser den under år 1955 förövade brottsligheten, finner man, att antalet personer per 100 000 av medelfolkmängden, som begått straffregisterbrott är 854,9 i åldersgruppen 15—20 år. I åldersgruppen 30—39 år är motsvarande siffra 345,2 och i gruppen 50—59 år är den endast 93,4.

Tabell 6 ger en viss föreställning om vad slags kriminalitet ungdomsbrottslingarna i åldern 15—17 år ägna sig åt. Uppgifterna avse år 1950. Motsvarande siffror för senare år kunna icke lämnas.

I den lägre åldersklassen utgör antalet otukt brott per 100 000 av medelfolkmängden 21,2 medan motsvarande siffra för den äldre gruppen endast är 3,7. Skillnaden är också avsevärd beträffande tillgreppsbrotten.

Tabell 5. Antal straffregisterbrottslingar i olika åldersgrupper år 1955

Åldersgrupp	Antal	Antal per 100 000 av medelfolkmängden i resp. åldrar
15—20 år.....	4 545	854,9
21—24 år.....	2 303	662,9
25—29 år.....	2 433	514,4
30—39 år.....	3 717	345,2
40—49 år.....	2 299	214,3
50—59 år.....	831	93,4
60 år och äldre.....	199	17,4

Tabell 6. Antal strafflagsbrottslingar över och under 18 år, per 100 000 av medelfolk-
mängden i motsvarande åldrar, fördelade på brottstyper

Brottstyp	Under 18 år	Över 18 år
Misshandel.....	33,5	64,5
Otuktsbrott, inkl. våldtäkt.....	21,2	3,7
Skadegörelse.....	20,4	15,7
Tillgreppsbrott.....	665,9	109,9
Andra förmögenhetsbrott samt förfalskning.....	133,4	73,1
Övriga brott.....	38,4	98,9
Samtliga strafflagbrott (utom fylleri och förargelse- väckande beteende).....	912,7	365,7

Siffrorna äro här 665,9 respektive 109,9. För samtliga strafflagsbrott är relativtalet för de unga nära 2,5 gånger så stort som talet för de äldre. — I det brottsförebyggande arbetet måste man alltså i hög grad inrikta ansträngningarna på att försöka förmå de unga människorna till en bättre laglydnad.

Av den kortfattade redogörelse, som här lämnats, framgår, att brottsligheten under en följd av år befunnit sig i en oavbruten stegring. Utredningen vill i anslutning till detta konstaterande endast framhålla, att en sådan utveckling icke torde vara något speciellt förhållande för vårt lands vidkommande. Enligt de rapporter om brottslighetens utveckling i andra länder, som utredningen tagit del av, synes på många håll en kraftig stegring i brottsligheten ha skett under senare år.

Vissa omständigheter tyda på att vi även i framtiden ha att räkna med en fortsatt ökning av brottsligheten.

En sådan omständighet är — såsom tidigare påvisats — att brottsligheten under senare år i stor utsträckning framträtt i de yngre åldrarna. Av vissa undersökningar vet man, att risken för återfall är betydligt större för dem som vid unga år dömas för brott än för andra. Man måste av denna anledning räkna med, att den höga ungdomsbrottslighet, som förelegat under den senast förflutna tiden, kommer att leda därhän, att antalet brottslingar i de äldre årsklasserna i framtiden kommer att ökas proportionsvis mer än befolkningen i dessa åldersklasser. — En annan omständighet, som är ägnad att öka brottsligheten, är, att antalet män i åldern 15—20 år, i vilken åldersgrupp brottsligheten är särskilt stor, befinner sig i stark tillväxt. Enligt vissa beräkningar kommer sålunda antalet män i denna åldersgrupp att omkring år 1965 vara inemot 50 % större än under åren närmast före 1955. Slutligen kan i detta sammanhang nämnas, att koncentrationen av befolkningen till städer och andra tätorter kan väntas fortsätta och att en dylik utveckling är kriminalitetsfrämjande.

I det brottsbekämpande arbetet måste man alltså skaffa sig erforderliga resurser även för att möta den ytterligare stegring i brottsligheten, som med stor sannolikhet kommer att ske under de närmaste åren.

KAPITEL 7

Synpunkter och förslag

Behovet av en förstärkt verksamhet i brottsförebyggande syfte

I den föregående framställningen har utredningen redovisat åtskilliga erfarenheter och undersökningsresultat, ägnade att utgöra ett underlag för bedömningen, huruvida behov föreligger av en mera aktiv insats från samhällets sida i det brottsförebyggande arbetet.

Av de redogörelser som lämnats framgår sålunda, att kriminaliteten under en följd av år befunnit sig i en stark tillväxt och att denna utveckling sannolikt kommer att fortsätta även i framtiden. De statistiska undersökningarna ge också vid handen, att de ungas andel i den totala brottsligheten är stor ävensom att den växande kriminaliteten är ett problem i första hand beträffande de större städerna i landet.

Utredningen vill i anslutning därtill nämna, att den under konferenser med polismän och socialvårdstjänstemän sökt skaffa sig kännedom även beträffande omfattningen av den asocialitet, som icke är statistiskt påvisbar. De upplysningar, som utredningen erhållit i detta hänseende, understryker ytterligare allvaret i den situation, som föreligger. Sålunda är ligabildningen bland ungdomen en utbredd företeelse och dess yttringar allvarliga. Medlemmarna i en sådan liga uppträder ofta synnerligen aggressivt mot vanliga hyggliga människor och direkta våldsgärningar äro inte ovanliga. De polismän, som utredningen haft kontakt med, ha också framhållit ligabildningens betydelse för uppkomsten av den grövre kriminaliteten. Det är ofta i ligan, som tanken på brott födes, och det är där man i samråd beslutar att göra inbrott eller stjäla bilar. Var för sig skulle medlemmarna kanske icke ha förmåga att ta initiativ till brott. Men under kamraternas tryck och i den minskade känsla av enskild ansvarighet, som skapas i gänget, drages även relativt hygglig ungdom med i det brottsliga handlandet.

Även spritmissbruket inger allvarliga bekymmer. Det är i stor utsträckning detta missbruk, som är den direkta orsaken till många av de grovt ordningsstörande uppträdanden, som förekomma. Erfarenheten visar också, att det är i spritpåverkat tillstånd, som många av de allvarliga brotten förövas. — Med hänsyn till de risker för en asocial livsföring och kriminalitet, som följer med missbruk av narkotika, är det av största vikt, att även denna företeelse ägnas stor uppmärksamhet.

Vidare har framhållits, att prostitutionen är mycket utbredd. Detta gäller både den hetero- och homosexuella prostitutionen. Det är framför allt två faktorer, som därvidlag inge oro. Prostitutionen har sålunda trängt djupt ned i de lägre årsklasserna. Det är icke ovanligt att minderåriga pojkar och flickor prostituera sig. Och när så unga människor blivit invanda i ett asocialt levnadssätt, ter det sig ofta mycket problematiskt att återföra dem till en ordnad livsföring. Prostitutionen ger dessutom ofta upphov till brott av olika slag såsom koppleri, misshandel, rån, stöld m. m.

De upplysningar, som erhållits, berättiga till antagandet, att asocialiteten i stort sett företer samma utvecklingslinje som den egentliga brottsligheten.

På grundval av erfarenheter och uppgifter av det slag, som här nämnts, har utredningen kommit till den uppfattningen, att särskilda åtgärder ovillkorligen måste komma till stånd för att söka bryta den ogynnsamma utvecklingen och minska brottsligheten och asocialiteten. Att ett sådant behov föreligger understrykes också av det förhållandet, att polismyndigheterna i vissa städer under senare år ansett sig nödsakade att förstärka den brottsförebyggande verksamheten och att polismännen i viss omfattning genom egna initiativ tagit sig an asocial ungdom och ungdom, som befunnit sig i fara att bli asocial, och på så sätt sökt komplettera de ansträngningar i liknande riktning, som gjorts från skolans, socialvårdens och ungdomsorganisationernas sida. Den uppsökande verksamhet, som under den senaste tiden bedrivits av barnavårdsnämnden i Stockholm, utgör ytterligare ett bevis för behovet att i ett tidigt skede ingripa mot personer, vilka befinna sig i sådana miljöförhållanden, ur vilka brott och asocialitet växer fram. Utredningen vill slutligen också nämna, att betydelsen av en dylik verksamhet framhållits i flera tidigare sammanhang och att man även inom polisen diskuterat möjligheterna till en mera aktiv insats på det sociala fältet. Ett av förhandlingsämnen vid femte nordiska polischefskonferensen i Köpenhamn 1951 var sålunda »Polisens preventiva sociala arbete» och konferensen antog också en resolution, vari underströks vikten av att man intensifierade detta arbete. Samma spörsmål behandlades också vid ett nordiskt polismöte i Danmark år 1954.

Polisens uppgift i den förebyggande verksamheten

Ett av de spörsmål, som utredningen haft att taga ställning till, är huruvida en brottsförebyggande verksamhet av mera socialt betonad karaktär bör ske i socialvårdsmyndigheternas regi eller om den bör bedrivas av polisen. Såsom skäl för det förstnämnda alternativet har anförts, att de personer, som man avser att komma i kontakt med, i stor utsträckning tidigare hörts av polisen med anledning av misstanke om brott eller haft andra erfarenheter, som kanske medfört en negativ inställning till den polisiära verksamheten. Det vore därför av betydelse, att verksamheten ej på något sätt

gav intryck av att bedrivs under medverkan av polisen, vilket genast skulle verka frånstötande.

De skäl, som åberopats för lämpligheten av att ifrågavarande verksamhet uppdrages åt polisen, äro i korthet följande.

En brottsförebyggande verksamhet av det slag, varom här är fråga, ingår redan som ett led i polisens allmänna uppgift att förhindra brott. I anvisningarna till polisinstruktionen uttalas sålunda, att polisens förebyggande verksamhet ej endast bör gå ut på att i särskilda fall förhindra brott och andra kränkningar av samhällsfriden utan även omfatta en aktiv medverkan i den verksamhet, som från samhällets sida utövas i syfte att undanröja sådana missförhållanden, som erfarenhetsmässigt ge upphov till brott och annan asocialitet.

Bland det klientel, vilket man i en brottsförebyggande verksamhet har att ta befattning med, finnas enligt erfarenhet åtskilliga personer, mot vilka rent polisiära ingripanden äro påkallade. — Där finnas sålunda personer, som rymt från fångvårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor m. m. De befinna sig då i en belägenhet, som av dem själva uppfattas som en nödsituation, i vilken de mer eller mindre äro tvungna att begå brott för att klara sitt uppehälle. Faran för brott bland dessa personer är därför mycket stor och det måste anses synnerligen angeläget, att de snarast påträffas och återföras till den anstalt, varifrån de rymt. Det är endast polisen, som kan fullgöra denna uppgift på ett effektivt sätt. — Bland det klientel, som kommer att bli föremål för särskild observation, finns vidare personer, vilka äro efterlysta för brott eller som — med hänsyn till de omständigheter under vilka de anträffas — skäligen kan misstänkas för brott. Även i dylika fall är det endast polisen, som kan ingripa på ett effektivt sätt. — Av den redogörelse, som lämnats i kap. 3, framgår också, att polisen givits befogenhet att under vissa förutsättningar omhändertaga personer, som förfallit till ett grovt asocialt levnadssätt. En sådan rätt gäller exempelvis prostituerade och andra lösdrivare samt ungdom, som för ett lastbart och oordentligt levnadssätt. Vidare har polisen att i vissa fall omhändertaga kringflackande eller farliga alkoholister samt personer, som utskrivits på prov från förvaringsanstalt. Bland det klientel, som är föremål för polisens uppmärksamhet, finns i viss utsträckning även personer av här angivet slag. Och gentemot dessa kunna tvångsåtgärder icke vidtagas annat än av polisen.

Såsom ytterligare ett skäl för lämpligheten att låta polisen omhändervä den brottsförebyggande verksamheten kan anföras det förhållandet, att polisen i samband med sin verksamhetsutövning säkerligen i större utsträckning än något annat samhällsorgan får inblick i skiftande miljösituationer och levnadsförhållanden, som innebära mer eller mindre framträdande risker för uppkomsten av kriminalitet. Polismännen förvärva vidare en ingående kännedom om belägenheten av de platser, som äro till-

håll för det asociala klientelet, vid vilka tidpunkter och under vilka förhållanden detta klientel kan anträffas o. s. v. Genom sin verksamhet lära sig polismännen också att känna igen personer, som tidigare varit i kontakt med rättvisan och som därför kräva särskild uppmärksamhet.

Vid ett beaktande av de olika omständigheter, som anförts i frågan, huruvida det slag av brottsförebyggande verksamhet, som här avses, bör bedrivas av polis- eller socialvårdsmyndighet, har utredningen funnit övervägande skäl tala för att man anförtror polisen denna uppgift. Utredningen har dock fullt klart för sig, att det beträffande en stor del av klientelet icke finns anledning att vidtaga polisiära åtgärder av något slag och att det i fråga om denna grupp ofta förekommer behov av vård- eller hjälpåtgärder av utpräglat social natur. För att polismännen i dessa fall skola kunna handla på ett riktigt sätt, krävs särskilda kunskaper om de åtgärder av olika slag, som kunna vidtagas av socialvårdsmyndigheterna. Till dessa frågor återkommer utredningen i ett senare sammanhang.

Organisatoriska frågor

Behovet av en mera aktiv insats i det brottsförebyggande arbetet finns säkerligen i de flesta polisdistrikt här i landet men framträder dock med särskild styrka i de större och medelstora städerna. För att i sådana orter få till stånd en intensifierad verksamhet av detta slag synes det utredningen angeläget, att man avdelar för socialt betonad polisverksamhet särskilt lämpad och intresserad personal och sammanför denna personal till en *socialpolisavdelning*¹, vars arbetsuppgifter klart avgränsas mot annan polisverksamhet. Därest så ej sker, finnes skäl befara, att den för socialpolisarbete avsedda personalen i alltför stor utsträckning kommer att tagas i anspråk för de mera traditionella polisuppgifterna, som ju i och för sig ge polisen en arbetsbörda, som helt upptar dess tid.

Huruvida socialpolisen skall vara en helt fristående organisation vid sidan om ordnings- och kriminalpolisavdelningarna eller om den skall utgöra en sektion inom någon av dessa avdelningar är en fråga, som enligt utredningens uppfattning måste lösas med hänsyn till de förhållanden, som råda inom polisdistriktet. Under de överläggningar, som förekommit med polispersonal från olika städer, har man dock i allmänhet ansett socialpolisen böra ingå som en sektion inom kriminal- eller ordningspolisavdelningen. Anledningen till denna ståndpunkt är, att en socialpolisavdelnings arbetsuppgifter i flera avseenden stå i nära samband med övriga polisuppgifter och att avdelningen därför måste upprätthålla ett intimt samarbete med andra verksamhetsgrenar inom polisen. Ett sådant samarbete skulle icke främjas, om man gjorde socialpolisavdelningen till en helt fristående organisation.

¹ Benämningen socialpolis synes första gången ha använts av T. Eriksson i en artikel om prostitutionen i Sverige. (De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1937, sid. 280 ff).

Ett sådant arrangemang skulle, menar man, också komma att ge avdelningen karaktären av en utpräglad specialavdelning, vilket i sin tur vore ägnat att bibringa övriga polismän den uppfattningen, att de icke alls behövde befatta sig med uppgifter av det slag, som handlades inom socialpolisavdelningen.

Utredningen har beträffande detta spörsmål bl. a. inhämtat yttranden från ett antal polisdistrikt och funnit, att innehållet i dessa yttranden väl överensstämmer med de synpunkter, som här redovisats. Representativt är det utlåtande, som lämnats av poliskammaren i Malmö.

Ett tillskapande av en gren inom polisarbetets organisation utanför den existerande uppdelningen på ordnings- och kriminalpolis är icke att anse som en fördel. Poliskammaren anser polisens mera beständiga arbete med socialvårdsuppgifter visserligen böra anförtros därför särskilt avdelad, lämplig och intresserad personal men vill hävda, att man fördenskull icke bör anlägga den synpunkten på dessa polisens arbetsuppgifter, att de skulle vara av specialistnatur. Poliskammaren menar tvärtom, att en sådan uppfattning är till men för ett positivt resultat av arbetet. En positiv inställning och en positiv insats i socialvårdande anda bör åligga envar polisman. En utveckling i denna önskvärda riktning kan knappast tänkas befrämjad av en anordning, som av polismännen själva måste uppfattas så, att man här har att göra med ett arbetsfält, förbehållet specialister.

Därest man icke anser, att socialpolisen bör vara en fristående avdelning, uppstår frågan, huruvida den bör inordnas under kriminal- eller ordningspolisavdelningen. Även denna fråga bör avgöras med hänsyn till de förhållanden, som råda inom polisdistriktet.

I samband med tillskapandet av särskilda organisationsenheter för här avsedda uppgifter torde en fråga av löneteknisk art uppkomma. Till ledning för lösningen härav må anföras följande. I § 3 tilläggsbestämmelserna till polislönereglementet (SFS 1954: 227) upptages polismanstjänsterna f. n. under huvudrubriken »A. Ordningspolistjänst samt blandad ordnings- och kriminalpolistjänst» och »B. Kriminalpolistjänst». Under rubriken A upptagna tjänster äro ordningspolismanstjänster och de under rubriken B upptagna kriminalpolismanstjänster. Endast tjänster, vilka äro förenade med renodlat kriminalpolisarbete, torde sålunda i personalstat kunna upptagas såsom kriminalpolismanstjänster. De arbetsuppgifter, som avses skola åvila socialpolispersonal, torde icke kunna betraktas såsom renodlade kriminalpolisuppgifter. Med anledning härav synes man vid tillskapandet av organisationsenheter för socialpolisuppgifter — oavsett anslutningen till ordnings- eller kriminalpolisavdelning — få räkna med att dylik organisationsenhet kommer att i princip omfatta ordningspolismanstjänster. I den mån en renodling av arbetsuppgifterna på de polisiära verksamhetsgrenarna inom organisationsenheten kan ske, torde lönetekniska hinder icke möta att i enheten och oavsett dennas placering i vederbörande polisorganisation inrymma såväl ordnings- som kriminalpolismanstjänster.

Vad nu sagts förutsätter att lönesättningen sker i enlighet med gällande lagstiftning på området. En lösning av frågan på annat sätt skulle

innebära en ändring av den enligt bestämmelserna om lönegradsplacering gällande uppdelningen av polismanstjänsterna på två tjänstegrenar i enlighet med vad ovan närmare angivits.

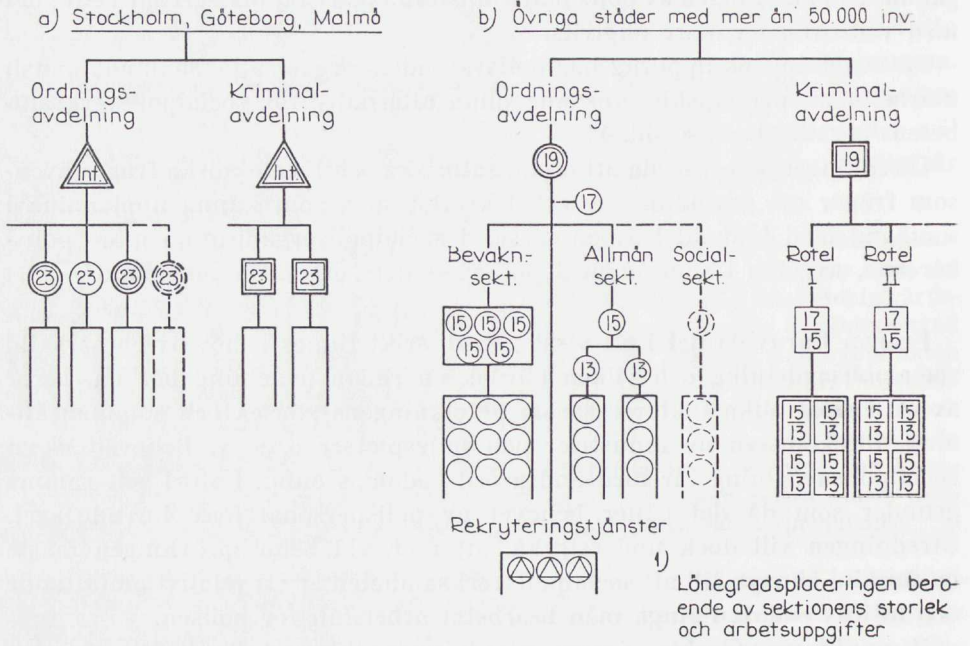
På utredningens uppdrag har polisväsendets organisationsnämnds kansli utarbetat en principskiss rörande olika alternativ för socialpolisverksamhetens organisation, se sid. 44.

Utredningen vill förorda att organisatoriska och lönetekniska frågor ävensom frågor om beräkning av arbetskraftsbehov, som kunna uppkomma i samband med bildandet av en särskild socialpolisorganisation inom polis-kårerna, avgöras i samråd med polisväsendets organisationsnämnd.

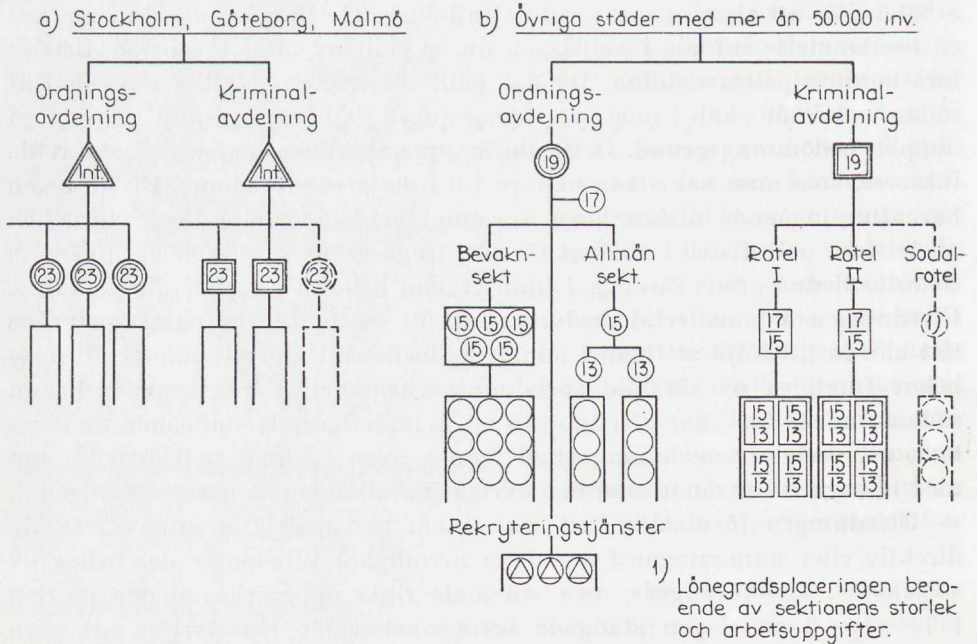
Frågan huruvida det i ett visst polisdistrikt finnes behov av en särskild socialpolisavdelning och vilken storlek en sådan avdelning bör ha, beror av ett flertal olika faktorer såsom befolkningens storlek och sammansättning, förekomsten av industrier och nöjesplatser o. s. v. Behovet av en socialpolisavdelning får med andra ord bedömas enligt i stort sett samma grunder som då det gäller behovet av polispersonal över huvud taget. Utredningen vill dock understryka, att man vid behovsprövningen måste ta särskild hänsyn till att socialpolisverksamheten är ett relativt omfattande och hittills endast i ringa mån bearbetat arbetsfält för polisen.

Utredningens förslag. Såsom utredningen tidigare framhållit, är den växande kriminaliteten ett problem i första hand beträffande de större städerna i landet och det framstår därför såsom särskilt angeläget att man i dessa orter får till stånd en större effektivitet i det brottsförebyggande arbetet. För att skapa garantier i detta hänseende föreslår utredningen, att en bestämmelse införes i polislagen om skyldighet att i vissa polisdistrikt inrätta socialpolisavdelning. Då det gällt att avgöra, i vilka polisdistrikt sådan avdelning skall finnas, har utredningen valt invånarantalet såsom en lämplig bedömningsgrund. Detta tal är uppenbarligen den viktigaste av de faktorer, som man har att ta hänsyn till i detta sammanhang. Utredningen har efter ingående diskussioner rörande förhållandena i flera stora och medelstora polisdistrikt stannat för att draga gränsen vid 50 000 invånare. Ovanför denna gräns föreligger utan tvekan behov av socialpolisavdelning. Utredningen är emellertid medveten om att existensen av en sådan gräns lätt kan få till följd att man i mindre polisdistrikt aldrig kommer att anse behov föreligga av särskild socialpolisverksamhet. För att motverka en sådan tendens förordar utredningen ett kompletterande stadgande av innehåll, att socialpolisavdelning skall finnas även i annat polisdistrikt, om med hänsyn till invånarantal och övriga förhållanden så anses erforderligt. — Utredningen förutsätter, att man inom polisdistrikten utan särskilda direktiv eller anmaningar från högre myndighet tillgodoser det behov av socialpolis, som föreligger, men vill ändå rikta uppmärksamheten på den i 14 § p. 2 polislagen stadgade befogenheten för länsstyrelse att göra

I ANSLUTNING TILL ORDNINGSPOLISORGANISATIONEN

II ANSLUTNING TILL KRIMINALPOLISORGANISATIONEN

framställning eller förordna om rättelse, därest polisdistriktet åsidosätter sina åligganden.

Utredningen är medveten om att polisens arbetsbörda under senare tid alltmer ökat och att man med nu tillgänglig personal har svårigheter att på ett effektivt och tillfredsställande sätt kunna lösa föreliggande arbetsuppgifter. Tillskapandet av särskild socialpolis torde i många fall medföra ökat behov av polispersonal. Socialpolisarbetet måste dock anses vara av så väsentlig betydelse i strävandena att förebygga brott, att det är ytterst angeläget att på alla sätt söka tillgodose behovet av personal för denna verksamhet. Såvitt möjligt bör man söka friställa polispersonal genom rationaliseringsåtgärder av skilda slag. I detta sammanhang må framhållas, att frågan om åtgärder i nu angiven riktning är föremål för behandling inom såväl utredningen som polisväsendets organisationsnämnd.

Även om det icke är möjligt att omedelbart ge socialpolisavdelningen den storlek, som är motiverad med hänsyn till förhållandena i distriktet, framstår det ändå såsom angeläget att verksamheten igångsättes med den personal, som kan finnas tillgänglig för socialpolisarbete.

Socialpolisarbetet — en uppgift för varje polisman

Utredningen har vid åtskilliga tillfällen under sitt arbete kunnat konstatera, att polismännen endast i relativt obetydlig utsträckning ingripa mot asocialitet och andra missförhållanden, som erfarenhetsmässigt ge upphov till kriminalitet. Dessa iakttagelser överensstämna ganska väl med resultatet av de smärre undersökningar, som utredningen verkställt för att bilda sig en uppfattning beträffande tillämpningen av de bestämmelser i gällande lagstiftning, som ge polisen möjlighet att handla i brottsförebyggande syfte. Dessa undersökningar, som återfinnas i kap. 3, ha exempelvis givit vid handen, att lösdrivarlagens bestämmelser nästan helt kommit ur bruk i det praktiska polisarbetet. Om man bortser från storstäderna äro anhållanden och varningar sällsynta och några tvångsarbetsdomar förekomma praktiskt taget aldrig. Visserligen anbefalldes år 1951 en restriktiv tillämpning av lösdrivarlagen men en så ytterligt restriktiv tillämpning kan knappast ha varit avsedd. Och beträffande polisens rätt att under vissa förutsättningar omhändertaga ungdom, som för ett lastbart levnadssätt, har utredningen funnit, att i städer av sådan storleksordning som Karlstad och Jönköping några omhändertaganden av detta slag icke alls förekommit under åren 1954—1956. — Att det föreligger en bristande aktivitet i fråga om den socialt betonade verksamheten framgår även därav, att polisledningen i Göteborg och Malmö funnit det påkallat, att i särskild order till all polispersonal rikta uppmärksamheten på betydelsen av ett aktivt handlande, då det gäller att undanröja brottsframkallande faktorer av olika slag.

Utredningens förslag. Med hänsyn till de erfarenheter, som här antytts, har utredningen ansett det vara angeläget, att i allmänna polisinstruktionen införes ett stadgande av innehåll, att polisen skall vara verksam till förebyggande även av asocialitet ävensom att det därvid åligger polisen att samarbeta med socialvårdsmyndighet och att till sådan myndighet göra anmälan om förhållanden, som påkalla dess åtgärder.

Utredningen vill i detta sammanhang understryka, att tillkomsten av en socialpolisavdelning icke på något sätt innebär befrielse för övrig polispersonal att vara verksam i de hänseenden, varom här är fråga. Personalen inom en socialpolisavdelning kan självfallet icke vara allestädes närvarande och verkställa åtgärder och ingripanden i alla de fall, då så är påkallat. Det är därför av vikt, att ett nära samarbete kommer till stånd mellan socialpolis och övrig polispersonal samt att varje polisman ägnar uppmärksamhet åt den brottsförebyggande verksamheten.

Socialpolisens uppgifter m. m.

Uppgifter av utpräglat social natur

I kap. 3 har utredningen redogjort för vissa bestämmelser i gällande lagstiftning, som ålägga polisen att omhändertaga personer, vilka böra bli föremål för socialvårdsmyndighets åtgärd och att göra anmälan beträffande vissa förhållanden av betydelse för sådan myndighets verksamhet. Utredningen vill i anslutning därtill framhålla, att en socialpolisavdelnings under rättelseverksamhet givetvis bör gå långt utöver de skyldigheter, som ålagts polisen i detta hänseende. Utredningen anser det icke påkallat att här lämna någon uttömmande redogörelse för alla de tänkbara fall, då underrättelse bör ske. Huvudprincipen skall vara, att anmälan till vederbörande myndighet bör ske, så snart socialpolisen anträffar en person, som i ett eller annat avseende befinnes vara i ett mera påtagligt behov av vård eller hjälp eller som i övrigt bör bli föremål för myndighetens uppmärksamhet. För att belysa den mångfald av olika omständigheter, som kunna föranleda ett handlande från socialpolisens sida, vill utredningen här endast ge några exempel.

Om polisen anträffar en person, som lagt sig att sova i en park, en järnvägsvagn eller i en pråm, finns det uppenbarligen anledning att skaffa sig en närmare kannedom rörande hans personliga förhållanden. Om det därvid framgår, att han saknar arbete och att han på grund av fysisk eller psykisk sjukdom, kriminell belastning eller av annan särskild anledning har svårt att försörja sig, bör polisen se till att han uppsöker den offentliga arbetsförmedlingens arbetsvårdsexpedition, vars uteslutande uppgift är att försöka inplacera de partiellt arbetsföra i arbetslivet. (Såsom partiellt arbetsföra anses bl. a. blinda och synsvaga personer, alkoholister och personer, som äro vanföra, tuberkulösa, kroniskt sjuka och psykiskt sjuka.) Arbetsvårds-

byrån bemödar sig om att finna en för vederbörandes särskilda förhållanden väl lämpad sysselsättning. Ofta anlitar man därvid medicinsk eller psykologisk expertis för att undersöka de partiellt arbetsföras möjligheter att göra en produktiv insats i samhället.

Utredningen har haft kontakt med en representant för arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsbyrå, vilken för utredningen framhållit, att det skulle vara synnerligen värdefullt, om polisen i samband med sin övervakande verksamhet i brottsförebyggande syfte hade uppmärksamheten riktad på de partiellt arbetsföra, vilka själva icke alltid ha kännedom om de arbetsmöjligheter, som kunna beredas dem, och som dessutom ofta sakna tillräcklig handlingskraft för att själva finna utvägar ur den bekymmersamma situation, i vilken de vanligen befinna sig.

En person, som anträffas under ovan angivna eller därmed liknande förhållanden, kan också lida av en fysisk eller psykisk sjukdom, som kräver omedelbar vård. I sådant fall bör den sjuke hänvisas till socialläkare eller till sjukhus. Kan det befaras, att den sjuke icke själv har vilja eller förmåga att ta vård om sig, bör socialpolisen på lämpligt sätt ombesörja att han inställes till en läkarundersökning. — Den som anträffas kan också vara hemfallen åt spritmissbruk, vilket givetvis skall anmälas till nykterhetsnämnd. — Och får polisen veta, att vederbörande på grund av villkorlig dom eller villkorlig frigivning står under tillsyn, och tyda förhållandena på att han lever under oordnade förhållanden och kanske är på väg in i en ny brottslighet, skall underrättelse därom lämnas till skyddskonsulent, övervakare eller tillsynsman.

I Göteborg har — såsom tidigare nämnts — en order utgått till all polispersonal att anteckna barn under 15-årsåldern som vid flera tillfällen iakttagits utomhus efter kl. 21 utan sällskap med äldre person och som av allt att döma driver omkring på gatorna utan godtagbart skäl eller som tidigare övat ofog eller som störa den allmänna ordningen. Rapporterna i detta hänseende bearbetas av poliskammaren, som i förekommande fall lämnar underrättelse till barnavårdsnämnden. — Utredningen har ansett en sådan form av övervakning vara synnerligen värdefull och anser därför, att den hör ingå som ett led i socialpolisens verksamhet.

Då polisen ingriper mot barn eller ungdom, som går i skolan, kan det ofta vara av den största betydelse, att vederbörande inom skolledningen blir underrättad. Inom skolans ram är det möjligt att genom åtgärder av olika slag i gynnsam riktning påverka barn, som visat ett disciplinärt uppträdande eller som eljest ha svårigheter att anpassa sig. De kunna förflyttas till observationsklass eller till en klass, vars lärare ha särskilda kvalifikationer, då det gäller den rätta behandlingen av svårbemästrade elever o. s. v. I vissa skolor finnas särskilt anställda kuratorer med uppgift bl. a. att ta sig an utvecklingsstörda elever. Såsom exempel på en väl utbyggd verksamhet i detta hänseende kan nämnas skolkuratorinstitutionen

i Göteborg. Dess tjänstemän utgöras av lärare vid stadens folkskolor, som visat sig ha särskild fallenhet och särskilt intresse för ungdomsvård. De äro förordnade av barnavårdsnämnden och ha till uppgift att hjälpa folkskoleleverna i staden samt att fungera som kontaktmän mellan barnavårdsnämnden och skolorna.

Vad som ovan anförts utgör endast några få exempel på hur en socialpolisavdelning bör arbeta. Utredningen kommer i ett följande kapitel att närmare behandla frågor, som sammanhånga med utbildningen av socialpolisavdelningens personal. Här vill utredningen endast framhålla, att ett betydelsefullt moment i den föreslagna utbildningen just är att bibringa polismännen kunskaper om vilka myndigheter, som äro verksamma på socialvårdens område och vilka möjligheter dessa myndigheter ha att lämna vård och hjälp i olika former. Att polismännen ha ett tillfredsställande mått av kunskaper i dessa frågor är en ovillkorlig förutsättning för att de i olika situationer skola kunna handla på ett riktigt sätt.

Såsom framgått av vad tidigare anförts, skall socialpolisen i princip icke träda in på de socialvårdande myndigheternas arbetsfält. Avdelningens arbete på det sociala området är en huvudsakligen uppsökande verksamhet, som endast skall leda fram till gränsen för övriga myndigheters verksamhetsområde. Socialpolisavdelningen skall dimensioneras bl. a. med hänsyn till dess uppgift att endast uppsåra de fall, som böra bli föremål för andra myndigheters åtgärder. Därtill kommer, att polisen icke är utbildad för eller har erfarenheter av praktiskt hjälparbete ävensom att en inblandning i de socialvårdande myndigheternas verksamhet skulle störa samarbetet med dessa myndigheter.

Vad nu sagts får dock inte tolkas så, att polismännen under alla omständigheter skulle vara utestängda från möjligheten att tillgodose de hjälpbehov, som finnas, på annat sätt än genom hänvisning till annan myndighet. Erfarenheten har sålunda visat, att polisen under sin verksamhet ibland kommer i kontakt med företagare och andra, som av socialt intresse äro villiga att bereda anställning åt personer ur polisens klientel. Om polisen genom sådana förbindelser kan hjälpa vederbörande till en lämplig anställning, bör detta givitvis kunna ske.

Vidare kan nämnas, att det finns enskilda organisationer och sammanslutningar, som tagit till sin uppgift att lämna stöd och hjälp åt människor, som ha svårt att ta vård om sig själva eller att anpassa sig till samhällets krav. Det är sålunda inte endast nykterhetsnämnderna, som äro verksamma i nykterhetsvårdande syfte, utan det finns här i landet ett flertal nykterhetsföreningar med uppgift att återföra en spritmissbrukare till ett nyktert levnadssätt. Som exempel på en sådan organisation kan nämnas länkrörelsen. En länkförening utgör en sammanslutning av f. d. alkoholo-

holister, vilka stödja varandra i kampen mot alkoholbegäret och i strävandena att bygga upp en ordnad social tillvaro. Det har visat sig att denna rörelse uppbäres av en idé, som otvivelaktigt visat sig rymma en lösning i vissa fall av nykterhetsproblemet, där den traditionella nykterhetsvården kommit till korta. — Om polisen alltså påträffar en alkoholmissbrukare, som inser det allvarliga i sin situation och därför bestämt sig för att avstå från förtäring av alkohol, bör socialpolisen — eventuellt efter samråd med representant för nykterhetsnämnd — kunna förmedla kontakten med en sådan länkförening.

Utredningen vill också framhålla, att beträffande sådan ungdom, som sysslolös driver omkring på gatorna eller som eljest löper risk att bli asocial, det icke alltid finnes utrymme för åtgärder från barnavårdsnämndernas sida. I dylika fall är det av värde, att polisen försöker intressera vederbörande att ingå i någon ideell förening, som har möjligheter att ge honom lämplig fritidssysselsättning.

Enär en viktig uppgift för socialpolisavdelningen skall vara att fungera som ett kontaktorgan mellan socialvårdsmyndigheterna och det hjälpbehövande klientelet, är det av utomordentlig betydelse att ett nära samarbete med dessa myndigheter kommer till stånd. Det har framgått av den tidigare redogörelsen, att ett sådant samarbete också etablerats i flera städer här i landet och bl. a. tagit sig det uttrycket, att en representant från stadens barnavårdsnämnd i viss utsträckning deltagit i det yttre spanande arbetet. Erfarenheterna av en dylik samarbetsform ha varit så gynnsamma, att man i dessa städer ifrågasatt, huruvida det icke vore lämpligt att även låta representanter för andra socialvårdsorgan delta i polisens arbete på detta område.

Ehuru behovet av en sådan form för samarbetet i viss mån minskar efter tillkomsten av en socialpolisavdelning med särskilt utbildade polismän, måste det ändå vara av stort värde att ett dylikt samarbete upprätthålles även i framtiden. Detta ger socialvårdsmyndigheterna möjlighet att kontinuerligt följa polisens arbete och tillfälle att snabbt träda i verksamhet, om så skulle behövas. Man åstadkommer därmed också den personliga kontakt, som bör eftersträvas. Tidsödande skriftväxling undvikes och parternas utbyte av erfarenheter underlättas.

Uppgifter av polisiär beskaffenhet

En av de viktigaste uppgifter av polisiär natur, som en socialpolisavdelning har att fullgöra, är *övervakningen av och ingripandet mot lösdrivarna*, d. v. s. det grovt asociala klientel, som i huvudsak utgöres av prostituerade kvinnor och män och andra personer, som underlåta att försörja sig på hederligt sätt. Av erfarenhet vet man, att svår brottslighet ofta växer fram i denna krets av personer. Samhällsskyddet är därför i hög grad

beroende av vad som kan åstadkommas för att förmå detta klientel till en mera ordnad livsföring.

Lösdrivarlagen, som ger polisen möjligheter att ingripa mot detta klientel, har ansetts föråldrad och därför böra upphävas samt ersättas med en mera tidsenlig lagstiftning. I samband med vissa ändringar i denna lag, vilka trädde i kraft den 1 januari 1951, uttalade sålunda departementschefen (prop. nr 90/1950), att lösdrivarlagen borde upphävas så snart omständigheterna det medgåve men att det icke vore möjligt att med omedelbar verkan göra detta i dåvarande läge. Då en stor del av lösdrivarna måste betraktas som psykopater och vårdmöjligheterna för dessa vore mycket begränsade, ansågs det nödvändigt att, innan tidpunkten för upphävandet fastställdes, avvakta det förslag till förbättring av psykopatvården, som kunde väntas från 1947 års psykopatvårdsutredning. Vidare framhölls, att den möjlighet till direkt ingripande mot vissa grovt asociala element, som lagen gav polisen, icke helt kunde undvaras och att en förutsättning för lagens upphävande därför vore, att en lagstiftning av motsvarande innebörd komme till stånd.

Såsom tidigare nämnts utsändes i detta sammanhang en promemoria från inrikesdepartementet, vari framhölls, att lösdrivarlagen borde tillämpas med urskiljning och restriktivitet och att polismyndigheterna i lösdrivarärenden borde ägna synnerlig uppmärksamhet åt frågan, om icke i stället för behandling enligt lösdrivarlagen åtgärd av annat slag kunde vidtagas, samt att i största möjliga utsträckning samråda med socialvårdsorgan, enskilda hjälporganisationer och den offentliga arbetsförmedlingen.

Utredningen vill i anslutning till ovannämnda uttalande från departementschefen framhålla att något förslag till ny lagstiftning ännu icke föreligger. Ej heller har vårdbehovet för psykopaterna i lösdrivarklientelet ännu blivit tillgodosett.

Utredningen har kommit till den uppfattningen att behov fortfarande föreligger av en lösdrivarlagstiftning. En sådan har uppenbarligen sitt stora värde som en samhällets sista resurs för att hålla prostitution och annat lösdriveri inom rimliga gränser. Denna ståndpunkt har utredningen hävdad i ett yttrande över två under 1958 års A-riksdag väckta motioner rörande prostitutionsproblemet. Med anledning av dessa motioner och de yttranden, som avgivits över dessa, beslöt riksdagen i enlighet med allmänna beredningsutskottets utlåtande (nr 17/1958) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning med uppgift att framlägga förslag till lagsstiftning m. m. avsedd att ersätta den nu gällande lösdrivarlagen.

Utredningens förslag. Under de konferenser, som hållits med polismän från olika orter i landet, har utredningens uppmärksamhet blivit riktad på behovet av viss komplettering av bestämmelserna i lösdrivarlagen i syfte att få till stånd en effektivare tillsyn över lösdrivarna. Härom vill utredningen anföra följande.

Den som dömts till tvångsarbete kan frigivas i förtid, sedan hälften av den i domen bestämda tvångsarbetstiden, dock minst två månader, förflutit. Vid frigivningen skall arbetsanstaltens styrelse, där så kan ske, förordna lämplig och villig person att under två år från dagen för frigivningen bistå den frigivne och tillse, att han på lämpligaste sätt anpassas till samhället. Frigivningen är emellertid icke förenad med några villkor, vilkas uppfyllande utgör en förutsättning för att han skall få förbli på fri fot. Så är däremot fallet beträffande den som villkorligt frigivits efter att ha undergått fängelse eller straffarbete. I beslutet om villkorlig frigivning skall fastställas en prøvotid, under vilken den frigivne skall föra ett ordentligt och ostraffligt leverne, undvika dåligt sällskap och bemöda sig om utväg till försörjning på lovligt sätt samt i övrigt ställa sig till efter rättelse de föreskrifter, som meddelats honom. Under prøvotiden skall han som regel stå under tillsyn. Åsidosätter den frigivne vad som åligger honom, inträder en viss form av reaktion. Bl. a. kan den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad. Risken för den frigivne att återintagas, om han missköter sig, tjänar som ett psykologiskt påtryckningsmedel, ägnat att förmå honom till skötsamhet och villighet att foga sig i de eftervårdande åtgärder, som anses erforderliga.

Enligt samstämmig uppfattning utgöra de till tvångsarbete dömda personerna i allmänhet ett bottenkikt ur social synpunkt. Deras vilja eller förmåga att skaffa sig försörjning på ärligt sätt och att i övrigt ställa sig samhällets krav till efter rättelse är genomgående synnerligen svag. Det incitament till större villighet i detta hänseende, som villkorligheten i frigivningen innebär, är därför ofta mer påkallat beträffande detta klientel än i fråga om andra till frihetsstraff dömda personer.

Såsom framgår av redogörelsen i kap. 3 kan den som beträdes med lösdriveri, erhålla en skriftlig varning. Sedan en dylik varning meddelats, lämnas emellertid den varnade utan någon som helst tillsyn. Utredningen anser, att detta är ett mycket otillfredsställande förhållande. De personer, varom här är fråga, utmärkas — såsom tidigare framhållits — av en utpräglad ovilja att återanpassa sig i samhället. Därtill kommer, att de i viss omfattning på grund av psykisk undermålighet ofta sakna förmåga att själva ta de initiativ, som erfordras för att de skola komma in i en mera ordnad livsföring. Av erfarenhet vet man också, att varningen sällan leder till någon mera påtaglig förbättring av deras livsföring. Den varnade iakttaga kanske en större försiktighet under den närmaste tiden efter varningen, men han lyckas som regel icke av egen kraft bryta sig ut ur de miljöförhållanden, i vilka han lever. — Det föreligger med andra ord ett starkt behov av att den varnade under viss tid ställs under uppsikt av en tillsynsman med uppgift att tillse, att den varnade erhåller lämpligt arbete och att de åtgärder i övrigt vidtagas, som äro påkallade för hans tillrättförande.

De synpunkter, som här utvecklats, torde böra tagas under övervägande vid en kommande utredning med uppgift att framlägga förslag till lagstiftning avsedd att ersätta den nu gällande lösdrivarlagen.

Utredningen vill slutligen i detta sammanhang behandla ytterligare ett spörsmål, som äger samband med möjligheterna att åstadkomma en effektivare kontroll över lösdrivarklientelet.

De åtgärder, som vidtagas enligt lösdrivarlagen, grundas till väsentlig del på de observationer, som polispersonalen gör beträffande det asociala klienteletets uppträdande. Ett ingripande exempelvis mot en prostituerad kvinna sker först sedan polismännen vid upprepade tillfällen sett henne ta kontakt med män. Ju intensivare denna observationsverksamhet är, desto flera ingripanden kunna ske och desto säkrare blir grunden för ingripandena. Av denna anledning är det önskvärt, att så många polismän som möjligt ägna uppmärksamhet åt det asociala klientelet.

Denna observationsverksamhet underlättas i hög grad, om den övervakande personalen har tillgång till fotografier av de personer, som tidigare beträffats med lösdriveri. För den personal, som uteslutande sysslar med lösdrivarövervakning och som därför förvärvat en god kännedom om ifrågasvarande klientel, ha fotografierna kanske inte så stor betydelse. För ordningspolisens patrullerande personal däremot, som endast mera sporadiskt kan ägna sig åt sådan övervakning, utgör en på polisstationen förvarad samling av fotografier av de misstänkta ett synnerligen värdefullt hjälpmedel. Med ledning av ett fotografi kan han lätt känna igen vederbörande, vilket då utgör en särskild anledning för honom att ägna uppmärksamhet åt hans eller hennes förehavanden.

Enligt kungörelsen den 19 december 1947 om fingeravtryck m. m. är det emellertid först sedan en person häktats för lösdriveri, som han får fotograferas. De lösdrivare, som endast blivit varnade och som utgöra en mycket stor del av lösdrivarklientelet, få däremot icke fotograferas. Från polishåll har framhållits, att det vore av stort värde, om det bleve möjligt att taga fotografier även av dem som varnats för lösdriveri. Detta skulle i väsentlig mån öka möjligheterna att få till stånd en effektiv kontroll över lösdrivarklientelet. Under förarbetena till ovannämnda kungörelse framställdes också från statens kriminaltekniska anstalt ett förslag härom. Den föreslagna bestämmelsen infördes dock inte i kungörelsen med hänsyn till att en reform av lösdrivarlagen då ansågs nära förestående.

Med anledning av vad här anförts beträffande fotografiets värde ur övervakningssynpunkt, har utredningen ansett sig böra framlägga ett förslag till sådan ändring i nämnda kungörelse att fotografi må tagas även av den som varnats för lösdriveri.

Såsom framgått av den i kap. 4 lämnade redogörelsen har polisverksamheten i vissa polisdistrikt, särskilt i Göteborg och Malmö, under senare år fått

en mera social inriktning. Det framgår också att den sociala verksamheten i dessa städer bedrivits i samband med polisens övervakning av lösdrivar-klientelet, efterspaning av rymlingar, efterlysta personer m. fl. — den s. k. allmänna spaningen. — Utredningen har funnit goda skäl föreligga för en sådan förening av arbetsuppgifterna. Det grundläggande arbetsmomentet såväl i den allmänna spaningen som i den uppsökande sociala verksamheten är en intensiv yttre observation. I båda fallen är det vidare fråga om en typisk brottsförebyggande verksamhet, som kräver god person- och lokal-kännedom. De polischefer, som utredningen haft kontakt med i denna fråga, ha varit eniga om att den för socialpolisarbete avdelade personalen även bör bedriva spaning efter rymlingar och för brott efterlysta personer etc. Såsom grund för denna inställning har bl. a. anförts, att det helt enkelt inte går att dra upp en klar gräns mellan spaning och uppsökande social verksamhet.

Utredningen har också ifrågasatt, huruvida icke även andra polisiära uppgifter med fördel skulle kunna överföras till socialpolisavdelningen. I de största städerna finns exempelvis särskild ordonnanspolis, vars arbetsuppgifter delvis ha karaktären av socialpolisarbete. Utredningen åsyftar här närmast de utredningar, som ske beträffande försummad underhållsskyldighet, samt vissa utredningar enligt barnavårdslagen. Vidare kan nämnas, att polisen i viss utsträckning verkställer utredning om brott, föröfvade av personer under 15 år. På grund av det nära samarbete med barnavårdsnämnd och skolmyndigheter, som då blir aktuellt, synas även dylika utredningar kunna uppdragas åt socialpolisavdelningens personal. — Frågan huruvida och i vad mån uppgifter av detta och liknande slag böra överföras till socialpolisavdelningen bör dock avgöras av vederbörande polischef. Utredningen har endast velat rikta uppmärksamheten på en grupp av polisuppgifter, som lämpligen skulle kunna fullgöras av socialpolisavdelningens personal.

Vid rekryteringen av personal till socialpolisavdelningen är det — såsom tidigare antytts — av stor betydelse, att urvalet göres så, att avdelningen kommer att bestå av personer, som ha intresse och fallenhet för det socialt betonade polisarbetet. Därvid bör beaktas, att uppgifterna i stor utsträckning ha sådan beskaffenhet, att kvinnlig polispersonal i allmänhet måste anses vara väl lämpad att fullgöra dem. Utredningen har närmast i tankarna de arbetsuppgifter, som gälla barn med asociala tendenser och kvinnor, som prostituerat sig eller som eljest föra ett asocialt levnadssätt. En kvinnlig polis torde nämligen i allmänhet ha lättare än sin manliga kollega att få kontakt med dessa personer och att vinna deras förtroende.

Vid inrättandet av en socialpolisavdelning bör man vidare tillse, att dess personal i möjligaste mån befrias från kontorsmässiga uppgifter. Det torde ändock bli nödvändigt att avdela viss personal med uppdrag bl. a. att upprätthålla kontakten med de socialvårdande organen och att sammanställa

uppgifterna om de iakttagelser, som göras, och de åtgärder, som vidtagas av den polispersonal, som arbetar ute på fältet. För dessa och liknande arbetsmoment hör åtminstone i de större polisdistrikten finnas en särskild arbetsgrupp inom avdelningen.

För att arbetet inom en socialpolisavdelning skall kunna ge ett gott resultat, är det bl. a. av vikt, att dess personal skaffar sig en god personkänedom. Av särskild betydelse är det, att personalen lär sig att känna igen sådana personer, som gjort sig skyldiga till brottslighet av mera allvarlig beskaffenhet. Av olika undersökningar vet man nämligen, att risken för återfall i brott är mycket stor beträffande dem som redan ha en hård kriminell belastning. Uppmärksamheten måste med andra ord särskilt inriktas på de personer, som representera de allvarligaste kriminalitetsriskerna.

Om polisen sålunda i ett gäng ungdomar känner igen en yngling, som tidigare straffats för ett stort antal bilstölder, utgör detta en särskild anledning att ägna uppmärksamhet åt hans förehavanden och att i möjligaste mån försöka hindra honom att öva skadligt inflytande på hygglig ungdom. Vissa ölkaféer och andra platser i städerna utgöra ett mera regelbundet tillhåll för arbetsovilliga och mer eller mindre alkoholiserade personer. Om polisen bland ett sådant klientel igenkänner en person, om vilken man vet, att han står under tillsyn efter villkorlig frigivning från fångvårdsanstalt, bör denna iakttagelse meddelas tillsynsmannen, som har att vidtaga de erforderliga åtgärderna för vederbörandes tillrättaförande. — Har polisen vid upprepade tillfällen observerat en person i sällskap med en ökad dynamitard, utgör detta en särskild anledning att uppmärksamma inte bara dynamitardens utan även kamratens förehavanden.

Kunskapen om att en person tidigare straffats för brottslighet av mera allvarlig karaktär, utgör över huvudtaget alltid en särskild anledning till skärpt uppmärksamhet i den brottsförebyggande verksamheten. I andra länder har man därför genom särskilda åtgärder sört för att polisen förvärvar en sådan kännedom, varom här är fråga. Av särskilt intresse för vårt lands vidkommande är det förfaringssätt, som tillämpas i Danmark.

På grundval av de uppgifter, som inflyta till det centrala polisregistret (rigsregistraturen), upprättas ett särskilt register över dem, som böra bli föremål för en diskret kontroll från polisens sida. Dessa benämnas observander och utgöras i huvudsak av sådana personer, som dömts eller straffri-förklarats för brott av svår beskaffenhet eller för upprepad brottslighet. Bland observanderna återfinnas exempelvis personer, som gjort sig skyldiga till rån, kassaskåpsstölder, sedlighetsbrott eller andra gärningar av allvarligt slag. Observandens registerkort i huvudkartoteket förses med en anteckning om att han hänförts till observandekategorin och sålunda återfinnes i det särskilt upplagda registret. — Observanderna registreras i två huvudgrupper. Den ena gruppen utgöres av dem, som äro anhållna, häktade eller

avtjäna straff eller eljest äro omhändertagna på anstalt på grund av brott. Den andra gruppen avser personer, som vistas på fri fot.

För samtliga observander upplägges ett observationsblad, som förutom sedvanliga personliga upplysningar även innehåller uppgift om personliga kännetecken, en kortfattad biografi, utdrag ur sinnesundersökningar och personundersökningar samt uppgift om tidigare förövad brottslighet. Dessa mera översiktliga upplysningar kompletteras med en relativt utförlig beskrivning av brottens antal och slag, tiden och platsen för desamma, vilket tillvägagångssätt, som tillämpats, gärningsmannens motiv, den egendom, som åtkommit, vilka som varit delaktiga i brotten o. s. v.

Genom rigsregistraturens försorg vidarebefordras dessa upplysningar till polisen i den mån de äro av polisiärt intresse. — Ledningen för rigsregistraturen bestämmer med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall, när övervakningen skall upphöra.

Enligt de upplysningar, som utredningen erhållit vid ett studiebesök i Köpenhamn, fungerar det här beskrivna systemet i stort sett tillfredsställande och anses vara av utomordentligt värde i det brottsförebyggande arbetet.

Utredningen, som undersökt möjligheterna att genom ett system, liknande det här beskrivna, åstadkomma en förbättrad övervakning av de hårt brottsbelastade personerna, har därvid kommit fram till följande överväganden och förslag.

Vid statens kriminaltekniska anstalt föres ett namnregister bl. a. över personer, som gjort sig skyldiga till brott av viss art eller svårhetsgrad. I fråga om sådana personer, vilka blivit dömda för allvarliga brott eller upprepade gånger dömts för brott av viss beskaffenhet, upplägges generalakter såsom komplettering till namnregistret. Dessa akter innehålla de meddelanden av skilda slag, som inkommit till anstalten, ävensom de handlingar och uppgifter, som anstalten funnit anledning att införskaffa om vederbörande.

Enligt den ordning som f. n. tillämpas inom anstalten, skola generalakter uppläggas i följande omfattning:

1. a) För person som dömts tre gånger för bedrägeribrott.

b) För person som gjort sig skyldig till en systematiskt upplagd serie på minst fem bedrägeribrott, även om dessa innefattas i en dom.

2. a) För person som dömts tre gånger för förfalskning av postgiroutbetalningskort, postanvisningar, checker, allmänna handlingar samt märken och stämplor.

b) För person som en gång dömts för under 2 a) omnämnda förfalskning, om han visat särskilt stor teknisk kunnighet och handlag eller fråga är om yrkesmässig förfalskning eller förfalskning i större omfattning.

c) För person som gjort sig skyldig till förfalskning av mynt och sedlar eller som utpräglat falska mynt och sedlar.

3. För person som dömts första gången för mord, dråp eller grov misshandel, varav livsfarlig skada uppkommit, eller dömts två gånger för annan grov misshandel eller för resande av livsfarligt vapen.

4. För person som dömts en gång för yrkes- eller vanemässig fosterfördrivning eller dömts två eller flera gånger för fosterfördrivning på annan mot ersättning.

5. För person som dömts en gång för våldtäkt, otukt med minderårig, homosexualitet, koppleri eller sexuell perversitet eller då sådan person utan att vara dömd anmälts tre gånger såsom skäligen misstänkt för sådant brott.

6. För personer som dömts en gång för mordbrand (ej endast försäkringsbedrägeri eller försök därtill).

7. a) För person som dömts minst tre gånger för enkel stöld.

b) För person som dömts för inbrott andra gången.

c) För person som dömts en gång för kassaskåpsinbrott eller annat kvalificerat inbrott.

d) För person som dömts tre gånger för fickstöld eller endast en gång för en serie (5) skickligt utförda fickstölder.

e) För person som dömts tre gånger för andra förmögenhetsbrott än ovan nämnts.

f) För person som dömts en gång för rån.

8. För person som dömts en gång för sabotage.

9. För person som dömts för lösdriveri eller utan att vara dömd varnats tre gånger därför.

10. För person som dömts minst tre gånger för något eller några av i p. 1—8 ovan angivna brott.

11. För vid brott medverkande gäller samma bestämmelser som för gärningsmannen.

Utredningen har närmare undersökt frågan i vad mån de generalakter, som uppläggas, kunna tjäna såsom underlag för en observationsverksamhet av det slag, som tidigare i korthet beskrivits. Utredningen har därvid funnit, att de personer, för vilka sådana akter uppläggas, tillhöra den kategori av lagöverträdare, som kräver särskild uppmärksamhet från polisens sida. Ur övervakningssynpunkt är det dock ganska ovidkommande, huruvida den brottslighet, som en person bevisligen gjort sig skyldig till, föranlett fällande dom eller ej. Om generalakterna skola läggas till grund för en observationsverksamhet, böra de därför avse inte endast personer, som dömts för brottslighet av angivet slag, utan även personer, som för en sådan brottslighet blivit straffriförklarade på grund av sin sinnesbeskaffenhet eller gentemot vilka åtal av samma anledning icke väckts.

För att ge polismännen möjlighet att känna igen de personer med svår kriminell belastning, som vistas inom polisdistriktet, och för att därigenom åstadkomma en skärpt uppmärksamhet från polisens sida beträffande detta klientel, måste vissa åtgärder vidtagas för att sprida kännedom om dessa

personer. Utredningen har funnit detta böra ske i enlighet med följande riktlinjer.

Enligt de författningar, som reglera olika myndigheters uppgiftsskyldighet till kriminaltekniska anstalten, skall underrättelse bl. a. lämnas om tidpunkten, då person, som intagits i fångvårdsanstalt eller på sinnessjukhus kommer att utskrivas. Enligt utredningens mening bör ett sådant meddelande, i den mån det avser en observand, vidarebefordras till polismyndigheten i den ort, där den utskrivne kommer att vistas. Det meddelande härom, som tillställs polismyndigheten, bör kompletteras med vissa andra upplysningar ur generalakten till ledning för polisens verksamhet. Dessa upplysningar behöva enligt utredningens mening icke vara särdeles vidlyftiga. Det torde sålunda vara tillfyllest med uppgifter om observandens namn, födelse-tid, adress och andra personliga data. Vidare bör kortfattade uppgifter lämnas om de straff, som han blivit ådömd, de slag av brott, som straffen avsett, den domstol, som utmätt straffen o. s. v. Av betydelse är också, att upplysning lämnas om den anstalt, varifrån utskrivningen skett, de villkor, som eventuellt gälla för utskrivningen och den tillsynsman eller övervakare, som eventuellt blivit förordnad. I den mån polismyndigheten behöver ytterligare uppgifter beträffande observanden kunna dessa lätt införskaffas antingen från kriminaltekniska anstalten eller från vederbörande domstol eller från den övervakare eller tillsynsman, som blivit förordnad. Alla de uppgifter, som här nämnts, böra avfattas på särskild blankett.

För att få till stånd en underrättelseverksamhet i enlighet med de riktlinjer, som här uppdragits, erfordras vissa tillägg till de författningar, som ovan nämnts och som reglera olika myndigheters uppgiftsskyldighet till kriminaltekniska anstalten. Dessa författningar innehålla för närvarande icke någon föreskrift om skyldighet att lämna uppgift om den ort, där den utskrivne kommer att vistas. Uppgift därom är uppenbarligen nödvändig för att anstalten skall veta, till vilken polismyndighet underrättelse skall ske. Icke heller behöver enligt dessa författningar upplysning lämnas om de villkor, som gälla för utskrivningen och om övervakarens eller tillsynsmannens namn och adress. Uppgiftsskyldigheten bör därför kompletteras i dessa hänseenden.

Om observanden flyttar till annat polisdistrikt, är det angeläget, att polismyndigheten i avflyttningsorten erhåller kännedom om detta, så att observationen kan överflyttas till annan polismyndighet. För att genomföra en sådan ordning har utredningen funnit det lämpligt, att polismyndigheten, så snart den från kriminaltekniska anstalten fått meddelande om att en observand vistas inom distriktet, hos vederbörande folkbokföringsmyndighet begär avisering om avflyttningsanmälan. Sådan begäran kan lämpligen ske på ett kort eller en blankett, som av folkbokföringsmyndigheten insättes antingen i församlingsregistret bakom och tillsammans med avtryckskortet eller också i församlingsliggaren bakom personakten. Blir polismyndigheten un-

derrättad om att avflyttningsanmälan ingivits eller om den på annat sätt får vetskap om att observanden avflyttat, skola de från kriminaltekniska anstalten erhållna handlingarna återställas med uppgift om avflyttningen och den ort, dit observanden flyttat. Kriminaltekniska anstalten ombesörjer sedan, att handlingarna tillställles polismyndigheten i den nya vistelseorten.

Hur länge en person skall tillhöra observandekategorien kan icke avgöras enligt några fixerade regler. Grundprincipen bör dock vara, att vederbörande icke skall stå under observation under längre tid än hans farlighet kan antagas bestå. — I fråga om personer, vars sinnesbeskaffenhet avviker från det normala och som tidigare vid ett stort antal tillfällen återfallit i brott, kan det stundom vara befogat att låta observationen fortgå under mycket lång tid. Gäller det däremot en yngre person, som under något eller några år skött sig väl, har man anledning förmoda, att han utvecklats till större mognad och balans. Observationen kan då upphöra efter relativt kort tid.

Brottens art och antal, gärningsmannens ålder, hans psykiska beskaffenhet samt andra personliga förhållanden äro alltså viktiga faktorer att ta hänsyn till, då det gäller att avgöra, när observationen skall upphöra. Av den största betydelse är också de iakttagelser, som kunna göras beträffande vederbörandes uppträdande under observationstiden. Om observanden icke kan bryta sig loss ur sin asociala miljö eller om han eljest visar bristande vilja eller förmåga att anpassa sig till normala levnadsförhållanden, utgör detta i regel ett indicium på behovet av fortsatt observation.

Enligt utredningens mening bör det ankomma på kriminaltekniska anstalten att besluta om observationens upphörande. Därigenom åstadkommes ett enhetligt bedömande, vartill kommer att anstalten har det fylligaste materialet för bedömningen. Såsom tidigare framhållits måste frågan om observationens upphörande även grundas på de erfarenheter och iakttagelser, som kunnat göras under observationstiden. Härav följer, att den lokala polismyndigheten måste hålla anstalten underrättad om dylika förhållanden. Hur ofta och i vilken omfattning sådana underrättelser skola lämnas, bör avgöras med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall. Det bör därför ankomma på anstalten att lämna anvisningar härom i samband med att observationen påbörjas.

De handlingar, som gälla observanderna, skola framför allt av hänsyn till den enskilde icke vara tillgängliga för allmänheten. Enligt utredningens mening böra de därför förses med påteckning, att de ej må utlämnas jämlikt 10 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Gentemot de förslag, som utredningen här framlagt, kunna vissa invändningar göras. Det kan sålunda göras gällande, att en viss polisuppsikt över de utskrivna skulle kunna störa dem i deras livsföring och därigenom ha en menlig inverkan på deras sociala återanpassning. Gentemot en sådan invänd-

ning vill utredningen understryka vad som tidigare framhållits, nämligen att utredningens förslag i främsta rummet syftar till att lära polismännen känna igen personer med allvarlig kriminell belastning och ge vissa upplysningar angående karaktären av den brottslighet, som de förövat. Erfarenheten har visat, att en sådan kunskap hos polismännen är utomordentligt vägledande icke enbart i den brottsuppdagande utan även i den brottsförebyggande verksamheten. De observationer, som möjliggöras genom utredningens förslag, avse i första hand att utröna, huruvida behov finnes av hjälpande och stödjande åtgärder. Syftet är sålunda i första hand att genom positiva åtgärder söka hindra uppkomsten av brott hos ett klientel med påtagliga kriminalitetsrisker. — Polisen bör i princip icke taga personlig kontakt med observanden med mindre det finns en påtaglig yttre anledning därtill. Självfallet bör polisen inte tala om för vederbörande, att han står under observation eller yppa detta för anhöriga, arbetsgivare, hyresvärdar eller andra, med vilka observanden har en nära kontakt. Uppsikten bör med andra ord vara så diskret som möjligt och de åtgärder, som vidtagas, böra grundas i huvudsak endast på polisens egna iakttagelser och erfarenheter. I detta sammanhang vill utredningen framhålla, att en observation av det slag, som här beskrivits, redan ingår som ett led i den brottsförebyggande verksamheten och att observationer även ske i praktiken fast i mycket begränsad omfattning. Med sina förslag har utredningen avsett att göra uppsikten intensivare och mera effektiv än vad som hittills varit fallet. Utredningen vill slutligen också rikta uppmärksamheten på det förhållandet, att den uppsikt, varom här är fråga, gäller personer, som visat en utpräglad farlighet för andra människors säkerhet till liv och egendom och att det ur denna synpunkt ter sig motiverat med en viss inskränkning i den enskildes intresse att leva utan polisiär observation.

Personer med en så allvarlig kriminell belastning, att de, enligt vad som tidigare anförts, skola hänföras till observand-kategorien, bli efter utskrivning från anstalt ofta föremål för kriminalvård i frihet under längre eller kortare tid. Med hänsyn därtill kan ifrågasättas, om det över huvud taget är erforderligt, att man från samhällets sida ägnar dem ytterligare uppmärksamhet.

Vid bedömning av denna fråga bör beaktas, att den tillsyn av de frigivna, som anordnas, ofta fortgår endast under en relativt kort tid. Då en person blivit dömd exempelvis till 8 månaders straffarbete för inbrottsstöld, uppgår prövotiden endast till 6 månader. Om denna person upprepade gånger tidigare blivit dömd för samma brott, torde dock risken för fortsatt brottslighet och därmed också behovet av särskild observation föreligga även efter utgången av dessa 6 månader. Ur rent brottsförebyggande synpunkt är det med andra ord ofta önskvärt, att den frigivne observeras under längre tid än som motsvarar den prövotid, som fastställs. — Därtill kommer, att tillsyn icke anordnas efter kortare frihetsstraff än 6 månader. En person, som

avtjänat 4 månaders frihetsstraff för exempelvis misshandel, frigives sålunda utan någon som helst tillsyn. Om den dömda är en notorisk våldverkare, måste det — trots det relativt korta frihetsstraffet — ändå framstå såsom önskvärt, att han under viss tid ställes under observation.

Av betydelse i detta sammanhang är också det förhållandet, att tillsynsmannen ofta icke har vare sig tid eller möjligheter att skaffa sig en mera ingående kännedom om den frigivnes levnadsförhållanden. Om den utskrivne håller en god kontakt med sin tillsynsman och lämnar honom sanningsenliga och fullständiga uppgifter om sina personliga förhållanden, ger tillsynen vanligen ett gott resultat. Men om den frigivne — och detta är ett ganska vanligt förhållande — undandraget sig tillsynen och över huvud taget visar en negativ inställning till den kriminalvård, som anordnats för honom, blir tillsynen mer eller mindre värdelös. Om den frigivne på detta sätt underlåter att samarbeta med tillsynsmannen, har denne — särskilt om den frigivne vistas i en storstad — mycket begränsade möjligheter att erhålla kännedom om hur han tillbringar sin tid, vilket umgänge han har o. s. v. I dylika fall bli polisens observationer av särskilt stor betydelse.

Såsom redan framgått av den lämnade redogörelsen är utredningen väl medveten om att erinringar, delvis av principiell natur, kunna riktas mot de förslag, som återfinnas i denna del av betänkandet. Förslagen ha emellertid varit föremål för ingående överväganden inom utredningen, vars slutliga ställningstagande är föranlett av dess bestämda mening, att det i nu rådande kriminalpolitiska läge är nödvändigt med vissa mera ingående kontrollåtgärder. Tillämpas dessa med urskiljning, ansvar och omdöme böra de ur såväl den enskildes som samhällets synpunkt medföra gynnsamma verkningar.

Av den redogörelse, som lämnats på sid. 55, framgår att endast sådana personer komma att anses som observander, vilka ha en särskilt svår brottsbelastning och som därför representera en påtaglig fara för andra människors säkerhet till liv och egendom. Det framgår också, att observand-kategorien begränsats med hänsyn till brottens antal och beskaffenhet. Till följd därav komma åtskilliga fall att uppstå, där vederbörandes brottslighet icke är så kvalificerad, att han bör hänföras till observand-kategorien, men där det ändå med hänsyn till hans ungdom, livsföring eller andra personliga förhållanden framstår såsom önskvärt, att han ställes under observation. Detta kan exempelvis vara fallet, då en yngling utskrivs från ungdomsvårdsskola, där han intagits på grund av en omfattande och kvalificerad brottslighet eller då en yngling erhållit åtal eftergift för brott av allvarlig beskaffenhet. Utredningen förordar, att man i sådana och liknande fall åtminstone inom de större polisdistrikten på lämpligt sätt sörjer för att personalen inom socialpolisavdelningen erhåller samma uppgifter som i fråga om observanderna.

De förslag, som utredningen här närmare har utvecklat, beröra i hög grad

det arbete, som bedrivs av utredningen för översyn av brottsregistreringen. Enär detta arbete icke är avslutat, har utredningen icke funnit det lämpligt att nu framlägga några författningsförslag med anledning av de spörsmål, som här behandlats. Detta bör dock enligt utredningens mening ske i samband med behandlingen av de förslag, som brottsregistreringsutredningen kan komma att framlägga.

Övriga uppgifter

Polisen här i landet anlitas i stor utsträckning vid den trafikundervisning, som bedrivs i skolorna och som avser att bringa barnen till insikt om trafikens faror och hur de i olika situationer skola bete sig för att i möjligaste mån undgå dessa faror. Erfarenheterna av polisens insatser på detta område ha varit utomordentligt goda.

Skolans uppgift är bl. a. också att hos eleverna inskräpa vikten av ett laglydigt levnadssätt. I enhetsskolan ingår detta kunskapsmoment i ämnet samhällskunskap. Beträffande omfattningen av detta ämne anföres bl. a. följande i de av skolöverstyrelsen för åren 1955—58 fastställda »Timplaner och huvudmoment vid försöksverksamhet med nioårig folkskola.»

Den sociala samlevnadens värden och fordringar skall klargöras för eleverna. Under ständig växelverkan med skollivet i dess helhet bör undervisningen bidra till att uppodla socialt värdefulla egenskaper, såsom samarbetsvilja, hänsyn till andra människor, ansvarskänsla samt respekt för lagar och överenskommelser.

Utredningen har funnit det ur flera synpunkter vara önskvärt, att polisen lämnar sin medverkan även då det gäller de undervisningsmoment, varom här är fråga.

Elevernas intresse stimuleras givetvis på ett särskilt sätt, om den som meddelar undervisningen själv har en nära kontakt med de problem och förhållanden, som undervisningen avser. Han kan belysa sin framställning med konkreta och levande exempel på brottets konsekvenser inte bara för gärningsmannen utan också för den som drabbas av brottet. Han kan berätta om egna erfarenheter och upplevelser o. s. v. — Huvudsyftet med undervisningen skall vara att försöka bibringa ungdomen förståelse för vikten av laglydnad. Men polismannen får här också ett utomordentligt tillfälle att hos ungdomen bygga upp en samhällelig syn på polisens verksamhet. Han kan på ett intresseväckande sätt berätta om polisens skiftande arbetsuppgifter och lära ungdomen förstå att polisverksamheten syftar till att hjälpa människor i olika situationer och att i möjligaste mån skydda dem mot orättmätiga angrepp på deras person och egendom. Om polismän anlitas för den undervisning, varom här är fråga, skapas alltså möjligheter att åstadkomma en gynnsam inställning hos det uppväxande släktet till polisens arbete, vilket måste anses vara en utomordentligt stor vinning. Föreläsarna måste självfallet utväljas med stor omsorg. Endast sådana polismän böra komma i fråga, som ha förmåga att föreläsa på ett ledigt och intresseväckande sätt

och som ha goda kunskaper och erfarenheter rörande det ämne, som skall behandlas. Ställer man inte kraven i dessa hänseenden tillräckligt högt, kan föreläsningsverksamheten bli mera till skada än till nytta.

Då det gäller att inskrida mot tendenser till kriminell gängbildning eller att pacificera redan uppkomna ligor torde den mest effektiva metoden vara att förmå ungdomarna att intressera sig för någon form av fostrande fritidsverksamhet. Inom utredningen har också den frågan väckts, huruvida polisen här i landet i likhet med vad som sker i Köpenhamn bör bilda särskilda ungdomsklubbar (se sid. 28). Under diskussionen i denna fråga har sådana synpunkter framkommit, som gör det tveksamt, huruvida polisen bör engagera sig i en sådan verksamhet.

Den grundläggande tanken i en sådan klubbverksamhet är att i ett tidigt skede försöka leda in ungdomens intresse och verksamhetslust i sådan riktning, som motverkar risker för en kriminell utveckling. Verksamheten måste därför i första hand inriktas på asocial ungdom och ungdom, som av olika skäl löper fara att bli asocial. Även om medlemmarna blandas upp med ungdom, mot vilka inga som helst anmärkningar kunna riktas, föreligger dock en uppenbar risk, att medlemmarna få en stämpel på sig. Den omständigheten, att en yngling är medlem i en av polisen anordnad ungdomsklubb, kan lätt komma att inge andra människor den misstanken, att han inte är fullt pålitlig. — Vidare har den synpunkten anförts, att en ungdomsverksamhet av det slag, som bedrivs i Köpenhamn, kräver stora arbetsinsatser och att det med hänsyn till den knapphet på polispersonal, som råder här i landet, är nödvändigt att polisen inriktar sina resurser på angelägnare uppgifter. Det har också erinrats om att det på många håll finns en väl utbyggd och av enskilda föreningar bedriven ungdomsverksamhet här i landet.

Av den redogörelse, som lämnats för polisens ungdomsklubbar i Köpenhamn, framgår, att man så småningom försöker lotsa över ungdomarna till andra föreningar av skilda slag. Denna uppgift att försöka få ungdomarna fast knutna till en enskild förening, vars program passar dem, är uppenbarligen av väsentlig betydelse men torde kunna fullgöras utan att man därför inom polisen behöver bilda någon särskild ungdomsklubb.

Sammanfattningsvis anser sig utredningen beträffande den nu behandlade frågan böra konstatera, att det från samhällets och olika enskilda organisationers sida göras stora insatser för att tillgodose det behov av fritids- och föreningsverksamhet, som föreligger. Därest det lokala behovet av sådan verksamhet icke blivit tillgodosett, kan det emellertid finnas utrymme för initiativ från polisens sida även på detta område.

Utredningen har under sitt arbete erfarit, att polismän i viss utsträckning åtaga sig uppdrag att vara övervakare för villkorligt dömda eller tillsynsmän för villkorligt frigivna personer. I åtskilliga av dessa fall har den polisman, som åtagit sig uppdraget, haft kontakt med vederbörande redan i ett tidigt

skede. Han har verkställt utredningen om den brottslighet, för vilken vederbörande sedan blivit dömd, och under denna utredning har polismannen vunnit den misstänktes förtroende. Denne har sedan själv begärt polismannen som övervakare eller tillsynsman. — Det har visat sig, att polismännen i allmänhet varit väl lämpade för sådana uppdrag och att de uppnått goda resultat även i mycket besvärliga fall.

Med hänsyn till det stora behov, som finns av intresserade och lämpliga personer för dylika uppgifter, har utredningen funnit det önskvärt, att personalen i en socialpolisavdelning i mån av tid åtager sig uppdrag av här angivet slag. Ett sådant åtagande skall självfallet icke vara något tjänsteåliggande utan skall ske helt frivilligt. Men uppdraget har ett så nära samband med de uppgifter, som åvila en socialpolisavdelning, att det icke torde föreligga hinder mot att personalen i den utsträckning, som polischefen bestämmer, under tjänstetid fullgör de med uppdraget förenade arbetsuppgifterna. Skulle författningsbestämmelser lägga hinder för en sådan anordning, förutsätter utredningen att man genom en ändring av bestämmelserna undanröjer detta hinder.

Utbildningsfrågor

Därest man i enlighet med de riktlinjer, som utredningen uppdragit, ger polisverksamheten en mera social inriktning, kommer detta att innebära, att polismännen erhålla arbetsuppgifter, som de tidigare icke alls eller endast i begränsad utsträckning tagit befattning med och för vilkas fullgörande de heller icke erhållit någon särskild utbildning. I statens polisskolas konstapelklass förekommer ämnet socialkunskap. Men den undervisning, som meddelas i detta ämne, ger endast en allmän överblick. Några mera ingående kunskaper om de socialvårdande myndigheternas uppgifter och verksamhet meddelas icke. — Utredningen har såsom tidigare framhållits funnit det angeläget inte endast att man i de större städerna inrättar socialpolisavdelningar utan också att man genom särskilda åtgärder söker förmå all polispersonal till större aktivitet då det gäller att förebygga brott genom sociala hjälpåtgärder av skilda slag. Den utbyggnad av undervisningen, som måste komma till stånd, bör därför inte endast avse de för socialpolisarbete särskilt avdelade polismännen utan bör omfatta samtliga polismän. — Detta innebär sålunda, att behov finns av dels att den undervisning utbygges, som lämnas i statens polisskola och som samtliga polismän komma i åtnjutande av, och dels att man ordnar speciell undervisning för den personal, som närmast har att svara för den socialt betonade polisverksamheten och som skall upprätthålla samarbete med de socialvårdande myndigheterna.

Undervisningen i polisskolans konstapelklass

Enligt uppgift från polisskolans rektor torde en viss ökning av timantalet i ämnet socialkunskap vara möjlig. Det sålunda utökade ämnet bör icke hållas samlat under ämnesrubriken socialkunskap utan bör uppdelas i ämnena

socialkunskap och *socialpolislära*. Därest en uppdelning komme till stånd, skulle man därigenom inskräpa i medvetandet hos polismännen, att ett helt nytt socialt moment införts i polisutbildningen. Vidare skulle man genom sådan uppdelning erhålla garantier för att ett bestämt antal timmar ägnades åt undervisning i de stycken, som omfattar socialpolisens verksamhet. Om ämnet bibehålles odelat, kan en lärare, som har sitt huvudintresse knutet till den allmänna socialkunskapen, tänkas ha möjlighet att alltför lätt passera socialpolisens arbetsområden. En uppdelning av ämnet skulle dessutom göra det möjligt att använda en särskild lärare i socialpolislära. En duktig lärare i detta ämne är måhända inte alls intresserad av allmän socialkunskap och vice versa.

I ämnet socialkunskap skulle en koncentrerad av exempelvis arbetsmarknadens organisationsförhållanden, socialförsäkringarna, befolkningsutvecklingen m. m. dylikt kunna ske i syfte att lösgöra undervisningstid för andra moment. Som härvidlag önskvärt må nämnas en bred sammanställning av föreningsväsendet, särskilt de ideella organisationerna, samt det frivilliga folkbildningsarbetet och ungdomens fritidsverksamhet.

Vidare införes som nya moment under ämnet socialpolislära en noggrann genomgång av socialvårdsorganens organisation samt en noggrann genomgång av barnavårdsnämnds och nykterhetsnämnds arbetsuppgifter, vari inbegripes viss författningskunskap samt ingående redovisning av målsättningar och arbetsmetodik.

För att de teoretiska studierna i konstapelsklassen redan från början skola bilda ett naturligt fundament för polismannens praktiska arbete, är det önskvärt, att han under en tid av 1—2 veckor får auskultera på socialvårdsbyrå i förhållandevis nära anslutning till konstapelsklassens avslutning. Därigenom får polismannen dels kännedom om det aktuella läget på socialvårdssidan — så att säga sett genom socialvårdstjänstemännens ögon — och dels knyts de personliga kontakter mellan polismännen och socialvårdstjänstemännen, som är av avgörande betydelse för ett gott samarbete i fortsättningen.

Barnavårdsnämnds och ungdomsnämnds samt nykterhetsnämnds arbetsuppgifter genomgås grundligt, medan övriga sociala nämnder redovisas för polismannen mera schematiskt.

Polischefen och vederbörande cheftjänsteman på socialvårdsbyrån skola gemensamt planlägga denna praktiska verksamhet.

Specialutbildning för socialpolisavdelningens personal

Till denna utbildning föreslås de polismän, som skola tjänstgöra som socialpoliser. Utbildningen knytes till statens polisskola på enahanda sätt som nu är fallet med olika specialkurser. Utbildningstiden föreslås bli minst en månad. Den skall utnyttjas till såväl teoretiska studier som till studiebesök i lämpliga institutioner. Huvudregeln bör vara, att deltagarna i dessa special-

kurser skola ha genomgått polisskolans assistentklass. Om en polisman icke har assistentutbildning, bör dock detta icke utgöra hinder för honom att deltaga i specialkursen, därest han befinnes vara särskilt lämpad att tjäntgöra som socialpolis.

Ändamålet med specialkurserna är att ge socialpoliserna del av de senaste vetenskapliga rönen på brottsbekämpningens område. Det måste anses viktigt, att socialpoliserna kunna diskutera dessa problem på »jämställd fot» med socialvårdstjänstemännen men givetvis i första hand därför, att dessa poliser själva skola kunna vara verksamma på ett effektivt sätt. Kurserna skola vidare ge polismännen en god orientering i de fyra huvudområden inom socialvården, som polisen kommer mest i beröring med, nämligen nykterhetsvården, ungdomsvården, fångvården och mentalsjukvården. Det kan vara lämpligt att anslå en vecka för varje avsnitt. Inom varje avsnitt bör utbildningen omfatta föreläsningar, seminarier och anstaltsbesök.

Här nedan beskrives, avsnitt för avsnitt, vilka ämnesområden som böra beröras.

I. Nykterhetsvården

- Föreläsningar: Fyllerister och alkoholister som sociala problem.
 Medicinska synpunkter på alkoholbegenheten.
 Nykterhetsnämndernas uppgifter och arbetssätt.
 Anstalter för alkoholskadade.
 Sjukhus för alkoholskadade.
 Terapins möjligheter.
 Polisen och berusade.
- Seminarium: Aktuella spørsmål.
- Anstaltsbesök: Venngarn, alkoholklinik m. fl.

II. Ungdomsvården

- Föreläsningar: Ungdomspsykologi.
 Medicinska synpunkter på den växande människan.
 Ungdomskriminaliteten.
 Ungdomsprostitutionen.
 Barnavårdsnämndens uppgifter och arbetssätt.
 Anstalter för unga inom socialvården.
 Terapins möjligheter.
 Polisen och de unga fridstörarna.
- Seminarium: Aktuella spørsmål.
- Anstaltsbesök: Barnbyn, Lövsta m. fl.

III. Fångvården

- Föreläsningar: Den unge tjuven ur psykologisk synpunkt.
 Våldsbrottsligheten ur psykologisk synpunkt.

Behandlingsfrågor inom fångvården.
 Anstalter för fångvårdsklientelet.
 Terapimöjligheter.
 Polisen och sutenörerna.

Seminarium: Aktuella spørsmål.
 Anstaltsbesök: Hall, Skenäs m. fl.

IV. Mentalsjukvården

Föreläsningar: De vanligaste psykiska sjukdomstillstånden.
 De s. k. psykopatierna.
 De s. k. neuroserna.
 Behandlingsfrågor inom mentalsjukvården.
 Anstalter för psykiskt sjuka och psykopater.
 Terapimöjligheter.
 Polisen och den mentalsjuka.

Seminarium: Aktuella spørsmål.
 Anstaltsbesök: Beckomberga m. fl. sjukhus.

Föreläsningarna få naturligtvis varieras med hänsyn till vilka föreläsare, som stå att få. Anstaltsbesöken böra omfatta två dagar per vecka och arrangeras på så sätt, att kursdeltagarna delas upp i så små grupper som möjligt. Härigenom blir det nödvändigt att utnyttja ett ganska stort antal anstalter. Det räknas med sex föreläsningstimmar på måndag och tisdag samt en seminarietimme på tisdag, anstaltsbesök onsdag och torsdag, sex föreläsningstimmar fredag samt två föreläsning- och seminarietimmar på lördag.

Då det gäller att ge polisverksamheten en mera social inriktning är det — inte minst för att skapa förståelse och intresse för socialpolisarbetet — av betydelse, att även polischeferna orienteras beträffande de spørsmål, som ovan berörts. Utredningen förordar därför, att en sådan orientering lämnas vid undervisningen i statens polisskolas polischefskurs och att genom inrikesdepartementets försorg möten anordnas, vid vilka polischeferna i landet bliva informerade i här aktuella frågor.

Ett samarbetsorgan

I den tidigare framställningen har utredningen understrukit betydelsen av ett nära samarbete mellan polis och socialvård. Att ett sådant samarbete kommer till stånd är angeläget bland annat ur den synpunkten, att samhällets strävanden att tränga brottsligheten tillbaka bedrivs på många olika fronter. Verksamheten måste därför samordnas och bedrivs enligt vissa riktlinjer. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla, att det

brottsförebyggande arbete, som enligt utredningens förslag skall bedrivas av polisen, i viss mån måste betraktas såsom en helt ny verksamhetsform på det sociala området. Det är därför särskilt angeläget, att den polisiära verksamheten accepteras och inordnas i det större sammanhanget. Utredningen har under sitt arbete erfarit, att det på sina håll brister i samverkan mellan polis och socialvård. Man är icke ense om de åtgärder, som lämpligen böra vidtagas för att stävja brottsligheten, och man hyser inte full förståelse för varandras arbetsuppgifter. Ehuru motsättningar av detta slag icke äro vanligt förekommande, understryka de ändock betydelsen av ett sådant samarbete, som är ägnat att skapa respekt för varandras arbetsuppgifter och därigenom utplåna de motsättningar, som finnas.

I länder, där polisen tagits i anspråk för socialt betonade uppgifter, har man vanligen sökt åstadkomma ett samarbete av det slag, som här antytts. — I staden New York inrättades sålunda år 1947 en ungdomsstyrelse, Youth Board, med uppgift bl. a. att söka få till stånd en samordning och effektivisering av det brottsförebyggande arbetet bland ungdomen. — I Liverpool finns ett motsvarande organ, the Juvenile Delinquency Committee. Denna kommitté har bildats av stadens skoldirektör och består av representanter för alla de sociala myndigheter, som äro verksamma inom ungdomsvården. I kommittén ingår även representanter för stadens polismyndighet.

Här i landet finnas på trafiksäkerhetens område exempel på samarbetsorgan, vilka visat sig ha en mycket stor betydelse, då det gällt att ge trafiksäkerhetsarbetet en ändamålsenlig inriktning och att höja effektiviteten i detta arbete. Utredningen avser här de lokala trafiksäkerhetskommittéer, som finnas i kommunerna och som bildats på initiativ bl. a. av Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF). En sådan kommitté består av representanter för de intressegrupper, som på ett eller annat sätt äro verksamma för åstadkommandet av en högre trafiksäkerhet. I kommittén ingå sålunda representanter för polis, skolor, trafikantorganisationer, yrkestrafik, sjukvård, press, bilskolor, nykterhetsorganisationer o. s. v. Enligt vad utredningen inhämtat, ha erfarenheterna av ett sådant samarbetsorgan varit så gynnsamma, att man från NTF:s sida sökt få till stånd kommittéer i samtliga kommuner i landet.

Utredningens förslag. Utöver det fortlöpande samarbete, som måste upprätthållas mellan polis och socialvårdsmyndigheter, finns uppenbarligen behov av ett samarbete på högre plan för att lösa de samordningsproblem, som med största säkerhet komma att uppstå, och för att ge arbetet en ändamålsenlig inriktning. Utredningen föreslår därför, att i polisdistrikt med särskild socialpolisavdelning ett samarbetsorgan inrättas för det brottsförebyggande arbetet. Sammansättningen och storleken av denna organisation får bedömas efter de lokala förhållandena. Under alla omständigheter böra representanter finnas för polismyndighet, barnavårdsnämnd, nykterhetsnämnd och skolväsende. Av de övriga intressegrupper, som lämpligen

böra vara representerade, vill utredningen särskilt nämna arbetsförmedling och ungdomsstyrelse. Representanterna, som inte böra vara mer än en eller två för varje myndighet eller organisation, synas lämpligen böra utgöras av antingen chefen för vederbörande verk eller förvaltning eller ordföranden i vederbörande kommunala styrelse.

Vem som tager initiativet till bildandet av samarbetsorganet kan sägas vara likgiltigt. Med hänsyn till att samarbetet avser det brottsförebyggande arbetet har utredningen emellertid stannat för förslaget att låta polischefen taga detta initiativ. — Utredningen har övervägt, huruvida det icke borde stadgas skyldighet att i vissa polisdistrikt bilda ett sådant samarbetsorgan. Denna tanke har dock fått falla med hänsyn till att de lokala förhållandena spela en avgörande roll vid bedömningen, huruvida behov finnes av ett sådant organ, hur dess sammansättning bör vara, vilka arbetsuppgifter det bör ha, hur ofta det bör sammanträda o. s. v.

Utredningen vill slutligen i detta sammanhang framhålla önskvärdheten av att polisen beredes tillfälle att deltaga i de konferenser och överläggningar av skilda slag, som anordnas för att dryfta sociala problem. I varje län finns exempelvis ett socialvårdsförbund, som minst en gång varje år anordnar en länsomfattande konferens om socialvårdsproblem.

KAPITEL 8

Sammanfattning

Sedan utredningen i kap. 1 återgivit direktiven i vad de avse frågan om polisens medverkan i det mera socialt betonade arbetet i syfte att förebygga brott, lämnas i kap. 2 en kortfattad redogörelse för vissa synpunkter på polisens uppgifter, vilka framlagts i tidigare utredningar angående polisväsendet. Därav framgår bl. a. att man ansett det vara i hög grad angeläget, att polisen aktivt deltar i den verksamhet, som från samhällets sida utövas i syfte att undanröja sådana missförhållanden, som erfarenhetsmässigt ge upphov till brott eller annan asocialitet.

I kap. 3 upptager utredningen till närmare granskning de bestämmelser i gällande lagstiftning, som ålägga polisen och andra myndigheter att vara verksamma i brottsförebyggande syfte. I anslutning därtill lämnar utredningen en redogörelse för resultatet av vissa undersökningar angående tillämpningen av dessa bestämmelser. Undersökningarna synas utvisa, att dessa bestämmelser, som bl. a. ålägga vederbörande myndighet att lämna underrättelse om förhållanden, som påkalla annan myndighets uppmärksamhet, icke alltid efterlevs på ett tillfredsställande sätt.

Utredningen föreslår i detta kapitel, att ett stadgande införes i lagen om socialhjälp om skyldighet för polisman att till socialnämnd göra anmälan, då han finner att människor leva i en nödställd situation. Vidare förklarar utredningen, att den icke kan biträda strafflagberedningens förslag att upphäva polismyndighetens rätt att taga i förvar person, som utskrivits på prov från förvaring eller internering i säkerhetsanstalt och som underlåter att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelats i samband med provutskrivningen.

Kap. 4 innehåller en redogörelse för den omfattning, i vilken polisen här i landet och i andra länder genom särskilda kontroll- och övervakningsåtgärder av skilda slag är verksam i brottsförebyggande syfte. Utredningen anser sig därvid kunna konstatera, att de ingripanden och de övriga åtgärder, som företagas av polisen här i landet, praktiskt taget alltid ske på grund av misstanke om viss brottslig gärning. Endast i mycket liten utsträckning är polisen verksam för att hindra uppkomsten av brott genom särskilda åtgärder beträffande personer, vilkas förhållanden tyda på att de befinna sig

i brottslighetens riskzon. I vissa städer, framför allt i Göteborg och Malmö, har arbetet dock under senare år i allt högre grad kommit att inriktas på sådana åtgärder. Erfarenheten har visat, att detta haft en gynnsam inverkan på ordningen och säkerheten i dessa städer.

Under senare år har man också — såsom framhålles i kap. 5 — från socialvårdsmyndigheternas sida funnit det allt angelägnare, att deras hjälpåtgärder sättas in i ett skede, när de missförhållanden av olika slag, som föreligga, ännu icke hunnit utlösa ett asocialt handlande. För att belysa detta redogör utredningen bl. a. för den uppsökande kurativa verksamhet, som sedan några år tillbaka bedrivs i Stockholm av barnvårdsnämndens ungdomsbyrå. Erfarenheterna av detta arbete ha varit goda och ha påvisat behovet av en förstärkt verksamhet av detta slag.

Brottslighetens omfattning och utveckling behandlas i kap. 6. På grundval av polisstatistiken kan man fastställa bl. a. att antalet brott stigit från 172 061 till 272 505 under åren 1950—1957, att den växande kriminaliteten är ett problem i första hand i de större städerna i landet och att vissa omständigheter tyda på att vi även i framtiden ha att räkna med en fortsatt ökning av brottsligheten. — Av statistiken framgår också, att de ungas andel i den totala brottsligheten är mycket stor. Antalet straffregisterbrottslingar per 100 000 av medelfolkmängden var år 1955 i åldersgruppen 15—20 år 854,9. Motsvarande siffra för åldersgruppen 40—49 år utgjorde endast 214,3.

I kap. 7 diskuterar utredningen behovet av en förstärkt verksamhet i brottsförebyggande syfte och anser sig i detta sammanhang kunna konstatera, att asocialiteten företer i stort sett samma utvecklingslinje som den egentliga brottsligheten. Utredningen framhåller, att särskilda åtgärder ovillkorligen måste komma till stånd för att minska brottsligheten och asocialiteten. Härvid föreslås bl. a., att man i ett tidigt skede söker ingripa mot personer, vilka befinna sig i sådana miljöförhållanden ur vilka brott och asocialitet växa fram.

För att få till stånd en intensifierad verksamhet av detta slag synes det utredningen angeläget, att man i de större polisdistrikten avdelar för socialt betonad polisverksamhet särskilt lämpad och intresserad personal och att man sammanför denna personal till en *socialpolisavdelning*. Då det gällt att avgöra, i vilka polisdistrikt sådan avdelning skall finnas, har utredningen valt invånarantalet såsom en lämplig bedömningsgrund. Utredningen har efter ingående diskussioner rörande förhållandena i olika stora och medelstora polisdistrikt stannat för att draga gränsen vid 50 000 invånare och föreslår sålunda att en bestämmelse införes i polislagen om skyldighet att i sådana polisdistrikt upprätta socialpolisavdelning. Utredningen

är emellertid medveten om att existensen av en sådan gräns lätt kan få till följd, att man i mindre polisdistrikt aldrig kommer att anse behov föreligga av särskild socialpolisverksamhet. För att motverka en sådan tendens föreslår utredningen ett kompletterande stadgande av innehåll, att socialpolis skall finnas även i annat polisdistrikt, om med hänsyn till invånarantal och övriga förhållanden så anses erforderligt.

I samband med tillskapandet av en särskild socialpolisorganisation uppkomma vissa organisatoriska och lönetekniska frågor. Utredningen upptager dessa frågor till behandling men föreslår att de i samråd med polisväsendets organisationsnämnd lösas med hänsyn till de förhållanden, som råda inom polisdistriktet.

Tillkomsten av en socialpolisavdelning får icke innebära en befrielse för övrig polispersonal att vara verksam i de hänseenden, varom här är fråga. Utredningen förslår därför, att ett stadgande införes i allmänna polisinstruktionen av innehåll att polisen skall vara verksam till förebyggande även av asocialitet ävensom att det åligger polisen att samarbeta med socialvårdsmyndighet och att till sådan myndighet göra anmälan om förhållanden, som påkalla dess åtgärder.

Utredningen lämnar därefter en relativt utförlig redogörelse för socialpolisens uppgifter och ger också vissa anvisningar om hur den skall arbeta. Utredningen understryker därvid, att socialpolisen i princip icke skall träda in på de socialvårdande myndigheternas arbetsfält. Dess arbete på det sociala området är en huvudsakligen uppsökande verksamhet, som endast skall leda fram till gränsen för övriga myndigheters verksamhetsområde. — I detta sammanhang anför utredningen vissa synpunkter, som böra tagas under övervägande vid en kommande utredning med uppgift att framlägga förslag till lagstiftning att ersätta den nu gällande lösdrivarlagen. Sålunda har utredningen funnit behov föreligga, att frigivningen från tvångsarbete förenas med vissa villkor, vilkas uppfyllande utgör en förutsättning för att vederbörande skall få förbliva på fri fot. Utredningen har också funnit, att den som varnas enligt lösdrivarlagen under viss tid bör ställas under uppsikt av en tillsynsman med uppgift att tillse, att den varnade erhåller lämpligt arbete och att de åtgärder i övrigt vidtagas, som äro påkallade för hans tillrättaförande.

För att åstadkomma en effektivare kontroll över lösdrivarklientelet föreslår utredningen en komplettering av kungörelsen den 19 december 1947 om fingeravtryck m. m., innebärande rätt att taga fotografi även av den som varnats för lösdriveri.

För att arbetet inom en socialpolisavdelning skall kunna ge ett gott resultat, är det bl. a. av vikt, att dess personal skaffar sig en god personkännedom. Av särskild betydelse är det, att personalen lär sig att känna igen sådana personer, som gjort sig skyldiga till brottslighet av mera allvarlig beskaffenhet, och att dessa bli föremål för en diskret observation från poli-

sens sida. Utredningen föreslår därför en särskild registrering av sådana personer vid statens kriminaltekniska anstalt och att åtgärder vidtagas för att hos polismännen sprida kännedom om dessa personer.

Därest man i enlighet med de riktlinjer, som utredningen uppdragit, ger polisverksamheten en mera social inriktning, kommer detta att innebära, att polismännen erhålla arbetsuppgifter, vilkas fullgörande kräva en komplettering av polisutbildningen. Utredningen föreslår därför, att ämnet socialkunskap i polisskolans konstapelsklass uppdelas i ämnena socialkunskap och *socialpolislära*. Såsom undervisningsmoment under detta sistnämnda ämne bör ingå bl. a. en genomgång av socialvårdsorganens organisation och arbetsuppgifter. Utredningen framhåller också önskvärdheten av att polismannen beredes tillfälle att i nära anslutning till konstapelsklassens avslutning auskultera under 1—2 veckor på socialvårdsbyrån i hemorten.

För de polismän, som skola tjänstgöra såsom socialpolis, föreslår utredningen att specialutbildning anordnas. Denna specialutbildning bör knytas till statens polisskola och bör fortgå under minst en månad. Utredningen lämnar en redogörelse för de ämnesområden, som böra behandlas, och framhåller, att deltagarna som regel böra ha genomgått polisskolans assistentklass. Om en polisman icke har assistentutbildning, bör detta dock icke utgöra hinder för honom att delta i specialkursen, därest han befinnes vara särskilt lämpad att tjänstgöra som socialpolis. — Slutligen förordar utredningen i detta sammanhang att frågor, som avse socialpolisens arbete, upptagas till behandling i statens polisskolas polischefskurs ävensom att genom inrikesdepartementets försorg informationsmöten om här aktuella spörsmål anordnas för polischeferna i landet.

Utredningen betonar också vikten av ett nära samarbete mellan polis och socialvårdsmyndighet och föreslår att i polisdistrikt med socialpolisavdelning ett samarbetsorgan inrättas för det brottsförebyggande arbetet. Sammansättningen och storleken av denna organisation få bedömas efter de lokala förhållandena. Under alla omständigheter böra representanter finnas för polismyndighet, barnvårdsnämnd, nykterhetsnämnd och skolväsende.

KAPITEL 9

Kvinnlig polis

Tidigare utveckling

Sedan början av 1900-talet ha i Sverige kvinnor i viss utsträckning anlitats för polistjänst. Redan tidigt anställdes polissystrar i Stockholm och Göteborg. Dessa hade till en början vissa begränsade arbetsuppgifter beträffande ärenden, som rörde kvinnor och barn. Efterhand som kvinnlig polispersonal anställdes i flertalet större och medelstora städer har deras arbetsområde utvidgats. Den kvinnliga polispersonalen har intill de allra senaste åren uteslutande varit knuten till kriminalpolisen.

Frågan om den kvinnliga polispersonalen har relativt utförligt behandlats av *1939 års polisutredning* (nedan kallad polisutredningen) i dess 1944 avgivna *betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer*, del I (SOU 1944: 53, sid. 231—240). I betänkandet lämnas en redogörelse för den då gällande polissysterorganisationen. Det konstateras att denna icke vore enhetlig vare sig vad angående arbetsuppgifter, som ankomme å polissyster, eller i fråga om de kompetensföreskrifter, som gällde för befattningarna. Tjänsteåliggandena reglerades visserligen av gällande normalinstruktion för polispersonalen men i praktiken hade desamma på vissa håll väsentligt utvidgats utöver instruktionens ram. Arbetsuppgifterna omfattade dock så gott som uteslutande ärenden rörande kvinnor och barn.

Polisutredningens överväganden föranledde det principuttalandet, att polissystrarnas verksamhet i första hand borde omfatta sådana göromål, som enligt normalinstruktionen tillkomme dem. Då det gällde att bedöma, vilka uppgifter som därutöver borde ankomma å polissyster, syntes enligt utredningens uppfattning böra beaktas, att polissysterinstitutionen alltså borde utgöra en speciell organisation, avsedd främst för polisverksamhet bland kvinnor och barn. Göromålen borde för den skull i stort sett begränsas till att omfatta uppgifter, som kunde härledas ur denna verksamhet. I vilken utsträckning det skulle överlämnas åt polissyster att självständigt handhava brottsutredningar eller att tjänstgöra som förhørsledare syntes däremot icke böra i instruktionsväg på förhand bestämmas. Systemet borde i stället utformas så elastiskt att polisledningen lämnades möjlighet att i detta hänseende organisera arbetet efter vad som befunnas lämpligt.

Polisutredningen framlade förslag till instruktion med angivande av de arbetsuppgifter, som skulle ankomma på polissyster. Förslaget överensstämde i väsentliga delar med då gällande normalinstruktion men gick i viss mån utöver ramen för denna. Polisutredningens förslag innebar i huvudsak, att det skulle åvila polissyster att bevaka och omhändertaga kvinnor och barn, att biträda vid anhållande av kvinna samt vid husrannsakan hos kvinna, att verkställa kroppsvisitation eller kroppsbesiktning å kvinnor i den mån densamma icke verkställdes av läkare, att verkställa transporter av kvinnor, att av kvinna emottaga anmälan om våldtäktsbrott, fosterfördrivningsbrott eller sedlighetsbrott samt att närvara vid och efter polischefens bestämmande leda förhör med kvinnor och barn. Dessa föreskrifter borde enligt polisutredningens mening kompletteras med bestämmelser i arbetsordningar eller tjänsteinstruktioner, varvid detaljföreskrifter borde meddelas för de särskilda tjänsterna.

Polisutredningen behandlade även kompetensvillkoren för polissysterbefattningar samt föreslog bibehållande av då gällande alternativa utbildningsvägar, antingen socialpolitisk examen och viss praktisk sjukvårdsutbildning eller sjuksköterskeexamen och viss praktisk socialutbildning jämte i båda fallen praktik inom sinnessjukvården. För anställning som e. o. eller ordinarie polissyster borde vidare fordras utbildning i polisskola, vilken utbildning såsom dittills skulle ske vid särskilda kurser för polissystrar.

Personalrepresentanterna inom polisutredningen yttrade i skiljaktig mening, att det torde vara ovedersägligt, att vissa områden av kriminalpolistjänsten lämpligast fullgjordes av kvinnliga befattningshavare och att därför åtminstone i de större polisdistrikten ett visst antal kvinnliga kriminalpolisbefattningar borde inrättas. Som en följd härav borde polissyster vara berättigad att söka och vinna inträde i polisskolans överkonstapelsklass.

Polisutredningens betänkande föranledde icke någon åtgärd av Kungl. Maj:t. Utredningens förslag rörande kvinnlig polis bör ses mot bakgrunden av att vid denna tid gällde den s. k. behörighetslagen eller lagen den 22 juni 1923, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. Enligt nämnda lag stadgades undantag från den däri proklamerade likställighetsprincipen bl. a. såvitt gällde tjänster, med vilka vore förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Utan hinder härav kunde emellertid kvinna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår. Genom en år 1945 antagen ny lag om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag bortföll inskränkningarna i den gamla behörighetslagen. 1945 års behörighetslagstiftning har sedermera upphört att gälla i samband med att likställighetsprincipen fastslagits genom ändringar i regeringsformen.

I det av 1948 års polisutredning år 1950 avgivna betänkandet angående polis- och åklagarväsendets organisation (SOU 1951: 8) har frågan om kvinnlig polis icke berörts.

Frågan om utbildningen av kvinnor inom polisväsendet behandlades av 1948 års polisutbildningskommitté i dess *betänkande angående rekrytering och utbildning av polispersonal* (SOU 1952: 30). I betänkandet anför kommittén å sid. 219 följande:

Vi finna anledning att här göra det uttalandet, att kvinnliga poliser i princip böra vara lika berättigade som manliga befattningshavare att söka och vinna inträde i de olika kurser, som anordnas vid polisskoleväsendet. I praktiken kommer dock en naturlig begränsning av inträdesmöjligheterna för kvinnor att förefinnas därigenom att flertalet polisiära tjänster, åtminstone på den ordningspolisiära sidan, av sina innehavare kräva särskilt för män utmärkande fysiska egenskaper. Det bör emellertid icke få råda ett sådant tillstånd, att kvinnor ej vinna behörighet till polisiära befattningar av det skälet, att de ej tillåtas undergå den utbildning, som erfordras för att erhålla befattningarna i fråga. Vi vilja i detta sammanhang till jämförelse återropa vad sammansatt konstitutions- och första lagutskott yttrat i utlåtande i anledning av kungl. prop. nr 4/1945 med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen m. m. (utl. nr 1, sid. 8 ff i Bihang till riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen 1945).

1948 års polisutbildningskommitté berörde även frågan om kompetenskraven på kvinnlig polisaspirant och förordade därvid, att såsom särskilt villkor för antagning såsom kvinnlig aspirant skulle upptagas, att sökanden borde ha undergått viss teoretisk och praktisk utbildning i sjukvård och annan social verksamhet.

Nuvarande användning av kvinnlig polis

23 § polisreglementet avhandlar kompetensvillkor för olika slag av polismän. Gällande krav för antagning vid polisväsendet äro följande:

För att kunna förordnas till polisaspirant eller med aspirant jämförlig extra polisman skall sökande

hava fyllt 21 år;

vid företagen läkarundersökning funnits i fysiskt hänseende lämplig såsom polisman;

hava sådan medborgerlig inställning att han kan antagas komma att städse tillförlitligt fullgöra sin tjänsteplikt;

vara känd för ordentligt levnadssätt och pålitlighet;

hava gott omdöme och lugnt sinnelag;

samt hava förvärvat för tjänsten erforderlig allmänbildning.

Här må erinras om att enligt 25 § stadgan för statens polisskola inträde i konstapelsklassen må vinnas av den, som fyllt 19 år, utan hinder av att för behörighet att antagas till polisaspirant kräves en ålder av 21 år.

Enligt stadgan för polisskolan göres icke någon skillnad mellan män och kvinnor beträffande villkoren för inträde i skolans olika klasser, vilket innebär att skolans undervisning principiellt står öppen även för kvinnliga elever. Under åren 1953, 1954, 1955, 1956 och 1957 intogos i konstapelsklassen resp. 5, 2, 17, 30 och 31 kvinnor. Som jämförelse kan nämnas att

antalet manliga elever, som 1955 intogs i konstapelsklassen, var 650. Assistentklassen genomgicks under åren 1953, 1954, 1955, 1956 och 1957 av resp. 1, 1, 8, 9 och 3 kvinnor. Någon kvinna har hittills icke vunnit inträde i kommissarieklassen.

Enligt beslut av polisskolans styrelse, vilken äger att bestämma om elev skall placeras vid huvudskolan eller vid någon av avdelningsskolorna, ha samtliga kvinnliga elever i konstapelsklassen till och med vårterminen 1957 placerats vid huvudskolan, där de sammanförts till en särskild utbildningsgrupp. Undervisningen skedde under denna tid efter en plan, som något avvek från den gängse. Numera placeras de kvinnliga eleverna antingen vid huvudskolan eller vid någon av avdelningsskolorna med hänsyn till elevens personliga förhållanden och platstillgången. Den enda avvikelser från den vanliga undervisningsplanen består däri att de kvinnliga eleverna erhålla utbildning i pistolskjutning, jiu-jitsu och simning i stället för i vapnets bruk och stridstaktik samt fysisk träning.

Kvinnlig polis finns för närvarande i en del större städer. I de tre största är det i följande omfattning.

Stockholm

Vid stadens poliskår finnas för närvarande 34 kvinnliga poliser, av vilka 17 tjänstgöra vid ordningspolisen och 17 vid kriminalpolisen. Dessutom är en kvinnlig kriminalassistent kommenderad till tjänstgöring vid statspolisens kriminalavdelning. De kvinnliga befattningshavarna vid ordningspolisen utgöras av en kriminalassistent, vilken är förordnad att bestrida på förste polisassistent ankommande arbetsuppgifter, samt 16 polisaspiranter. Vid kriminalpolisen tjänstgöra 11 kriminalassistenter, 5 poliskonstaplar och 1 aspirant. Av poliskonstaplarna är en förordnad att i succession efter den vid ordningspolisen tjänstgörande kriminalassistenten uppehålla en kriminalassistenttjänst. Beträffande utbildningen må framhållas att 8 kriminalassistenter genomgått assistentklassen (överkonstapelsklassen) samt 1 den tidigare anordnade polissystemkursen. Övriga kvinnliga poliser vid kåren ha genomgått konstapelsklassen.

Den kvinnliga polispersonalen vid ordningspolisen är för närvarande tilldelad ett och samma polisvaktdistrikt i stadens centrala delar. Avsikten är att den skall förrätta samma tjänst som den manliga personalen. De kvinnor, som tjänstgöra vid kriminalpolisen, äro fördelade på de olika rotlarna och äro beträffande arbetsuppgifterna fullt jämställda med den manliga personalen samt bedriva spanings- och utredningsarbete i samma utsträckning som denna.

Vid stadens polis tjänstgöra dessutom 9 s. k. vaktfruar, vilka i huvudsak utföra bevakning vid kriminalpolisens arrestavdelning.

Göteborg

I Göteborg finnes kvinnlig polispersonal endast vid kriminalavdelningen. Den kvinnliga personalen utgöres av 5 kriminalassistenter och 2 poliskonstaplar. En av kriminalassistenterna är kommenderad till tjänstgöring vid statspolisens kriminalavdelning. Av kriminalassistenterna ha 4 genomgått polisskolans assistentklass (överkonstapelsklass) under det att 1, som genomgått socialinstitut, erhållit dispens från dylik utbildning. De 2 poliskonstaplarna ha genomgått konstapelsklassen.

Några särskilda tjänsteföreskrifter finnas icke för den kvinnliga personalen utan de för kriminalpolisman i allmänhet meddelade föreskrifterna gälla jämväl för de kvinnliga befattningshavarna.

Förutom denna kvinnliga polispersonal finnas vid stadens polis 6 kvinnliga vaktbiträden, vilka ombesörja bevakning på arrestavdelningen, verkställa transporter, förpassningar m. m.

Malmö

Vid stadens poliskår finnas 6 kvinnliga poliser, varav 5 tjänstgöra vid kriminalpolisen och 1 vid statspolisens kriminalavdelning. Av denna personal äro 5 kriminalassistenter och 1 poliskonstapel. 4 av kriminalassistenterna ha sjuksköterskeutbildning, varjämte samtliga 6 befattningshavare ha genomgått assistentklassen (överkonstapelsklassen).

De 5 befattningshavare, som tjänstgöra vid stadens kriminalpolis, äro placerade på vaktavdelningen. De fullgöra jourtjänst vid vaktavdelningen samt utredningsarbete vid de olika rotlarna ävensom transporter och förpassningsresor.

Användning av kvinnlig polis i vissa andra länder

Utredningen har införskaffat uppgifter om användandet av kvinnlig polis i Danmark, Västtyskland, Nederländerna, Storbritannien och USA. Därvid har inhämtats att kvinnlig polis användes för kriminalpolisverksamhet i samtliga dessa länder. Genomgående synes verksamheten i första hand vara inriktad på socialt betonade uppgifter samt utredningar, som beröra barn, ungdom och kvinnor. I ordningspolistjänst användas kvinnor endast i Hamburg och Amsterdam samt i Storbritannien. I vissa städer i sistnämnda land anlitas den kvinnliga personalen i begränsad utsträckning för trafikdirigering. I samtliga här nämnda länder synes utbildningen vara gemensam för kvinnlig och manlig personal. På vissa håll, såsom i Köpenhamn och Storbritannien, ha de kvinnliga poliserna lägre lön än motsvarande manliga befattningshavare. I Storbritannien har emellertid den kvinnliga personalen nattjänst i mindre utsträckning än män samt kortare arbetstid.

Internationella kriminalpoliskommissionen har vid sammanträde i Lissabon i juni 1957 beslutat rekommendera användandet av kvinnlig polis, särskilt i samband med bekämpandet av ungdomsbrottsligheten.

Förslag beträffande kvinnlig polis

Allmänna synpunkter

Som framgår av den lämnade redogörelsen ha i Sverige kvinnor använts i polistjänst i allenast ringa omfattning. Särskilt gäller detta ordningspolis-tjänst, där först på senare tid mera omfattande försöksverksamhet med kvinnor i sådan tjänst igångsatts i Stockholm. Härvid är dock att märka att, såsom tidigare nämnts, kvinnor enligt de före 1945 års lagstiftning gällande behörighetsreglerna ej kunnat inneha anställning vid polisen annat än för särskild uppgift. Erfarenheterna äro med hänsyn härtill tämligen begränsade. Visserligen har utredningen studerat utländska förebilder men utredningen är angelägen framhålla att försiktighet bör iakttagas då det gäller att på svenska förhållanden tillämpa erfarenheter från utlandet. Trots skenbar likhet länderna emellan finnas ofta betydande olikheter beroende på politiska och administrativa förhållanden samt olikheter i befolkningens kynne och betraktelsesätt. Utredningen har dock bibringats den allmänna uppfattningen att kvinnor i större omfattning än vad som nu är fallet böra kunna anlitas för polistjänst. Så är enligt utredningens mening otvivelaktigt fallet beträffande kriminalpolistjänsten. Även i fråga om ordningspolisverksamheten finnes enligt utredningens uppfattning utrymme för kvinnliga poliser.

Uppgifter för kvinnlig polis

Vad till en början angår kvinnors användande i *kriminalpolistjänst* äro erfarenheterna goda. Det föreligger därför ej någon tvekan om deras lämplighet i allmänhet för dylik tjänst. Någon principiell skillnad mellan den kvinnliga och manliga personalens arbetsuppgifter synes numera mestadels icke föreligga vid de kriminalavdelningar, där kvinnor hittills anlitas, låt vara att de kvinnliga befattningshavarna i första hand fått omhänderhava utredningar, som röra kvinnor och barn. Såsom exempel kan nämnas att vid en statspolisavdelning, där en kvinnlig kriminalassistent finnes, denna i tur med de manliga befattningshavarna tilldelas alla slags ärenden och självständigt slutför dessa, där uppgifter, som anses i första hand böra tilldelas henne på grund av brottets art, ej för tillfället föreligga. Utredningen anser en dylik utveckling riktig och lycklig. Önskvärt är sålunda att de kvinnliga befattningshavarna vid kriminalpolisen i princip erhålla samma tjänstgöring som den manliga personalen. Beträffande den övervägande delen av de på kriminalpolisen ankommande utredningarna torde det nämligen ej spela någon roll, huruvida förhørsledaren är man eller kvinna. Detta innebär, att den kvinnliga personalen vid de större kriminalavdelningarna liksom den

manliga personalen bör få cirkulera mellan olika rotlar. Vid de mindre kriminalavdelningarna böra de kvinnliga befattningshavarna i likhet med männen tilldelas utredningsuppdrag av varierande slag. Vid tilldelningen av arbetsuppgifter bör såsom allmän regel gälla, att de olika befattningshavarna — män eller kvinnor — erhålla arbetsuppgifter under hänsynstagande till deras personliga egenskaper och fallenhet samt specialutbildning. Detta medför att de kvinnliga befattningshavarna även framdeles i första hand komma att tilldelas ärenden, som röra kvinnor och barn, för vilka uppgifter de i allmänhet torde få anses vara särskilt lämpade. Givetvis ifrågakommer vid kriminalpolisen enstaka uppdrag, vilka i allmänhet ej i första hand böra tilldelas den kvinnliga personalen, t. ex. där man på förhand kan räkna med, att polismannen kommer att mötas av våld från den misstänktes sida eller polismannen måste bruka våld för uppdragets genomförande.

Vad gäller *ordningspolistjänsten* synes på många håll stor tvekan råda om lämpligheten av att anlita kvinnor inom denna gren av polisverksamheten. Såsom argument mot kvinnors användande i ordningspolistjänst — härvid tänker man närmast på patrullering i uniform — anföres vanligen att kvinnor i allmänhet sakna de fysiska förutsättningarna för att på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra sådan tjänst. Patrulleringstjänsten kräver, menar man, helt allmänt ett relativt stort mått av fysisk styrka och uthållighet. Dessutom ställes den patrullerande polismannen ofta inför situationer, där han måste bruka våld för att lösa sin uppgift. En kvinnlig polisman skulle i sådana situationer på grund av bristande fysiska förutsättningar ha mindre möjligheter att fullgöra sin uppgift och dessutom löpa större risk än sin manlige kollega att bli utsatt för våld. Sådana situationer kunna t. ex. uppkomma vid omhändertagande av våldsamma fyllerister och andra ordnings- och fridstörare. Vidare framhålles att den omständigheten, att polismannen har en kraftig kroppsbyggnad, mången gång har en preventiv verkan genom att en omhändertagen underlåter att sätta sig till motvärn eller på annat sätt begagna våld.

Från justitieministeriet i Danmark har inhämtats, att frågan i vilken utsträckning kvinnor kunna användas till polistjänst vid flera tillfällen varit föremål för ingående överväganden i detta land. Därvid har man kommit till den allmänna uppfattningen, att kvinnors svagare fysik normalt gör dem mindre lämpade för utryckningstjänst och för vissa uppgifter i samband med vanlig patrulleringstjänst. Man har hittills icke använt kvinnor för trafikdirigering dels därför att sådan tjänst i allmänhet är ganska ansträngande och dels därför att även under sådan tjänst situationer kunna förekomma där användande av våld från polisens sida kan erfordras, t. ex. beträffande spritpåverkade trafikanter.

Det kan icke bestridas att en patrullerande polisman med stora kropps-

krafter ofta kan ha lättare att lösa sin uppgift än en i detta avseende mindre väl utrustad. Men antalet ingripanden under sådana förhållanden är så relativt ringa, att dessa omständigheter icke i och för sig kan få ha någon avgörande betydelse för frågan om användande av kvinnlig polis i patrulleringstjänst. Erfarenheterna från utlandet visa, att sådana situationer icke erbjuda svårare problem för den kvinnliga polispersonalen, även om framför allt fylleristklientelet här i landet måhända kan antagas vara besvärligare än i många andra länder. Det kan dessutom hållas för troligt, att allmänhetens beteende många gånger blir annorlunda gentemot en kvinnlig polisman än en manlig. Så t. ex. har man i Storbritannien sagt sig ha fått den uppfattningen, att den kvinnliga trafikpolisen där i viss mån haft ett gynnsamt inflytande på trafikanternas beteende. Det kan vidare nämnas att vid Stockholms spårvägar, där sedan år 1942 i stigande omfattning använts kvinnlig personal såsom konduktörer och spärrvakter, man anser sig ha gjort den iakttagelsen, att det förekommer mindre kontroverser mellan dem och trafikanterna än vad som gäller för den manliga personalen i sådan tjänst.

Erfarenheterna av användande av kvinnor i ordningspolistjänst äro i Sverige som redan nämnts ytterst begränsade. Den sedan januari i år i Stockholm bedrivna försöksverksamheten har pågått alltför kort tid för att man därav kan våga draga några bestämda slutsatser. Under denna verksamhet har emellertid ingenting framkommit, som ger belägg för att kvinnor icke på ett fullt tillfredsställande sätt kunna fullgöra en sådan uppgift. Farhågorna för att kvinnliga poliser på grund av bristande fysiska förutsättningar skulle vara mindre lämpliga för patrulleringstjänst har härunder icke besannats. I utlandet ha kvinnor på sina håll sedan många år anlitats i ordningspolistjänst och erfarenheterna härav redovisas genomgående såsom goda. Utredningen har därför bibringats den uppfattningen att kvinnor jämväl äro lämpliga för ordningspolisuppgifter. Någon tvekan om att de äro lämpliga för utredningstjänst inom ordningspolisen torde ej råda. Enligt utredningens mening böra emellertid kvinnor kunna ifrågakomma även för patrulleringstjänst i samma utsträckning som gäller för den manliga personalen. De uppgifter, som ankomma på en patrullerande polisman, t. ex. övervakning av den allmänna ordningen och efterlevnaden av trafik- och ordningsföreskrifter samt lämnande av upplysningar åt allmänheten, torde lika väl kunna fullgöras av en kvinnlig som en manlig befattningshavare. Enligt utredningens mening finns det ingenting som motsäger, att en kvinnlig polisman skulle vara lämplig jämväl för trafikdirigeringsuppgifter, även om trafikdirigering åtminstone på starkt belastade trafikpunkter torde vara fysiskt mycket påfrestande.

Tidigare i detta betänkande har utredningen understrukit betydelsen och nödvändigheten av att polisen mera än hittills ägnar sin uppmärksamhet

åt brottsförebyggande verksamhet. Utredningen har därvid framlagt förslag om inrättande av särskild socialpolis i de större städerna med huvudsaklig uppgift att bedriva brottsförebyggande verksamhet bland barn och vuxna. Såsom i sammanhang därmed framhållits inrymmer sådan verksamhet ett flertal arbetsuppgifter, för vilkas ombesörjande ett speciellt behov av kvinnlig polispersonal får anses föreligga. I den nuvarande polisorganisationen torde icke finnas kvinnliga poliser i tillräckligt antal för att kunna fylla behovet av kvinnliga befattningshavare för den föreslagna socialpolisen. En ökad rekrytering av kvinnor till polistjänst är med hänsyn härtill erforderlig.

Rekrytering

Beträffande rekrytering och grundläggande utbildning av polispersonal gälla särskilda, av Kungl. Maj:t utfärdade anvisningar. Enligt dessa ankommer uppgiften att handhava rekryteringen av polispersonal i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg på polismästarna därstädes och för riket i övrigt på landsfogdarna, envar inom sitt län. Nämnade befattningshavare ha i egenskap av rekryteringsmyndighet att söka väcka lämpliga personers intresse för polisyrket och att vaka över att deras utbildning sker på lämpligt sätt. Rekryteringspersonal inom polisväsendet utgöres av dels innehavare av s. k. rekryteringstjänst, dels polisrekryter. Personal tillhörande förstnämnda kategori finnes i allmänhet endast i större eller medelstora poliskårer. Anledning att inrätta rekryteringstjänst torde föreligga först då vederbörande poliskår nått en sådan storleksordning, att innehavare av sådan tjänst efter fullgjord utbildningstjänstgöring kan beredas i stort sett kontinuerlig tjänstgöring intill dess han kan söka och erhålla ordinarie tjänst. Såsom framgår av den följande framställningen förordar utredningen att personalstaterna skola vara gemensamma för manliga och kvinnliga polismän. Utredningen, som stannat för att icke föreslå införande av en viss övre gräns för det antal tjänster inom en poliskår vilka böra besättas med kvinnliga befattningshavare, har dock kommit till den uppfattningen att kvinnlig polispersonal torde få sin huvudsakliga betydelse i poliskårer, som äro förhållandevis stora. Även om en poliskår har sådan storleksordning, att besättandet av vissa i personalstaten upptagna tjänster med kvinnliga innehavare framstår som en ur arbetsorganisatorisk synpunkt riktig och lämplig åtgärd, måste man vid tillsättandet av rekryteringstjänster taga hänsyn till den fördelning på manliga och kvinnliga ordinarie befattningshavare, som förekommer vid kåren. Det bör därvid uppmärksammas, att innehavare av rekryteringstjänst, oavsett om innehavaren är man eller kvinna, enligt gällande ordning skall anlitas för inom poliskåren förekommande tjänstgöring. Då det t. ex. i en medelstor poliskår i regel endast finnes ett fåtal rekryteringstjänster, kan det av olika skäl vara förenat med vissa olägenheter att besätta någon av dessa med en kvinnlig befattningshavare.

Detta torde innebära att åtminstone i fråga om flertalet poliskårer man måste räkna med att, där det anses lämpligt att ha t.ex. en ordinarie tjänst besatt med kvinnliga innehavare, sökande till tjänsten måste komma utifrån, företrädesvis från någon av de större poliskårer.

Kvalifikationer och utbildning

I det föregående har redogjorts för nuvarande, i 23 § polisreglementet upptagna kompetenskrav för att vinna anställning vid polisväsendet. Kraven äro desamma för såväl män som kvinnor. Även för befordran till högre tjänster inom polisväsendet gälla samma formella kvalifikationsvillkor för båda könen. Utredningen har inte funnit anledning att förorda någon ändring i dessa hänseenden.

Vad angår utbildningen av kvinnliga polismän anser utredningen att i princip samma utbildning bör lämnas alla befattningshavare oavsett kön. I ett avseende vill dock utredningen föreslå undantag från principen om lika utbildning, nämligen i fråga om ämnet sjukvård. Efter hand som det blir mera vanligt med patrullerande kvinnlig polis i uniform torde man ha anledning räkna med att såväl de manliga polismännen som allmänheten kommer att ställa större krav på de kvinnliga polismännen då det gäller att lämna första hjälpen vid olycksfall. Utredningen föreslår därför att undervisningen i sjukvård i konstapelsklassen för de kvinnliga eleverna kompletteras med någon tids praktik på sjukhus, företrädesvis vid kirurgisk avdelning för olycksfall. Tid härför torde kunna beredas under den period, då de manliga eleverna genomgå militärövningar.

Enligt utredningens uppfattning böra de kvinnliga eleverna i polisskolan övas i bruket av tjänstepistol och kulsprutepestol. Som skäl härför må åberopas de situationer som polispersonalen kan utsättas för under sin vanliga tjänstgöring samt — i främsta rummet — hänsynen till förhållandena under krigstillstånd. Enligt 2 § kungörelsen den 25 april 1958 (SFS 1958:262) angående tillämpningen av lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig gäller numera att även kvinnlig polispersonal under vissa förutsättningar skall delta i rikets försvar.

Tjänstegrader

Med hänsyn till utredningens allmänna ställningstagande har utredningen inte funnit skäl föreslå någon ändring i den redan införda principen om att män och kvinnor inom polisväsendet skola inneha samma tjänstegrader. Några särskilda bestämmelser om befälsförhållandena synas för närvarande ej vara erforderliga.

Tjänstgöringsförhållanden och arbetstid

Enligt gällande författningar tillämpas samma regler angående tjänstgöringsförhållanden och arbetstid för vid polisväsendet anställda män och

kvinnor. Någon ändring härutinnan synes ej vara påkallad. Enligt polis-lönereglementet den 14 maj 1954 (nr 226) gäller likalönsprincipen inom polisväsendet. Utredningen har inte funnit anledning ifrågasätta något avsteg härifrån.

Med stöd av erfarenheter från andra verksamhetsområden finnes anledning förmoda att kvinnliga polismän komma att uppvisa högre sjukdomsfrekvens än de manliga befattningshavarna. Härtill kommer att kvinnor under största delen av havandeskap och relativt lång tid därefter icke lämpligen kunna fullgöra vissa uppgifter inom polisarbetet, såsom patrullering och annan fysiskt mera ansträngande tjänst. Under en stor del av denna tid bör det, i vart fall inom de större poliskårerna, vara möjligt att bereda dem sådan lindrigare tjänst, för vilken de kan vara fullt tjänstedugliga. Härutöver kan det antagas att förhållandevis många kvinnliga polismän komma att avgå från tjänsten efter endast några års tjänstgöring på grund av svårigheten att kombinera ansträngande skifttjänstgöring med skötseln av hem och familj. Utredningen har icke funnit nu angivna omständigheter vara av den art att de böra vara avgörande vid bedömandet av frågan om ökad användning av kvinnor inom polisverksamheten.

I detta sammanhang kan förtjäna påpekas, att enligt gällande bestämmelser möjlighet finnes att anställa extra ordinarie och extra polispersonal för deltidstjänstgöring. Att i större utsträckning än vad som nu sker beträffande manlig personal utnyttja denna möjlighet för deltidstjänstgöring för kvinnlig polispersonal kan vara en väg att i tjänst bibehålla de utbildade kvinnliga poliserna, som sedan de bildat hem och familj icke anser sig kunna fullgöra full tjänstgöring. Härigenom skulle också den arbetskraftsreserv som dessa utgöra kunna utnyttjas.

Slutligen må beträffande tjänstgöringens art och förläggning framhållas att, därest samtliga tjänster i princip skola vara öppna för båda könen med fri konkurrens på lika villkor om befordran, det icke minst med hänsyn till den manliga personalens reaktion torde vara av vikt att de kvinnliga polismännen — fränsett de speciella uppgifter för vilka de på grund av sitt kön anses mera lämpade och under hänsynstagande till de uppdrag, från vilka de av fysiska skäl lämpligen böra befrias — ej i övrigt enbart på grund av sitt kön snabbare än männen böra erhålla sådan tjänstgöring, som i jämförelse med fotpatrullering o. d. vanligen anses mera meriterande, t. ex. utredningstjänst, eller mera lockande på grund av att den är mindre fysiskt ansträngande, t. ex. stationstjänst. Tjänstgöringen bör sålunda såsom förut framhållits i princip vara lika för manliga och kvinnliga polismän.

Övervägande angående användandet och behovet av kvinnlig polispersonal i olika polisdistrikt och vid statspolisen

Frågan, huruvida poliskår bör ha uppnått en viss storlek innan utrymme finnes för rekrytering av kvinnliga polismän, har varit föremål för utred-

ningens ingående övervägande. Till en början må framhållas att polisens ursprungliga och väsentliga uppgift är att trygga allmän ordning och säkerhet i samhället. För att fylla denna uppgift måste polisen under vissa förhållanden — på grund av en lugn samhällsutveckling visserligen numera sällan förekommande — uppträda i stramt organiserade förband för att lösa uppgifter, där fysisk styrka och uthållighet är av väsentlig betydelse för uppgiftens utförande och där användandet av våld kan väntas förekomma såväl från polisens sida som gentemot densamma. Av naturliga skäl böra kvinnliga polismän i första hand icke tagas i anspråk för dylika uppgifter. Redan av denna anledning torde det vara klart att den övervägande och större delen av en poliskår måste bestå av manliga befattningshavare. Vidare må framhållas att i sådana polisdistrikt på landsbygden, där poliskåren utgöres av ett fåtal polismän, den allsidiga karaktären av de uppdrag, som åvila dylika polismän, måste innebära att tjänster i sådana polisdistrikt måhända icke lämpligen böra besättas med kvinnliga befattningshavare. Med hänsyn till nu nämnda skäl har utredningen kommit till den principiella uppfattningen, att kvinnlig polispersonal torde få sin huvudsakliga betydelse i stora och medelstora samhällen med förhållandevis stora poliskärer.

Utredningen har jämväl sökt bilda sig en uppfattning om, huruvida någon norm kunde uppställas för att bedöma behovet av kvinnlig polis med hänsyn till poliskårens eller polisdistriktets storlek. Utredningen har därvid funnit att detta knappast är möjligt med hänsyn till den mångfald förhållanden som inverka på denna fråga, t. ex. befolkningens sammansättning och rörlighet, samhällets geografiska belägenhet (t. ex. en hamnstad) samt samhällets allmänna karaktär. Utredningen har därför inte ansett sig i detta hänseende böra föreslå en författningsmässigt bestämd gräns för poliskårens eller polisdistriktets storlek. Utredningen är emellertid av den uppfattningen att denna fråga i praktiken icke kommer att vålla några större svårigheter. En garanti för ett riktigt bedömande ligger även däri att det ankommer på vederbörande länsstyrelse att träffa avgörande i detta hänseende i samband med tillsättandet av polismanstjänster.

Vad därefter angår spørsmålet, huruvida en viss övre gräns bör fastställas för det antal tjänster inom en poliskår, som böra besättas med kvinnliga befattningshavare, ha olika meningar framkommit inom utredningen. Majoriteten, som utgått från att man på goda grunder kan räkna med att frågan i praktiken kommer att lösas på ett tillfredsställande sätt med beaktande av de lokala förhållandenas särart, anser en sådan gräns icke böra ifrågakomma. Minoriteten har uttryckt den uppfattningen att en högsta gräns av 10 % vore lämplig med hänsyn till bl. a. att de av utredningen framlagda förslagen i viss mån ha karaktär av experiment. Även

om olika uppfattningar sålunda kommit till uttryck har dock utredningen, vars samtliga ledamöter äro fullt införstådda med betydelsen av de skäl, vilka i det föregående anförts mot att en alltför stor del av en poliskår utgöres av kvinnlig personal, som sin slutliga uppfattning stannat för att icke föreslå en dylik gräns.

Vidare har inom utredningen diskuterats dels huruvida i varje poliskårs personalstat ett visst antal tjänster skulle uppföras såsom kvinnliga och sålunda vara förbehållna kvinnor, dels huruvida den kvinnliga polispersonalen skulle vara organiserad såsom en särskild underavdelning, eventuellt med en avdelning inom varje tjänstegren. Vad gäller förstnämnda spörsmål vill utredningen avvisa en sådan tanke redan av det skälet att denna strider mot utredningens principiella inställning att skillnad ej bör göras mellan manliga och kvinnliga befattningshavare. Utredningen är icke främmande för att det med tillämpning av den förordade principen under en övergångstid kan komma att uppstå vissa svårigheter att med kvinnor besätta polistjänster, som med hänsyn till uppgifternas beskaffenhet lämpligen böra innehas av kvinnliga befattningshavare, men anser att dessa böra kunna lösas genom lämpliga praktiska åtgärder. Utredningen vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på vissa uttalanden rörande betydelsen av sökandens kön i tjänstetillsättningsärenden i förarbetena till den vid 1945 års riksdag beslutade lagstiftningen om likställighet i behörighets-hänseende mellan man och kvinna. Enligt vad därav framgår bör skicklighet såsom befordringsgrund innefatta även hänsyn till vederbörandes fysiska egenskaper. I enlighet med vad som i samband härmed vidare framhålls bör alltså — därest viss befattning av sin innehavare kräver särskilt för män eller särskilt för kvinnor utmärkande egenskaper — vid prövning av olika sökandes lämplighet för befattningen, detta förhållande inte förbises (sammansatt konstitutions- och första lagutskotts utlåtande nr 1 vid 1945 års riksdag). Utredningen anser sig också böra framhålla att det för framtiden måste ankomma på rekryteringsmyndigheterna att vid antagande av aspiranter ha sin uppmärksamhet riktad på behovet av kvinnliga polismän för vissa uppgifter. Beträffande den andra här ovan berörda frågan skulle, därest smärre, relativt självständiga avdelningar utbrötos, poliskårernas organisation bliva osmidig. Utredningen kan därför icke förorda en sådan anordning.

Utredningen har slutligen haft att taga ställning till frågan, huruvida kvinnliga polismän böra kunna kommenderas till tjänstgöring vid statspolisen. Därvid synes en bestämd åtskillnad böra göras mellan tjänstgöring vid ordningsstatspolisen och kriminalstatspolisen.

Bakgrunden och den ursprungliga anledningen till ordningsstatspolisens inrättande voro de allvarliga oroligheter, som inträffade år 1931 i Ådalen,

Västernorrlands län, (de s. k. Ådalskravallerna). Genom ordningsstatspolisens tillskapande avsågo statsmakterna framför allt att förstärka den för riksändamål tillgängliga ordningspolisen att tjäna såsom beredskapsstyrka för att man i framtiden skulle kunna undvika att anlita militär för ordningens upprätthållande. Genom en lycklig samhällsutveckling har denna ordningsstatspolisens ursprungliga funktion kommit att träda i bakgrunden till förmån för andra nytillkomna, betydelsefulla uppgifter, framförallt trafikövervakning. Huruvida kvinnlig polispersonal lämpligen bör anlitas inom ordningsstatspolisen finner utredningen vara synnerligen tveksamt. Utredningen vill icke bestrida att kvinnliga polismän i viss begränsad omfattning skulle kunna anlitas inom ordningsstatspolisens verksamhet. Med hänsyn till statspolisens ursprungliga uppgift är emellertid utredningen närmast av den uppfattningen att åtminstone tills vidare i avvaktan på ytterligare erfarenheter kvinnlig polispersonal ej bör användas inom ordningsstatspolisen.

Vad angår kriminalstatspolisen bör denna enligt utredningens mening i princip stå öppen jämväl för kvinnliga polismän.

KAPITEL 10

Sammanfattning m. m.

De riktlinjer för kvinnors anlitage i polistjänst som utredningen i det föregående förordat innebära sammanfattningsvis följande:

Enligt utredningens allmänna uppfattning böra kvinnor kunna anlitas för polistjänst i större omfattning än vad som f. n. är fallet. Detta gäller i främsta rummet beträffande kriminalpolistjänsten, men utrymme för kvinnliga poliser finnes enligt utredningens mening även inom ordningspolisverksamheten.

De kvinnliga befattningshavarna vid kriminalpolisen böra i princip erhålla samma tjänstgöring som den manliga personalen. Tillämpningen av vedertagna grunder för arbetsuppgifternas fördelning kommer emellertid enligt utredningens uppfattning att medföra, att de kvinnliga befattningshavarna även framdeles i första hand bliva tilldelade ärenden som röra kvinnor och barn, för vilkas ombesörjande de i allmänhet få anses särskilt lämpade.

Beträffande ordningspolistjänsten bör enligt utredningens mening ej någon tvekan råda om att kvinnor äro lämpade för utredningstjänst. Även för patrulleringstjänst bör kvinnlig personal kunna ifrågakomma i samma utsträckning som gäller för manliga polismän. Enligt utredningens uppfattning finns det vidare ingenting som motsäger att kvinnliga polismän få anses lämpliga även för trafikdirigeringsuppgifter, även om sådan tjänstgöring på starkt belastade trafikpunkter kan vara fysiskt mycket påfrestande.

Den av utredningen i annat sammanhang föreslagna brottsförebyggande verksamheten i form av socialpolis inrymmer ett flertal uppgifter, för vilkas ombesörjande ett speciellt behov av kvinnlig polispersonal får anses föreligga. För att här avsedda uppgifter skola kunna tillgodoses erfordras en ökad rekrytering av kvinnor till polistjänst.

I fråga om kompetenskrav och utbildning bör full likställighet råda mellan båda könen; för de kvinnliga befattningshavarna i konstapelsklassen bör emellertid undervisning i sjukvård kompletteras med någon praktik å sjukhus. Sådan tjänstgöring bör äga rum under tid, då de manliga eleverna genomgå militärövningar.

Såsom konsekvens av utredningens ståndpunkt att samtliga tjänster i princip skola vara öppna för båda könen med fri konkurrens på lika vill-

kor om befordran förordar utredningen att de kvinnliga polismännen — fränsett de speciella uppgifter för vilka de på grund av sitt kön anses mera lämpade och under hänsynstagande till de uppdrag från vilka de av fysiska skäl lämpligen böra befrias — ej i övrigt enbart på grund av sitt kön snabbare än männen böra erhålla sådan tjänstgöring som vanligen anses mera meriterande eller måste anses mindre fysiskt ansträngande.

Utredningen har stannat för att inte föreslå någon viss övre gräns för det antal tjänster inom en poliskår, som böra besättas med kvinnliga befattningshavare. Utredningen har vidare ställt sig avvisande till tanken att i respektive poliskårsers personalstater vissa tjänster skulle förbehållas kvinnliga befattningshavare samt förklarat sig ej kunna förorda att den kvinnliga polispersonalen skulle vara organiserad som en särskild underavdelning.

Beträffande kvinnlig polispersonals användning inom statspolisen bör enligt utredningens mening kriminalpolisverksamheten inom statspolisorganisationen i princip stå öppen även för kvinnliga befattningshavare, medan i avbidan på ytterligare erfarenheter kvinnlig polispersonal ej bör användas inom ordningsstatspolisen.

Enligt direktiven har utredningen att överväga på vad sätt de lösningar, som utredningen finner sig böra förorda, böra bringas till vederbörandes kännedom, därvid såsom exempel angivits meddelande av föreskrifter, anvisningar, rekommendationer eller utarbetandet av en särskild handbok. Med hänsyn till att utredningens förslag rörande användandet av kvinnor i polistjänst innebär avsevärda förändringar i förhållande till vad som hittills tillämpats, synes det förordade förfarandet för vinnande av närmare erfarenheter böra tills vidare prövas utan att bindas vid någon mera ingående reglering. Utredningen får därför föreslå att de angivna riktlinjerna anbefallas till tillämpning i form av rekommendationer.

**Förslag
till
Lag**

angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp

Härigenom förordnas, att 63 § lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

63 §.

Finner socialnämnd — — — — — hos överförmyndaren.

Polisman, som finner någon vara i sådan belägenhet, att socialnämnds ingripande är av nöden, skall därom göra anmälan hos nämnden.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1960.

Förslag

till

Lag**om tillägg till lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket**

Härigenom förordnas, att i lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket skall införas en ny paragraf, betecknad 6 a §, av nedan angivna lydelse.

6 a §.

I polisdistrikt, vars invånarantal överstiger 50 000, skall i erforderlig utsträckning finnas anställd polispersonal, som är särskilt utbildad för brottsförebyggande verksamhet bland barn och ungdom samt för andra på polisen ankommande uppgifter, vilka beröra socialvården (*socialpolisavdelning*).

Sådan polispersonal skall ock finnas anställd i annat polisdistrikt, om med hänsyn till invånarantalet, omfattningen av de arbetsuppgifter som i första stycket avses och förhållandena i övrigt i distriktet behov därav finnes.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1960.

Förslag
till
Kungörelse

om ändrad lydelse av 1 § allmänna polisinstruktionen den 4 juni 1948

Härigenom förordnas, att 1 § allmänna polisinstruktionen den 4 juni 1948 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse:)

1 §.

Polisen har att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att fullgöra den verksamhet i övrigt, som på grund av särskilda stadganden eller hävdvunnet bruk ankommer på polisen. Därvid åligger det polisen bland annat

att söka förebygga brott samt hindra att ordningen och säkerheten eljest störes;

att uppdaga och utreda begångna brott samt vidtaga erforderliga åtgärder då ordningen och säkerheten eljest blivit kränkt;

att i övrigt lämna allmänheten skydd, upplysning och annan hjälp; samt

att meddela statliga och kommunala myndigheter handräckning enligt vad därom är särskilt stadgat.

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Polisen har att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att fullgöra den verksamhet i övrigt, som på grund av särskilda stadganden eller hävdvunnet bruk ankommer på polisen. Därvid åligger det polisen bland annat

att söka förebygga brott och annan asocialitet samt hindra att ordningen och säkerheten eljest störes;

att uppdaga och utreda begångna brott samt vidtaga erforderliga åtgärder då ordningen och säkerheten eljest blivit kränkt;

att i övrigt lämna allmänheten skydd, upplysning och annan hjälp;

att uppehålla fortlöpande samarbete med socialvårdens organ och då polisen erhåller kännedom om förhållanden, som böra föranleda ingripande av sådant organ, ofördröjligen göra anmälan därom; samt

att meddela statliga och kommunala myndigheter handräckning enligt vad därom är särskilt stadgat.

I fråga — — — — — hans vilja.

Denna kungörelse träder i kraft
den 1 januari 1960.

Förslag

till

Kungörelse

om ändrad lydelse av 1 § kungörelsen den 19 december 1947 om fingeravtryck m. m.

Härigenom förordnas, att 1 § kungörelsen den 19 december 1947 om fingeravtryck m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

1 §.

Fingeravtryck och — — — — —

särskild anledning.

Fotografi må tagas av den som varnats för lösdriveri, då så anses erforderligt i syfte att underlätta polisens verksamhet till förebyggande av asocialitet.

Fingeravtryck och — — — — —

som identitet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1960.

Statens offentliga utredningar 1958

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Häradsrätts sammansättning i brottmål. [9]
Förslag till varumärkeslag. [10]
Betänkande med förslag till allmän tjänstepliktslag m. m. [16]
Förslag till förenklingar i vissa delar av aktiebolagslagen. [27]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Utredning om vissa förhållanden vid konserveringsforskningsinstitutet. [3]
Författningsutredningen. 1. Kandidatnominering vid andrakammarval. [6] 2. Regeringsarbetet. [14] 3. Majoritetsval. Valstatistiska undersökningar. [29]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Socialpolis och kvinnlig polis. [34]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Socialförsäkring och rehabilitering. [17]
Reviderad nationalbudget för år 1958. [28]

Hälsa- och sjukvård.

Gemensam nordisk hälsovårdsutbildning. [8]
Hälsovård och öppen sjukvård i landstingsområdena. [15]
Mentalsjukvårdsdelegationen. 2. Behandlingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar. [20]
Sjukreseersättningar. [23]
Regionsjukvården. [26]

Allmänt näringsväsen.

Gotland. [18]
Tornedalsutredningen. [22]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Småbrukarstödet. [7]
Bättre matpotatis. [24]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Skogsvården å enskilda skogar. [30]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Vägplan för Sverige. Del 1. Riktlinjer och förslag samt kartbilagor. [1] Del 2. Expertutredningar och övriga textbilagor. [2]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Promemoria med förslag om fondförvaltning m. m. i samband med en utbyggd pensionering. [4]
Permanent skörde-skadeskydd. [5]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1955 års universitetsutredning. 3. Reserverna för högre utbildning. Beräkningar och metoddiskussion. [11] 4. Lärarbirst och läraröverskott. [21] 5. Forskningens villkor och behov. [32]
Supplement nr 9 till Sveriges familjenamn 1920. [19]
Ändrad utbildning av tandtekniker. [25]
Sjöbefälsutbildningens organisation m. m. [33]

Försvarsväsen.

Civilförsvarsutbildningen. [12]
Civilförsvarets organisation. [13]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Nordiskt ekonomiskt samarbete. [31]